

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

આર/વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૧૭૪૪/૨૦૨૧

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી નિર્ઝર એસ. દેસાઈ સહી/—

=====

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	ના
૨	રિપોર્ટરને સંદર્ભિત કરવું કે નહીં ?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની ઉચિત નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતનું બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ આદેશના અર્થઘટને સંબંધિત કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે ?	ના

=====

કેશુભાઈ વિરભાનભાઈ વાળા

વિરુદ્ધ

ધ સ્પેશિયલ સેક્રેટરી (અપીલ્સ) રેવન્યુ ડિપાર્ટમેન્ટ

=====

ઉપસ્થિતિ :

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી પર્સી કવિના, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી વિરલ આર
ગુર્જર(૧૦૫૫૬)

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ થી ૪ તરફે શ્રી નિકુંજ કનારા, એ.જી.પી.

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૬ તરફે શ્રી કમલ ત્રિવેદી, એડવોકેટ જનરલ સાથે શ્રી જી
એચ વર્કિ(૭૩૯૨)

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૫ તરફે શ્રી મિહિર જોશી, વરિષ્ઠ વકીલ સાથે શ્રી અમર ડી
મિથાણી(૪૮૪)

=====

કોરમ : માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ નિર્ઝર એસ. દેસાઈ

તારીખ : ૨૬/૦૪/૨૦૨૨

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧ આ અરજી દ્વારા, અરજદારે રિવિઝન અરજી નં. એમ.વી.વી./જે.એમ.એન./ગીર/૧૧/૨૦૨૧ માં પ્રતિવાદી નં. ૧ એવા મહેસૂલ વિભાગના વિશેષ સચિવ (અપીલો) દ્વારા તા. ૮.૭.૨૦૨૧ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ આદેશને પડકાર્યો છે.

૧.૧ અરજદારે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા રજૂ કરાયેલ મિનિટ્સ અંગે રજૂઆત માટેની અરજી પર પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તા. ૩૦.૮.૨૦૨૧ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશને પણ પડકાર્યો છે.

૧.૨ અરજદારે વધુમાં એવી ઘોષણા કરવાની પ્રાર્થના કરી છે કે તા. ૮.૭.૨૦૨૧નો વિવાદિત આદેશ પ્રતિવાદી નં. ૫ની લોકસ સ્ટેન્ડી ના આધાર પર દૂષિત છે અને વધુમાં તા. ૩૦.૮.૨૦૨૧નો તે આદેશ, જેના દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ના પક્ષમાં અપીલ કરવા માટેની મંજૂરી અપાઈ છે, તેને રદ કરવાની પણ પ્રાર્થના કરી છે. અરજદારે વધુમાં એવી ઘોષણા કરવાની પણ પ્રાર્થના કરી છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ રજૂ કરાયેલી અરજી લોકસ, એસ્ટોપલ તથા એ આધારે કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા અને તે હેઠળ બનાવાયેલા નિયમોમાં સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટે અરજી રજૂ કરવાની કોઈ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત નથી, જાળવવા યોગ્ય નહોતી.

૨ કારણ કે મુખ્ય બાબત, જે પુનર્વિચાર અરજી નં. એમ.વી.વી./જે.એમ.એન./ગીર/૧૧/૨૦૨૧ છે, તે પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ લંબિત છે, તેથી સુનાવણી દરમિયાન પક્ષકારો વચ્ચે એવો સમજૂતીપૂર્વક નિષ્કર્ષ આવ્યો હતો કે આ અદાલત માત્ર પ્રતિવાદી નં. ૫ ની લોકસ સ્ટેન્ડી સંબંધિત બાબતો અને પ્રતિવાદી નં. ૫ ના ઇશારે પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ કરવામાં આવેલી કોઈ અરજી ટકાઉ છે કે નહીં, તે મુદ્દાઓનો જ નિર્ધાર કરશે, જ્યારે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૦૮.૨૦૨૧ ના રોજ આપવામાં આવેલા વિવાદિત આદેશોની તપાસ કરવામાં આવશે. તેથી, ઉપરોક્ત સમજૂતીને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અરજીનો નિર્ણય કરતાં આ અદાલત મામલાના ગુણદોષને સ્પર્શ કરશે નહીં.

૨.૧ આ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા કે આ અરજીના માધ્યમથી જે બાબતની તપાસ કરાવવાની માંગ કરવામાં આવી છે તે માત્ર પ્રતિવાદી નં. ૫ ની લોકસ સ્ટેન્ડી અને પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ અપીલ કરવાની મંજૂરી માંગતી પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજીની જાળવણીયોગ્યતા સુધી મર્યાદિત છે, જ્યારે તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૮.૨૦૨૧ ના પડકારાયેલ આદેશોની તપાસ કરવામાં આવી રહી હતી, પક્ષકારોની સંમતિથી, મામલો અંતિમ સુનાવણી માટે તા. ૧૮.૧.૨૦૨૨ અને ૧૮.૧.૨૦૨૨ ના રોજ વિસ્તૃત રીતે સાંભળવામાં આવ્યો હતો.

૩. નિયમ જારી કરો. રાજ્ય પ્રતિવાદી નં. ૧ થી ૪ તરફથી વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી નિકુંજ કનારા નિયમની નોટિસનો ત્યાગ કરે છે, પ્રતિવાદી નં. ૫ માટે વિદ્વાન વકીલ શ્રી અમર મિથાની નિયમની નોટિસની સેવા માફ કરે છે અને પ્રતિવાદી નં. ૬ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી જી.એચ. વર્ક નિયમની નોટિસનો ત્યાગ કરે છે.

૪ અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીના સાથે શ્રી વિરલ ગુર્જર, પ્રતિવાદી નં. ૧ થી ૪ તરફથી વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી નિકુંજ કનારા, પ્રતિવાદી નં. ૫ તરફથી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી સાથે શ્રી અમર મિથાણી અને પ્રતિવાદી નં. ૬ તરફથી વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી સાથે શ્રી જી.એચ. વિરક, વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા.

૫ અરજદારનો મામલો એવો છે કે કૃષિ જમીન મર્યાદા અધિનિયમ, ૧૯૬૦ હેઠળ ગામ સરખડી, તાલુકો કોડીનાર, જિલ્લો ગીર સોમનાથ (મૂળ જૂનાગઢ જિલ્લો) ની સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ ધરાવતી જમીનની બે ખંડીઓ રાજ્ય દ્વારા કબજે લેવામાં આવી હતી, જેના માટે મહેસૂલ નોંધમાં તા. ૧૬.૧૨.૧૯૬૫ ની ફેરફાર નોંધ નં. ૯૨૩ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૫.૧ તે સમયે, અરજદાર જમીનવિહોળો કૃષિ મજૂર હતો, અને ગામ સરખડી, તાલુકો કોડીનાર, જિલ્લો ગીર કોડીનાર (મૂળ જૂનાગઢ જિલ્લો)ની સર્વે નં. ૬૩૭ પૈકી ૧૧-૧૯ એકર-ગુંઠા જેટલી જમીન તેમજ સર્વે નં. ૬૩૩ની ૫-૧૦ એકર-

ગુંઠા જેટલી જમીન અરજદારને ‘સંથાણી’ના આધારે ફાળવવામાં આવી હતી. તેવી જ રીતે, નં. ૬૩૭ની ૧૭-૦૦ એકર-ગુંઠા જેટલી જમીન અરજદારના ભાઈ, અર્થાત્ બોધા ગોવિંદને, આસિસ્ટન્ટ કમિશનર, રાજુલા જ્ઞારા, રૂ. ૨,૦૦૦/- નક્કી કરાયેલ કબજેદારી કિંમતની ચુકવણી સામે, આદેશ નં. ૯૯૬ તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ મુજબ ફાળવવામાં આવી હતી. તે મુજબ, મહેસૂલી નોંધ નં. ૧૩૦૩ તા. ૧૫.૧૨.૧૯૭૦ મહેસૂલી નોંધપોથીમાં દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૫.૨ અરજદારનો વધુમાં એવો કેસ છે કે વિવાદિત જમીન અરજદારને તેના ભાઈ બોધા ગોવિંદ સાથે ‘સંથાણી’ ધોરણે ફાળવવામાં આવી હતી અને ત્યારથી તે જમીનના કબજામાં છે. એમ બંનેએ કબજેદારી કિંમતની રકમ ચૂકવી હતી અને કબજેદારી કિંમતની ચુકવણીને અનુસંધાને બોધા ગોવિંદનું નામ મહેસૂલી નોંધમાં કબજેદાર તરીકે ચાલુ રહ્યું હતું, પરંતુ અરજદારનું નામ કબજેદારના કોલમમાં દર્શાવતું નહોતું, જ્યારે ખેડૂતના કોલમમાં દર્શાવતું હતું. તેથી, વર્ષ ૨૦૧૬માં અરજદારે મહેસૂલી સત્તાધિકારીઓને મહેસૂલી નોંધમાં પોતાનું નામ કબજેદાર તરીકે દાખલ કરવા માટે વિનંતી કરી હતી. ઉપરોક્ત વિનંતીને અનુસંધાને સત્તાધિકારીએ અરજદારને વર્ષ ૧૯૬૯માં કબજેદારી કિંમતરૂપે અરજદારે ચૂકવેલી રકમની રસીદ રજૂ કરવા જણાવ્યું હતું. અરજદાર પાસે ઉપરોક્ત કબજેદારી કિંમતની ચુકવણીની રસીદ ન હોવાથી તે તે રજૂ કરી શક્યો નહોતો અને તેના બદલે તેણે તારીખ ૨.૫.૨૦૧૭ની અરજી કરીને, જે મામલતદાર, કોડીનારને સંબોધિત હતી, દંડાત્મક વ્યાજ સાથે કબજેદારી કિંમત

ચૂકવવાની પોતાની તૈયારી દર્શાવી મહેસૂલી સત્તાધિકારી સમક્ષ વિનંતી કરી હતી. જોકે, મામલતદાર, કોડીનારે તારીખ ૬.૫.૨૦૧૭ના આદેશ દ્વારા ઉપરોક્ત અરજીને એ નોંધ સાથે નકારી હતી કે, કારણ કે અરજદારે વિવાદિત જમીનની ફાળવણી સમયે કબજેદારી કિંમત ચૂકવી નહોતી, તેથી અરજદારને જમીન ફાળવતો આદેશ આપમેળે રદ થઈ ગયો હતો અને આ તબક્કે કબજેદારી કિંમત સ્વીકારી શકાય તેમ નથી.

૫.૩ ફરી એકવાર અરજદારે તારીખ ૨.૨.૨૦૧૮ની અરજી મામલતદાર સમક્ષ કરી, જેમાં તેણે પોતાની ઉપર આવેલી પરિસ્થિતિઓ અને ભોગવેલી મુશ્કેલીઓ દર્શાવી હતી. અરજદારે તારીખ ૭.૮.૨૦૧૮ની વધુ એક અરજી પણ કરી હતી, જે ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટરને સંબોધિત હતી, જેમાં તેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે સંબંધિત સમયબિંદુએ કબજેદારી કિંમત પહેલેથી જ ચૂકવવામાં આવી હોવા છતાં તેની રસીદ તેની કબજામાં નહોતી, કારણ કે તે શોધી શકાય તેવી નહોતી, અને અરજદારે બીજી વખત ફરીથી કબજેદારી કિંમતની ચુકવણી કરવા પોતાની તૈયારી દર્શાવી હતી. તે અરજીમાં અરજદારે સમાન સ્થિતિમાં આવેલા એવા અન્ય વ્યક્તિઓનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો હતો, જેઓ સમાન પરિસ્થિતિનો સામનો કરી રહ્યા હતા, છતાં તેમના મામલાઓ પર અનુકૂળ રીતે વિચારણા કરવામાં આવી હતી.

પ.૪ કારણ કે અરજદારને સત્તાધિકારી તરફથી કોઈ હકારાત્મક પ્રતિસાદ મળ્યો નહોતો, અરજદારે ગાંધીનગરના મહેસૂલ વિભાગના પ્રધાનના સ્તર સુધી રજૂઆતો કરી હતી અને તેના પક્ષમાં કંઈ પણ ન થતાં, અરજદારે વિશેષ દિવાની અરજી નં. ૧૮૩૩૦ ઓફ ૨૦૧૮ દાખલ કરી અને કોડીનારના મામલતદારે તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના રોજ આપેલ આદેશને પડકાર્યો હતો. જોકે, વૈકલ્પિક ઉપાયનો લાભ લેવા માટે ઉક્ત અરજી પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી.

પ.૫ ત્યારબાદ, અરજદારે તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના આદેશને પડકારતી અપીલ ઉપકલેક્ટર સમક્ષ દાખલ કરી, જેને આર.આર.ટી./ડિલે/કેસ નં. ૧૭ ઓફ ૨૦૧૮ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવી હતી અને ઉપકલેક્ટરે તા. ૮.૩.૨૦૧૮ના આદેશ દ્વારા વિલંબના આધારે અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ નામંજૂર કરી.

પ.૬ અરજદારે ઉપકલેક્ટર દ્વારા તા. ૮.૩.૨૦૧૮ના પસાર કરાયેલા ઉક્ત આદેશને પડકારતાં જીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર સમક્ષ પુનરાવર્તન અરજી દાખલ કરી હતી, જેને જમીન/૩/અપીલ/૪/૨૦૧૮ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવી હતી અને અંતે કલેક્ટરે તા. ૨૪.૮.૨૦૧૮ના આદેશ દ્વારા મામલો ઉપકલેક્ટરને ૩ પાસાઓની તપાસ કરવા માટે પરત મોકલ્યો, એટલે કે, [૧] અરજદારે કોઈ ભંગ કર્યો છે કે કેમ, [૨] અરજદારે કબજેદારી કિંમત ચૂકવી છે કે કેમ, અને [૩] અરજદાર જમીનની કબજામાં હતો કે કેમ, અને વધુમાં

ઉપકલેક્ટરને ઉપરોક્ત ૩ પાસાઓના પ્રકાશમાં મામલાનો નવી સિરેથી નિર્ણય કરવા દિશાનિર્દેશ આપ્યો.

પ.૭ ડેપ્યુટી કલેક્ટર સમક્ષ, આ કેસને વિવિધ રિમાન્ડ કેસ નં. ૫૫/૨૦૧૯ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવ્યો હતો અને ઉપરોક્ત ત્રણ મુદ્દાઓ બાબતે કોડીનારના મામલતદાર પાસેથી અહેવાલ મંગાવવામાં આવ્યો હતો. કોડીનારના મામલતદારે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૧૯નો અહેવાલ ઊના ડેપ્યુટી કલેક્ટરને રજૂ કરીને જણાવ્યું હતું કે, [૧] કબજો કિંમતની ચુકવણી અંગેનો પુરાવો મળી આવતો નથી, [૨] શરતભંગ અંગે કોઈ પુરાવો સ્થાપિત થઈ શક્યો નથી, અને [૩] વિવાદિત જમીનનો કબજો અરજદાર પાસે છે. મામલતદારે રજૂ કરેલા ઉપરોક્ત અહેવાલને ધ્યાને લઈ, ડેપ્યુટી કલેક્ટરે અરજદારે દાખલ કરેલી પુનર્વિચાર અરજી નામંજૂર કરી હતી અને તા. ૨૦.૧.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા કોડીનારના મામલતદારે તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના પસાર કરેલા આદેશને યથાવત્ રાખ્યો હતો. જોકે, આ આદેશમાં તારીખ ભૂલથી ૨૦.૧.૨૦૧૯ તરીકે ટાઈપ કરવામાં આવી છે.

પ.૮ તા. ૨૦.૧.૨૦૨૦ના ડેપ્યુટી કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત આદેશને અરજદારે ફરી એકવાર કલેક્ટર, ગીર સોમનાથ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરીને પડકાર્યો હતો, જેને જમીન અપીલ/૨/૨૦૨૦ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવી હતી, અને કલેક્ટર, ગીર સોમનાથે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા

રિમાન્ડ કેસ નં. ૫૫/૨૦૧૮માં ડેપ્યુટી કલેક્ટર, ઊના દ્વારા તા. ૨૦.૧.૨૦૨૦ના પસાર કરાયેલા આદેશ તેમજ મામલતદાર, કોડીનાર દ્વારા તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના પસાર કરાયેલા આદેશને રદ કર્યા હતા અને સત્તાવાળાઓને તા. ૧૮.૨.૨૦૧૮ના સરકારી ઠરાવ મુજબ દંડાત્મક વ્યાજ સાથે કબજેદારી કિંમત વસૂલ કરવા નિર્દેશ કર્યો હતો.

૫.૮ અરજદારનો કેસ એવો છે કે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશ હોવા છતાં, કોડીનારના મામલતદારે કબજેદારી કિંમત સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. જોકે, અંતે દંડ સાથેની કબજેદારી કિંમતની ચુકવણી સ્વીકારવામાં આવી અને જરૂરી પ્રક્રિયા હાથ ધરીને જિલ્લા કલેક્ટરના આદેશનો અમલ કરવામાં આવ્યો અને તે અંગે ફેરફાર નોંધ નં. ૬૯૬૧ દાખલ કરવામાં આવી, જે તા. ૧૭.૪.૨૦૨૧ના રોજ પ્રમાણિત કરવામાં આવી. તેના અનુસંધાને, ગામના નમૂના નં. ૭/૧૨ તરીકેના મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં અરજદારનું નામ કબજેદાર તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું.

૫.૧૦ ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશના અમલીકરણના છ મહિનાના ગાળા પછી, અરજદારને પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફથી તા. ૨૮.૬.૨૦૨૦ની નોટિસ પ્રાપ્ત થઈ, જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી નં. ૫એ ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારતી પુનર્વિચાર અરજી કરી છે અને તે નોટિસ મુજબ સુનાવણી તા. ૬.૭.૨૦૨૧ના

રોજ નિર્ધારિત કરવામાં આવી હતી. જ્યારે, અરજદારને નોટિસ તા. ૭.૭.૨૦૨૧ના રોજ, એટલે કે સુનાવણી નક્કી થયાના બીજા જ દિવસે પ્રાપ્ત થઈ હતી. પૂછપરછ કરતાં અરજદારે જાણ્યું કે અરજદારની ગેરહાજરીમાં તથા અરજદારને નોટિસ બજાવાઈ હતી કે નહીં તેની ચકાસણી કર્યા વિના, પ્રતિવાદી નં. ૧એ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ના રોજ જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશના અમલીકરણ, પાલન અને પ્રવર્તન તેમજ અનુગામી તમામ કાર્યવાહી ઉપર સ્થગિતી મૂકતો આદેશ પસાર કર્યો હતો. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે અરજદારને પુનર્વિચાર અરજીનો મેમો મળ્યો, ત્યારે અરજદારે જાણ્યું કે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારતી અપીલ કરવા માટેની પરવાનગીની અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. અરજદાર દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રતિવાદી નં. ૫ એક એવી કંપની છે જેને વિશાળ રાજકીય પ્રભાવ છે અને છેલ્લા અનેક દાયકાઓથી જેના પ્રભાવનું જાળું સમગ્ર ભારતમાં વિસ્તરેલું છે. અપીલ કરવા માટેની પરવાનગીની તે અરજીમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫એ અપીલ કરવાની પરવાનગી મંજૂર કરવા તથા મનાઈદુકમ આપવા માટે રાહત માંગી હતી. અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, ભલે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં તેની સાથે વિલંબ માફી માટેની અરજી સંલગ્ન કરવામાં આવી નહોતી અને વિલંબના મુદ્દાનો વિચાર કર્યા વગર પણ, પ્રતિવાદી નં. ૧એ સીધો જ પુનર્વિચાર અરજીના અંતિમ નિકાલ સુધી આગળની કાર્યવાહી ઉપર સ્થગિતી મૂકતો આદેશ પસાર કર્યો હતો.

૫.૧૧ અરજદારના કહેવા મુજબ, સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની અરજી ૧૭.૮.૨૦૨૧ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને અરજદારે ઉક્ત મિનિટ્સ અંગેના સ્પષ્ટીકરણનો વિરોધ કર્યો હોવા છતાં, ૩૦.૮.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા, પ્રતિવાદી નં.૧ એ સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની અરજી મંજૂર કરી હતી તથા પ્રતિવાદી નં.૫ના હિતમાં અપીલ કરવાની રજા પણ મંજૂર કરી હતી.

૫.૧૨ તેથી, ઉપરોક્ત ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૮.૨૦૨૧ તારીખના બે આદેશોથી અસંતોષ પામી અને પોતાને વ્યથિત અનુભવી, અરજદારે આ અરજી એ આધાર પર દાખલ કરી છે કે, [૧] પ્રતિવાદી નં. ૫ને ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ તારીખના આદેશને પડકારવાનો કોઈ અધિકારસ્થાન નથી, [૨] બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા તથા તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા નિયમો મુજબ મિનિટ્સ અંગે રજૂઆત કરવાની કોઈ પ્રક્રિયા નથી અને [૩] પ્રતિવાદી નં. ૫ના પ્રેરણે કરવામાં આવેલી આવી અરજી ગ્રાહ્ય નથી.

૬ પ્રતિવાદી નં. ૫ નો મામલો એવો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ કંપનીઝ અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ૧.૭.૨૦૦૮ ના રોજ નિગમિત થયેલ એક કંપની છે અને સિમર બંદરનો “ઓલ-વેધર ડાયરેક્ટ બર્થિંગ પોર્ટ” તરીકે વિકાસ કરવા માટે તા. ૨૫.૪.૨૦૦૮ ના લેટર ઓફ ઇન્ટેન્ટનો ધારક છે. ઉક્ત લેટર ઓફ ઇન્ટેન્ટ પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ ને, ગુજરાત સરકારના બંદરો અને પરિવહન વિભાગ દ્વારા સિમર બંદરના વિકાસના હેતુસર સ્વીકારવામાં આવેલી

એમ/એસ. શાપૂરજી પક્ષોનજી એન્ડ કો. ની બોલી અનુસાર, જારી કરવામાં આવેલ છે. ઉપરોક્ત બંદરનો વિકાસ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા આવશ્યક પુરક આધારભૂત સુવિધાઓ સહિત બહુ-વપરાશકર્તા, બહુ-માલવહન બંદર તરીકે કરવામાં આવી રહ્યો છે અને તે માટે પ્રતિવાદી નં. ૬ જમીન હસ્તગત કરશે અને તે જ જમીન પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ભાડાપટ્ટે ફાળવવામાં આવશે. બંદરના વિકાસમાં ૧૫ એમએમટીપીએ માલસામાન હેન્ડલ કરવા માટે ૪૫૦૦ મીટર લાંબા બ્રેક વોટર તથા બર્થોના બાંધકામનો સમાવેશ થાય છે.

૬.૧ ઉપરોક્ત પ્રકલ્પ ગ્રીન ફીલ્ડ બંદરના વિકાસનો એક ભાગ છે અને કંપનીના સ્થાપના-સ્મારક મુજબ તેનો હેતુ બંદરો, ઘાટ, જેટ્ટીઓ, બાંધબંધ, ભૂમિ પુનઃપ્રાપ્તિ, જળકાર્યો, જળહકો, સમુદ્રી સંબંધિત અવસંરચના વગેરેનું માલિકી હક ધરાવવું, ભાડાપટ્ટે લેવું, ઉપભાડાપટ્ટે આપવું, સંચાલન કરવું, સ્થાપિત કરવું, બાંધકામ કરવું, નિર્માણ કરવું, પ્રાપ્ત કરવું, જાળવણી કરવી, ચલાવવું, નિયંત્રણ રાખવું, વ્યવસ્થાપન કરવું, સજ્જ કરવું અને વિસ્તૃત કરવું એવો છે. પ્રતિવાદી નં. ૬ એ છારા અને સરખડી ગામોમાં બંદર માટે ખાનગી જમીનોના અધિગ્રહણ માટે એપ્રિલ, ૨૦૧૦ તથા જૂન, ૨૦૧૪ માં જ અનાપત્તિ પ્રમાણપત્ર મંજૂર કર્યું હતું અને પ્રકલ્પ વિશાળ જાહેર હિત તથા રાષ્ટ્રીય મહત્વનો હોવાથી ઉદ્યોગ આયુક્તએ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૦ અને જુલાઈ, ૨૦૧૪ માં છારા અને સરખડી ગામોની કુલ ૩૬૧.૫૮.૫૫ હેક્ટર ચોરસ મીટર જેટલી ખાનગી જમીનો હકીકતી ઔદ્યોગિક હેતુ માટે ખરીદવા પૂર્વ અનુમતિ આપી હતી. ઉપરોક્ત

વિગતો પ્રતિવાદી દ્વારા આ દર્શાવવા માટે આપવામાં આવી છે કે આ પ્રકલ્પ ગુજરાત રાજ્યના સમર્થનથી સમર્થિત વિશાળ પાયાનો પ્રકલ્પ છે અને તેમાં વિશાળ જાહેર હિત તથા રાષ્ટ્રીય મહત્વ સમાયેલ છે.

૬.૨ કે, પ્રતિવાદી નં. ૫ ને બંદર પ્રકલ્પના વિકાસ માટે જમીનો સંપાદિત કરવાની આવશ્યકતા હોવાને કારણે, મામલતદાર, કોડીનારે તા. ૩૦.૯.૨૦૧૦ ના રોજ નાયબ કલેક્ટર, વેરાવળ સમક્ષ અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો અને સ્થળ નિરીક્ષણના આધારે જણાવ્યું હતું કે તલાટી-કમ-મંત્રી દ્વારા તા. ૧૬.૮.૨૦૧૦ ના રોજ સ્થળ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં જાણવા મળ્યું હતું કે ગામ સરખડીની મહેસૂલી સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ પૈકી ૨ ધરાવતી જમીન ઉપર એક રામભાઈ બોધાભાઈ નામના વ્યક્તિ દ્વારા દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું, જે હાલના અરજદાર નથી પરંતુ કોઈ અન્ય વ્યક્તિ છે, અને એ પણ જાણવા મળ્યું હતું કે તે દ્વારા પોતાના દબાણ હેઠળની સરકારી જમીનની ખેતી કરવામાં આવી રહી હતી. પ્રતિવાદી નં. ૬ એ પ્રશ્નાધીન જમીન બંદર પ્રકલ્પના વિકાસ માટે આવશ્યક હોવાને કારણે, જિલ્લાકલેક્ટરના કાર્યાલયને ઉક્ત જમીનના અગ્રિમ કબજા અને સંપાદન અંગે વિનંતી કરી હતી. જોકે, જિલ્લાકલેક્ટર, જૂનાગઢે તા. ૨૮.૧૨.૨૦૧૦ ના પત્ર દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૬ ને જાણ કરી હતી કે ઉક્ત જમીન ઉપર સ્થાનિક વ્યક્તિ દ્વારા દબાણ કરવામાં આવ્યું છે અને દબાણને કારણે ઉપરોક્ત વિનંતી પર અનુકૂળ વિચારણા કરવામાં આવી નહોતી, તેમજ નોંધપોથી મુજબ સરકારી જમીન હોય તેવી પ્રશ્નાધીન જમીન પરના દબાણ અંગે

કાર્યવાહી કરવા મામલતદાર, કોડીનારને દિશા આપવામાં આવી હતી. સન ૨૦૧૦ થી જ તા. ૨૮.૧૨.૨૦૧૦, ૧૮.૧૨.૨૦૧૮ અને ૧૯.૩.૨૦૨૦ ની લેખિત જાણો દ્વારા કલેક્ટરના કાર્યાલયે નાયબ કલેક્ટર, ઉના ને નોંધપોથીની ચકાસણી કરવા, પ્રશ્નાધીન જમીન અંગે તપાસ કરવા તથા લેવામાં આવેલ સંદર્ભે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડને જાણ સાથે પ્રસ્તાવ/અહેવાલ મોકલવા દિશા આપી હતી.

૬.૩ પ્રતિવાદી નં. ૫એ જણાવ્યું છે કે પ્રતિવાદી નં. ૬એ ગિર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦, ૧૫.૨.૨૦૨૧ વગેરેના પસાર કરાયેલા આદેશોને આવક વિભાગના વિશેષ સચિવ (અપીલ) સમક્ષ પુનરાવર્તન અરજી દ્વારા અંદાજે તા. ૨૭.૭.૨૦૨૧ના રોજ પડકાર્યા છે, જે હજી બાકી છે. બંદરના વિકાસ માટેનો પ્રસ્તાવિત મૂડીરોકાણ અંદાજે રૂપિયા ૫,૦૦૦ કરોડનું રહેશે, જેના માટે વાઇબ્રન્ટ ગુજરાત સમિટ, ૨૦૧૧ દરમિયાન, છારા ગામ ખાતે ગ્રીન ફિલ્ડ બંદરના વિકાસ માટે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ અને મેસર્સ શાપૂરજી પાલોનજી એન્ડ કું. વચ્ચે સમજૂતીપત્ર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. રાજ્ય સરકાર અને મેસર્સ શાપૂરજી પાલોનજી એન્ડ કું. વચ્ચે થયેલા સમજૂતીપત્રને ધ્યાનમાં લઈ, ગુજરાત કોસ્ટલ ઝોન મેનેજમેન્ટ ઓથોરિટીએ પણ તા. ૨૬.૪.૨૦૧૩ના પત્ર દ્વારા બંદર પ્રકલ્પના વિકાસની ભલામણ કરી હતી.

ક.જ તા. ૧૫/૧૭.૧૦.૨૦૧૩ ના પત્ર દ્વારા, પ્રતિવાદી નં. ૬ એ ગુજરાત સરકારના આવક વિભાગનો અન્ય બાબતો સાથે એવો ઉલ્લેખ કરીને સંપર્ક કર્યો કે બંદર પ્રકલ્પ માટે બિલ્ડ ઓન ઓપરેટ એન્ડ ટ્રાન્સફર (ટૂંકમાં, ‘બૂટ’) નીતિ મુજબ પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ઇરાદાપત્ર પહેલેથી જ જારી કરવામાં આવ્યું હોવાથી, જમીનનું અધિગ્રહણ કરવું ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડની જવાબદારી છે અને સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ સરકારી જમીનો હોવાથી, તે જમીનોના અધિગ્રહણ માટે જરૂરી કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવે. આ પ્રકલ્પને પર્યાવરણ અને વન મંત્રાલય દ્વારા પણ મંજૂરી આપવામાં આવી છે. તે સમયે તેમજ ત્યારબાદ પણ આવી વિનંતી પુનરાવર્તિત કરવામાં આવી હતી અને જમીનોનો અગ્રીમ કબજો ફાળવવાની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવવામાં આવે તે માટે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ તેમજ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર સહિત રાજ્ય સરકારને સત્તાવાળાઓને સ્મરણપત્રો મોકલવામાં આવ્યા હતા.

ક.૫ હકીકતમાં, ગુજરાત સરકાર, ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ અને પ્રતિવાદી નં. ૫ વચ્ચે ૨૯.૧.૨૦૧૫ના રોજ ત્રિપક્ષીય કરાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ઉક્ત કરાર મુજબ, ૩૦ વર્ષના ગાળાના અંતે, પ્રશ્નાધીન બંદર સરકારને સોંપવાનું રહેશે. ત્યારબાદ, ઉક્ત ત્રિપક્ષીય કરારના અનુસંધાને ગુજરાત સરકારે પણ ૧૯.૨.૨૦૧૫ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડી ભારતીય બંદરો અધિનિયમ, ૧૯૦૮ની કલમ ૪(૫)ની જોગવાઈઓ હેઠળ છારા બંદરની બંદર મર્યાદાઓ નિર્ધારિત કરી હતી અને પ્રતિવાદી નં. ૫એ બંદર સંબંધિત અવસંરચના

સુવિધાઓના નિર્માણ કાર્ય હાથ ધરવા માટેની તમામ આવશ્યક પરવાનગીઓ મેળવી લીધી હોવાથી તથા તમામ ઔપચારિકતાઓ પૂર્ણ કરી દીધી હોવાથી, પ્રતિવાદી નં. ૬એ ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ અધિનિયમની કલમ ૩૫(૧) હેઠળ ૧૮.૧૦.૨૦૧૭ના રોજ પ્રતિવાદી નં. ૫ને અધિકૃતતા/બાંધકામ પરવાનગી મંજૂર કરી હતી.

૬.૬ પ્રતિવાદી નં. ૫ એ તેના સોગંદનામામાં ઉપરોક્ત તથ્યો એ દર્શાવવા માટે રજૂ કર્યા છે કે તેના દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી રહેલો પ્રકલ્પ અત્યંત વિશાળ પાયાનો પ્રકલ્પ છે અને તેમાં રાજ્ય સરકારની સંડોવણી છે, કારણ કે રાજ્ય સરકારે પ્રતિવાદી નં. ૫ સાથે મેમોરેન્ડમ ઓફ અન્ડરસ્ટેન્ડિંગ કર્યો છે અને અંતે, ૩૦ વર્ષ પછી, જ્યારે કન્સેશન અવધિ પૂર્ણ થશે, ત્યારે બંદર માત્ર સરકારને જ સોંપવામાં આવશે.

૬.૭ અન્ય પાસાઓના સંદર્ભમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે સહાયક કલેક્ટર, રાજુલાએ તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯નો આદેશ પસાર કર્યો હતો, જેના દ્વારા સરખડી ગામના સર્વે નં. ૬૩૭ પૈકી અને ૬૩૩ની જમીન અરજદારના પિતાને ફાળવવામાં / મંજૂર કરવામાં આવી હતી, છતાં અરજદારના પિતાએ ક્યારેય કબ્જા કિંમત તરફ કોઈ ચુકવણી કરી નહોતી. અન્ય લાભાર્થીઓએ કબ્જા કિંમતની જરૂરી ચુકવણી કરી હોવાથી તેમને જમીનનો કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો અને તેથી તેમના નામો આવક રેકૉર્ડમાં દર્શાવા લાગ્યા હતા. છેલ્લા ૫૦

વર્ષથી અરજદારના પિતાનું નામ ક્યારેય આવક રેકૉર્ડમાં દર્શાવાયું નથી. તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯નો આદેશ પસાર થયો હોવા છતાં, તે પછીના ૨૫ વર્ષ દરમિયાન, જેમાં જમીનના મૂળ ફાળવણાર્થી એટલે કે અરજદારના પિતા વિરભાણ વાળા જીવિત હતા અને તેમનું તા. ૧૫.૧.૧૯૯૨ના રોજ અવસાન થયું, તેમના જીવનકાળ દરમિયાન તેમણે આવી કોઈ અરજી કરી નહોતી અને તેમના અવસાન પછી એટલે કે વધુ ૨૩ વર્ષ બાદ, અરજદારે પ્રથમ વખત કબ્જા કિંમતની ચુકવણી અંગે અરજી કરી, જે તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના આદેશથી નામંજૂર કરવામાં આવી. અરજદારે કબ્જા કિંમત સ્વીકારવા માટે સમયાંતરે વિવિધ સત્તાધીશો સમક્ષ કરેલી અરજીઓ નામંજૂર કરવામાં આવી હોવા છતાં, તે અરજીઓ યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને અંતે કલેક્ટરે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશથી અરજદારે કરેલી અપીલ મંજૂર કરી અને નાયબ કલેક્ટરે તા. ૨૦.૧.૨૦૨૦ના રોજ પસાર કરેલો સુવિચારિત આદેશ ૨૬ કર્યો તથા મામલતદાર, કોડીનારને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો અનુસાર જરૂરી કાર્યવાહી કરવા દિશા નિર્દેશ આપ્યો, જેના દ્વારા મામલતદાર, કોડીનારને તા. ૨૪.૪.૨૦૧૮ અને ૧.૧૧.૨૦૦૩ના સરકારી ઠરાવો તથા તા. ૧૯.૨.૨૦૧૮ના સરકારી પરિપત્ર અનુસાર વ્યાજ સાથે કબ્જા કિંમત સ્વીકારવા દિશા આપવામાં આવી. તેના અનુસંધાનમાં, મામલતદાર, કોડીનારે કબ્જા કિંમત સ્વીકારવામાં પોતાની અસમર્થતા વ્યક્ત કરી હોવા છતાં, ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે ફરી એકવાર તા. ૧૫.૨.૨૦૨૦ના રોજ રકમ વસૂલ કરવા અને જમીનનો કબજો અરજદારને સોંપવા દિશા આપી.

ક.૮ પ્રતિવાદી નં. ૫ નો એવો મામલો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા અને તેની તરફથી જમીનના અધિગ્રહણ માટે વારંવાર અરજીઓ કરવામાં આવી હતી. માત્ર વિવાદાસ્પદ જમીન પર દબાણ હોવાનું કારણ બતાવીને તે અરજીઓ પર વિચારણા થઈ શકી નહોતી. મામલતદાર અને નાયબ કલેક્ટરે વારંવાર કલેક્ટરને સ્પષ્ટ અને યોગ્ય ચિત્ર રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હોવા છતાં, કલેક્ટર, ગીર સોમનાથએ સમગ્ર સામગ્રીની અવગણના કરીને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના આદેશથી અરજદારના પક્ષમાં દિશાનિર્દેશો આપ્યા, જેના પરિણામે તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશના અમલમાં ૫૦ વર્ષનો વિલંબ માફ કરવામાં આવ્યો, અને જે આદેશનું તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ સુધી, એટલે કે જે દિવસે કલેક્ટરે અરજદારના પક્ષમાં આદેશ કર્યો, પાલન કરવામાં આવ્યું નહોતું. પ્રતિવાદી નં. ૫ એ એવો આક્ષેપ કર્યો છે કે પ્રકલ્પ રૂપિયા ૮,૦૦૦ કરોડથી વધુનો હોવા છતાં, કલેક્ટર, ગીર સોમનાથએ રાજ્ય સરકારના સમર્થનવાળા રાષ્ટ્રીય મહત્વ તથા વિશાળ જાહેર હિતના પ્રકલ્પ કરતાં એક વ્યક્તિને પ્રાથમિકતા આપી ભૂલ કરી છે. પ્રતિવાદી નં. ૫ નો એવો મામલો છે કે જમીનનો કબજો રામ બોધા વાલા પાસે છે, જે બોધા ગોવિંદ વાલાનો પુત્ર છે, અને જેને તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશ અનુસાર જમીન ફાળવવામાં આવી હતી અને ૭/૧૨ ઉતારા મુજબ પણ જમીનનો કબજો બોધા ગોવિંદ પાસે હતો, અરજદાર પાસે નહોતો, અને તેથી અરજદાર જમીનની ખેતી કરે છે એવો તેનો દાવો હકીકતમાં ખોટો છે. પ્રતિવાદી નં. ૫ નો મામલો એવો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ રસ ધરાવતો પક્ષકાર હોવા છતાં,

રસ ધરાવતા પક્ષકારોને સાંભળ્યા વિના અને તેમને નોટિસ આપ્યા વિના, કલેક્ટર, ગીર સોમનાથ દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ નો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. જવાબી સોગંદનામા દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ એ વિશેષ સચિવ સમક્ષ અપીલ કરવાની પરવાનગી માટે અરજી કરવાના પોતાના કૃત્યને ન્યાયસંગત ઠેરવવાનો પ્રયાસ એ રીતે કર્યો છે કે વર્ષ ૨૦૧૦ થી અને તે પહેલાંથી જ જમીનના અધિગ્રહણ માટે તેમની વિનંતી કરવામાં આવી હતી, છતાં તે વિનંતિઓ અવગણવામાં આવી અને તેને ક્યારેય રસ ધરાવતા વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવ્યો નહોતો, અને તેની ગેરહાજરીમાં તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના આદેશથી જાહેર હિત સંકળાયેલા વિશાળ પ્રકલ્પ માટે મહત્વપૂર્ણ એવી જમીન અરજદારને ફાળવવામાં આવી હતી, જે દર્શાવે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને વિશેષ સચિવ (અપીલો), મહેસૂલ વિભાગ સમક્ષ તે આદેશને પડકારવાનો અધિકાર છે.

૬.૯ પ્રતિવાદી નં. ૫ એ એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને પડકારવાનો તેને અધિકાર છે, કારણ કે ઉક્ત આદેશ તેની જાણ બહાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ ને નોટિસ આપ્યા વિના અથવા તેની સુનાવણી કર્યા વિના પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ ને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારતી પુનર્વિચાર અરજી દાખલ કરવાની ફરજ પડી હતી. પ્રતિવાદી નં. ૫ એ વધુમાં એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ની સુનાવણી કર્યા પછી તા. ૮.૭.૨૦૨૧નો આદેશ પસાર કરતી વખતે, સચિવે અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરી હતી,

પરંતુ તે બાબત તા. ૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશમાં પ્રતિબિંબિત ન થતાં, મિનિટ્સ વિશે રજૂઆત માટે નોંધ દાખલ કરવામાં આવી હતી. અરજદારે પણ ઉપરોક્ત મિનિટ્સ વિશે રજૂઆત માટેની નોંધ સામે પોતાના વાંધા દાખલ કર્યા હતા અને ત્યારબાદ અરજદાર દ્વારા દાખલ કરાયેલા વાંધાઓનો વિચાર કરીને તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧નો વધુ એક આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ ની અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને તા. ૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશને ચથાવત રાખીને, પુનર્વિચાર અરજીના અંતિમ પરિણામ સુધી કાર્યવાહી પરનો સ્થગિત આદેશ લંબાવવામાં આવ્યો હતો અને મામલો તા. ૮.૧૦.૨૦૨૧ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

૬.૧૦ સોગંદનામામાં, પ્રતિવાદી નં. ૫ એ એવો અભિગમ અપનાવ્યો છે કે અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ વચ્ચેના દીવાની અને ફોજદારી વિવાદો સક્ષમ અદાલત સમક્ષ પ્રલંબિત છે, એટલે કે વિશેષ દીવાની દાવો નં. ૨ સન ૨૦૧૪, જે સિનિયર સિવિલ ન્યાયાધીશ, ઊના ની અદાલત સમક્ષ પ્રલંબિત છે, જે પ્રતિવાદી નં. ૫ અને બોધા ગોવિંદના કાનૂની વારસદારો વચ્ચે કરવામાં આવેલા વેચાણખત અંગે છે, તેમજ ફોજદારી તપાસ નં. ૧ સન ૨૦૧૧, જે જે.એમ.એફ.સી., કોડીનાર ની અદાલત સમક્ષ છે, જે દર્શાવે છે કે વિવાદિત જમીન બોધા ગોવિંદની માલિકીની છે, જેઓએ પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિતમાં વેચાણખત કર્યો હતો અને અરજદાર પાસે વાસ્તવમાં કોઈ જમીન નથી તથા તેને

કોઈ જમીન ફાળવવામાં પણ આવી નહોતી. જોકે, તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશના બંને મામલતદારને સરકારના પરિપત્રો અને ઠરાવો અનુસાર કાર્ય કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, અરજદાર પાસેથી કબજેદારી કિંમત સ્વીકારવામાં આવી હતી અને તેને વિવાદિત જમીનનો કબજો સોંપવામાં આવ્યો હતો, અને તેથી, પ્રતિવાદી નં. ૫ તેના દ્વારા જીવંત રીતે પ્રભાવિત થતો હોવાથી તે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ છે, અને તેથી, ઉપરોક્ત આદેશને પડકારવાનો તેને અધિકારસ્થાન છે.

૭ અરજદાર તરફથી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિના, સાથે શ્રી વિરલ ગુર્જર, વિદ્વાન વકીલ, એ રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી નં. ૫ એ ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરાયેલ આદેશને પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ પુનરાવલોકન અરજી રજૂ કરીને પડકાર્યો હતો, જેના અનુસંધાને પ્રતિવાદી નં. ૧ એ તા. ૨૮.૬.૨૦૨૦ ના રોજ નોટિસ બહાર પાડી અને મામલો તા. ૬.૭.૨૦૨૧ ના રોજ સુનાવણી માટે મુકવામાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, અરજદારને તા. ૬.૭.૨૦૨૧ પહેલાં નોટિસ પ્રાપ્ત થઈ નહોતી અને હકીકતમાં તેને નોટિસ તા. ૭.૭.૨૦૨૧ ના રોજ પ્રાપ્ત થઈ હતી, ત્યારે તપાસ કરતાં અરજદારે જાણ્યું કે પ્રતિવાદી નં. ૧ એ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ નો આદેશ પસાર કર્યો હતો, જેમાં નોટિસની સેવા થવાની રાહ જોયા વિના જ અરજદારને સાંભળ્યા વગર પ્રતિવાદી નં. ૧ એ તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના આદેશના અમલીકરણ, અમલ અને પ્રવર્તન પર સ્થગિતી મૂકી હતી. એટલું જ નહીં, ત્યારબાદ પ્રતિવાદી નં. ૫ એ સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટે અરજી કરી હતી, જેમાં જણાવાયું હતું કે તા.

૬.૭.૨૦૨૧ ના રોજ મામલાની સુનાવણી દરમિયાન પ્રતિવાદી નં. ૫ ના વકીલ દ્વારા કાર્યવાહી દાખલ કરવાની પરવાનગી આપવા માટે વિશિષ્ટ વિનંતી કરવામાં આવી હતી અને તેવી વિનંતિના આધારે પ્રતિવાદી નં. ૧ એ કાર્યવાહી દાખલ કરવાની પરવાનગી માંગતી અરજી મંજૂર કરવા અંગે વિશેષ રીતે જાહેર / ઉચ્ચાર કર્યું હતું. પરંતુ, સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સમાં એવું જણાવાયું છે કે ઉપરોક્ત મૌખિક ઉચ્ચાર તા. ૮.૭.૨૦૨૧ ના આદેશમાં પ્રતિબિંબિત થયો નહોતો અને તેથી સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સની નોંધમાં યોગ્ય આદેશ કરવા માટે પ્રાર્થના કરવામાં આવી હતી જેથી અપીલ દાખલ કરવાની પરવાનગી માંગતી અરજી અંગેનો આદેશ, જે સુનાવણી સમયે મૌખિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો પરંતુ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ ના આદેશમાં ટાઇપ થવાનો રહી ગયો હતો, તેને લખિત સ્વરૂપ આપવામાં આવે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ અદાલતનું ધ્યાન બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૦૩ અને ૨૧૧ ની ભાષા તરફ દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૦૩ અને ૨૧૧ ની જોગવાઈઓ મુજબ ફક્ત તે જ વ્યક્તિ, જેને મહેસૂલ સત્તાધિકારીએ પસાર કરેલા આદેશથી વ્યથા પહોંચી હોય, તે અપીલ દાખલ કરી શકે. વર્તમાન કેસમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫ ને 'પીડિત વ્યક્તિ' કહી શકાય નહીં, અને તેથી ગીર સોમનાથના જિલ્લા કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશને પડકારવાનો તેને કોઈ અધિકારસ્થાન નથી.

૭.૧ શ્રી કવિના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે આ અદાલતનું ધ્યાન સંહિતાની કલમ ૨૦૫ અને ૨૦૬ ની જોગવાઈઓ તરફ પાછા દોર્યું અને દલીલ કરી કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૦૫ અને ૨૦૬ ની જોગવાઈઓ મુજબ, જો કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશને પડકારવામાં આવે, તો તેવા કિસ્સામાં બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૦૫ હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદા મુજબ, આદેશની તારીખથી ૯૦ દિવસની અવધિ અંદર તેને પડકારવો આવશ્યક છે. વર્તમાન કિસ્સામાં, ૯૦ દિવસની મર્યાદાની અવધિ પહેલેથી જ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોવાથી, અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી, પુનરાવલોકન અરજી અને સ્થગન અરજી સાથે વિલંબ માફી માટેની અરજી જોડાયેલ હોવી આવશ્યક હતી અને અરજી રજૂ કરવામાં થયેલો વિલંબ માફ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તથા અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિતમાં કોઈ સ્થગન આપી શકાય તેમ ન હતું. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં દલીલ કરી કે તારીખ ૮.૭.૨૦૨૧ નો આદેશ પસાર થયા પછી, જ્યારે પ્રતિવાદી નં. ૫ એ સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટે અરજી રજૂ કરી, ત્યારે પ્રતિવાદી નં. ૧ એ માત્ર એવી સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની અરજીનો વિચાર જ કર્યો નહોતો, પરંતુ તારીખ ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના આદેશથી તે મંજૂર પણ કરી હતી. શ્રી કવિના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતા તથા તે હેઠળ ઘડાયેલા નિયમો અને કાર્યવ્યવહારના નિયમો મુજબ, સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સના નામે આવી કોઈ પ્રક્રિયા ઉપલબ્ધ નથી. શ્રી કવિના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે જો અધિનિયમ હેઠળ કોઈ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત ન

હોય, તો સત્તાધિકારી આવી પ્રક્રિયા અપનાવી શકતા નથી અને સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની આવી અરજી પર આદેશ પસાર કરી શકતા નથી.

૭.૨ શ્રી પર્સી કવીના, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ઉપરોક્ત સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ કરવાની અરજી પછીનો વિચાર કરીને કરવામાં આવી હતી અને મૂળરૂપે તા. ૨૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા અપીલ કરવા માટેની મંજૂરી તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા આપવામાં આવી નહોતી, તેમ છતાં પ્રતિવાદી નં. ૧ એ સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ કરવાની નોંધ મંજૂર કરી અને અપીલ કરવા માટેની મંજૂરી પણ આપી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અરજદાર દ્વારા સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ કરવાની નોંધ સામે જવાબ રજૂ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, પ્રતિવાદી નં. ૧ એ અરજદારે સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ કરવાની નોંધનો વિરોધ કરતાં કરેલ રજૂઆતોનો વિચાર કર્યા વિના તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧નો આદેશ પસાર કર્યો અને સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ કરવાની નોંધ મંજૂર કરી અને તેથી મૂળ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. પના પક્ષે અપીલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી નહોતી, તે જ બાદમાં આપવામાં આવી.

૭.૩ અરજદાર તરફથી હાજર રહેલ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવીનાએ નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો:

[૧] પટેલ વિનોદભાઈ ખોડીદાસ વિ. પટેલ પ્રવીણભાઈ કચરાભાઈ, અહેવાલિત ૨૦૨૧(૨) જી.એલ.એચ. ૬૫૦ માં.

- [૨] સૌરાષ્ટ્ર રચનાત્મક સમિતિ, રાજકોટ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૦૭(૨) જીએલઆર ૧૬૪૯ માં અહેવાલિત.
- [૩] રવિ ચશવંત ભોઈર વિ. જિલ્લા કલેક્ટર, રાયગઢ અને અન્ય, ૨૦૧૨(૪) એસ.સી.સી. ૪૦૭ માં અહેવાલિત.
- [૪] આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી વિ. એચ.એમ. સીરવાઈ, એડવોકેટ જનરલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, બોમ્બે, જેનો અહેવાલ ૧૯૭૦(૨) એસ.સી.સી. ૪૮૪ માં પ્રકાશિત થયો છે.
- [૫] શ્રી વાવડી સેવા સહકારી મંડળી લિમિટેડ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યઓ, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૧૩૨૧ ઓફ ૨૦૧૭ માં, તા. ૨૩.૧૨.૨૦૧૯ના ચુકાદા દ્વારા.
- [૬] હરી નારાયણ વિ. બદરિ દાસ, ૧૯૬૩ એ.આઈ.આર. (એસ.સી.) ૧૫૫૮ માં અહેવાલિત.
- [૭] શ્રી વી.એન. કૃષ્ણ મુર્થી તથા અન્ય વિ. શ્રી રવિકુમાર તથા અન્ય દ્વારા નાગરિક અપીલ નં. ૨૭૦૧-૨૭૦૪ સન ૨૦૨૦ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે તા. ૨૧.૮.૨૦૨૦ના ચુકાદાથી આપેલ.

૭.૪ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ સૌપ્રથમ કોણને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય તે અંગેની દલીલ રજૂ કરી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) ના કેસના નિર્ણય પર, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૭ થી ૧૧ પર આધાર રાખીને, રજૂઆત કરી કે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ એવી વ્યક્તિ હોવી જોઈએ જેણે કાનૂની વ્યથા ભોગવી હોય, એવી વ્યક્તિ જેણે વિરુદ્ધ એવો નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હોય કે જેના કારણે તેને કોઈ વસ્તુથી અન્યાયપૂર્વક વંચિત રાખવામાં આવ્યો હોય અથવા તેને કોઈ વસ્તુ અન્યાયપૂર્વક નકારવામાં આવી હોય અથવા કોઈ વસ્તુ ઉપરના તેના હકને અન્યાયપૂર્વક અસર પહોંચી હોય.

માત્ર એટલા માટે કે કોઈ આદેશ ખોટી રીતે કરવામાં આવ્યો હોય, તે માત્રથી જ કોઈ વ્યક્તિને એવી વ્યથા ઊભી થતી નથી કે તેને વ્યથિત વ્યક્તિ કહી શકાય. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે માત્ર એટલા માટે કે કોઈ વ્યક્તિ કેસના પરિણામથી નિરાશા અનુભવે છે, તેને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ તરીકે ઓળખાવી શકાય નહીં. તેને દર્શાવવું આવશ્યક છે કે જો આદેશ વિપરીત રીતે ગયો હોત તો જે લાભ તેને મળવાનો હતો તે લાભથી તે વંચિત રહ્યો હોવાથી તે નિરાશ થયો છે.

૭.૫ ત્યારબાદ, શ્રી કવિના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રવિ ચશવંત ભોઈર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર, વિશેષ કરીને પરિચ્છેદ ૪૪ પર આધાર રાખીને, રજૂઆત કરી હતી કે કાનૂની અધિકાર એ કાયદામાંથી ઉત્પન્ન થતો હકદારીનો દાવો છે. ફરિયાદીએ એ સ્થાપિત કરવું પડે છે કે તેને કાનૂની અધિકારથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો છે અથવા તેનાથી ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે અને કાનૂન દ્વારા સંરક્ષિત કોઈ હિતને ઇજા પહોંચી છે. દૂરનો હિત ધરાવતી વ્યક્તિને પક્ષકાર બનવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. જે વ્યક્તિ કોઈ કેસમાં પક્ષકાર બનવા માંગે છે, તેને એ સ્થાપિત કરવું પડે છે કે તેનો માલિકીહકનો એવો અધિકાર છે, જેનો ભંગ કરવામાં આવ્યો છે અથવા જેના ભંગ થવાની ધમકી છે. કારણ કે કાનૂની ઇજાથી પીડિત વ્યક્તિને ઉપચારાત્મક અધિકાર ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) ના કેસ તથા આવા

અન્ય કેસોમાં નિર્ધારિત મુજબ, જ્યાં સુધી વ્યક્તિ વ્યથિત પક્ષકારના વર્ણનને સંતોષતી ન હોય ત્યાં સુધી તેને પક્ષકાર તરીકે સાંભળવામાં આવી શકતી નથી.

૭.૬ ત્યારબાદ શ્રી કવીના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, આ અદાલત દ્વારા શ્રી વાવડી સેવા સહકારી મંડળી લિમિટેડ વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૧૩૨૧ ઓફ ૨૦૧૭ માં તા. ૨૩.૧૨.૨૦૧૮ના રોજ આપેલ નિર્ણય પર આધાર મૂકતાં દર્શાવ્યું કે ઉક્ત ચુકાદામાં પણ રવિ ચશવંત ભોઈર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતનું અનુસરણ કરવામાં આવ્યું હતું. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તે કેસમાં પણ આ અદાલતની સમક્ષ ખંડપીઠ દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અરજદારને કોઈ કાનૂની હક્કથી વંચિત કરવામાં આવ્યો નથી અથવા નકારવામાં આવ્યો નથી અને કાનૂની રીતે સંરક્ષિત કોઈ હિત અંગે તેને કોઈ કાનૂની નુકસાન થયું નથી, અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ તરીકે ઓળખાવી શકાય નહીં.

૭.૭ શ્રી કવીના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે તે બાદ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના દિનાંક ૨૧.૮.૨૦૨૦ ના શ્રી વી.એન. કૃષ્ણ મૂર્તિ અને અન્ય વિ. શ્રી રવિકુમાર અને અન્ય, સિવિલ અપીલ નં. ૨૭૦૧ ઓફ ૨૦૨૦ ના ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો અને રજૂઆત કરી કે અહિંના પ્રતિવાદી નં. ૫ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીના આધારે એ દર્શાવી શક્યા નહોતા કે ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા દિનાંક ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ ના રોજ કરવામાં આવેલ આદેશથી તેમને કેવી રીતે

પ્રતિકૂળ અથવા હાનિકારક અસર થવાની હતી. શ્રી કવિના, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે તેમની રજૂઆતના સમર્થનમાં ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર મૂક્યો કે અપીલ કરવાનો અધિકાર માત્ર વિધિ દ્વારા જ સર્જી શકાય અને જે કોઈ વ્યક્તિને કોઈ દૂરગામી અથવા પરોક્ષ રીતે હાનિકારક અસર થતી હોય તેવી દરેક વ્યક્તિને અપીલ કરવાની પરવાનગી આપવી અનુચિત ગણાય. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અપીલ કરવાની પરવાનગી આપવાના કસોટી સિદ્ધાંતનું પુનરોચ્ચાર કર્યું અને રજૂઆત કરી કે સામાન્ય રીતે અપીલ કરવાની પરવાનગી એવી વ્યક્તિઓને આપવી જોઈએ કે જેઓ, ભલે કાર્યવાહીનો પક્ષકાર ન હોય, તેમ છતાં તે કાર્યવાહીમાં થયેલા હુકમનામા અથવા ચુકાદાથી બંધાયેલા બનતા હોય અને જેઓને અન્ય કાર્યવાહીમાં તેની યોગ્યતા પર આક્ષેપ કરવામાં અવરોધ થતો હોય. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે હાલના કેસમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ એ માત્ર વિવાદિત જમીન માટે અરજી કરી હતી અને માત્ર આવી અરજી કરવાથી પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિતમાં કોઈ કાનૂની અધિકાર સર્જાયો છે એવું કહી શકાય નહીં અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ ને એવો ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય નહીં કે જે અપીલ કરવાની પરવાનગી માટે અરજી દાખલ કરીને સચિવ (અપીલો), મહેસૂલ વિભાગ સમક્ષ કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે.

૭.૮ ઉપરોક્ત ચુકાદાઓનો ઉલ્લેખ કરીને, માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ રજૂઆત કરી કે હાલના કેસમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫નો કેસ એવો છે કે તેઓ એક મોટી કંપની છે, જેણે જરૂરી આધારીક સુવિધાઓ સાથે સીમર બંદરનો બહુ-

વપરાશકર્તા, બહુ-માલવહન બંદર તરીકે વિકાસ કરવા માટે ગુજરાત રાજ્ય સાથે એમ.ઓ.યુ. કર્યો છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે એમ.ઓ.યુ.ના આધારે પ્રતિવાદી નં. પના હિતમાં કોઈ વૈધાનિક હક્ક ઊભો થતો નથી, અને તેથી, જ્યારે પ્રતિવાદી નં. પએ માત્ર વિવાદાસ્પદ જમીનના અધિગ્રહણ માટે રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અરજી કરી હતી અને ઉપરોક્ત અરજી રાજ્ય સરકારે બે વખત નામંજૂર કરી હતી, ત્યારે ઉપરોક્ત જમીનના અધિગ્રહણ દ્વારા કે અન્ય કોઈ રીતે વિવાદાસ્પદ જમીન પ્રાપ્ત કરવાનો કોઈ હક્ક પ્રતિવાદી નં. પના હિતમાં ક્યારેય ઊભો થયો નહોતો. અગાઉ પણ પ્રતિવાદી નં. પનો વિવાદાસ્પદ જમીન સાથે કોઈ સંબંધ નહોતો, અને તેથી માત્ર એટલા માટે કે પ્રતિવાદી નં. પએ ઉપરોક્ત જમીનના અધિગ્રહણ માટે ગુજરાત રાજ્ય સમક્ષ અરજી કરી હતી, અને જો જમીન અરજદારને ફાળવવામાં આવે, તો ઉપરોક્ત ફાળવણીથી પ્રતિવાદી નં. પ ‘અસંતોષિત વ્યક્તિ’ના અર્થક્ષેત્રમાં આવી જશે એવું કહી શકાય નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે પ્રતિવાદી નં. પની જમીન અધિગ્રહણ માટેની અરજીનું સ્વતંત્ર રીતે વિચારણા કરવામાં આવ્યું હતું અને તેને નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. જ્યારે કલેક્ટરે સ્વતંત્ર કાર્યવાહી હેઠળ, જે મૂળ ૨૦૧૭માં શરૂ કરવામાં આવી હતી અને જેમાં અંતે ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના રોજ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે કાર્યવાહીમાં આરંભથી જ પ્રતિવાદી નં. પ કોઈપણ કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર નહોતો, ત્યારે માત્ર એટલા માટે કે જમીન અરજદારને ફાળવવામાં આવી છે, જેના પર પ્રતિવાદી નં. પએ ભૂતકાળમાં પણ દાવા કર્યા હતા, ભલે તે અધિગ્રહણના માર્ગે હોય, તો પણ માત્ર જમીન પર દાવો કરવાથી પ્રતિવાદી નં. પ ‘અસંતોષિત

વ્યક્તિ'ના અર્થક્ષેત્રમાં આવી શકે નહીં. તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦નો આદેશ સ્વતંત્ર કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે મૂળે તે જમીન ગુજરાત કૃષિ જમીન સીલિંગ અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહીમાં રાજ્ય સરકારે અધિગ્રહિત કરી હતી અને ત્યારબાદ તે અરજદારના પિતાને 'સાંથાણી' ધોરણે આપવામાં આવી હતી અને અરજદાર પોતાના પિતાને 'સાંથાણી'ના આધારે જમીન આપવામાં આવી ત્યારથી જ જમીનનો કબજો ભોગવી રહ્યો હતો તથા જમીનની ખેતી કરી રહ્યો હતો, તેથી હસ્તાંતરી તરીકે અરજદારનું નામ આવક નોંધમાં નહોતું. હસ્તાંતરી તરીકે પોતાનું નામ દાખલ કરવા માટે તેણે અરજી કરી હતી અને ભોગવટા કિંમત તરીકે તેણે ચૂકવેલી રકમની રસીદ શોધી શક્યો નહોતો, તેથી કલેક્ટર સમક્ષ કાર્યવાહી થઈ હતી. ૧૯૬૯થી ૨૦૨૦ સુધી વિવાદાસ્પદ જમીનનો કબજો અરજદારે ભોગવ્યો હતો અને તે હજી પણ વિવાદાસ્પદ જમીન ભોગવી રહ્યો છે અને કોઈપણ સમયે પ્રતિવાદી નં. ૫ દૃશ્યમાં નહોતો. માત્ર એટલા માટે કે રાજ્ય સરકાર, મેરિટાઈમ બોર્ડ અને પ્રતિવાદી નં. ૫ વચ્ચે એમ.ઓ.યુ. કરવામાં આવ્યો છે, તે વિવાદાસ્પદ જમીન અંગે પ્રતિવાદી નં. ૫ના હિતમાં કોઈ હક્ક પ્રદાન કરતું નથી, અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને 'અસંતોષિત વ્યક્તિ' કહી શકાય નહીં, અને તેથી તેને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારવાનો કોઈ અધિકારસ્થાન નથી, અને પ્રતિવાદી નં. ૧એ પ્રતિવાદી નં. ૫ના હિતમાં અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરીને ભૂલ કરી છે.

૭.૯ ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવીનાએ રજૂ કર્યું કે વિવાદિત આદેશો તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૯.૨૦૨૧ નીચે દર્શાવેલ આધારોએ રદ કરવા જરૂરી છે:

[એ] તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના આદેશ મુજબ, મિનિટ્સ બાબતે સ્પષ્ટીકરણ માટેની નોંધના આધારે પ્રતિવાદી નં. ૧ એ એક અરજી વિચારાધીન લીધી છે, જે કાર્યવાહી અધિનિયમ અથવા કાર્યના નિયમો હેઠળ નિર્ધારિત નથી અને તેથી તા. ૩૦.૯.૨૦૨૨ નો આદેશ પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા પસાર થવો જોઈએ નહીં હતો.

[બી] ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૧ના રોજ પસાર કરાયેલા આદેશના સંદર્ભમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય નહીં અને તેથી ઉપરોક્ત આદેશને પડકારવાનો પ્રતિવાદી નં. ૫ ને કોઈ હકસ્થાન નથી.

[સી] પુનરીક્ષણ અરજી સાથે અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી રજૂ કરતી વખતે, પ્રતિવાદી નં. ૧ એ અરજદારના હિતમાં સ્થગિતી મંજૂર કરી અને અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરી હતી. તેમ છતાં, તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ નો આદેશ માત્ર જૂન, ૨૦૨૧ માં પડકારવામાં આવ્યો હતો અને તેથી અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી,

પુનરીક્ષણ અરજી તથા સ્થગિતી અરજી સાથે વિલંબ માફી માટેની અરજી જોડાવાની આવશ્યકતા હતી, પરંતુ પ્રતિવાદી નં. ૫ એ આવી કોઈ અરજી ક્યારેય રજૂ કરી નહોતી. તેથી, પ્રતિવાદી નં. ૧ એ વિલંબના પાસાને વિચાર્યા વિના જ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના આદેશો પસાર કરીને ભૂલ કરી છે.

[ડી] તારીખ ૮.૭.૨૦૨૧નો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો ત્યારે, અરજદારને સાંભળ્યા વિના જ તે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી વાસ્તવમાં તે એકપક્ષીય આદેશ હતો.

[ઈ] વરિષ્ઠ શીખેલા વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે જો વિવાદિત જમીન પ્રતિવાદી નં. ૫ના પ્રકલ્પની પૂર્ણાદ્યુતિના હેતુસર અતિ મહત્વપૂર્ણ અને મૂલ્યવાન જમીન હોય, તો તે સ્થિતિમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ અને કએ વર્તમાન અરજદાર સાથે વાટાઘાટમાં પ્રવેશ કરવો જ જોઈએ અને રાજ્ય દ્વારા લાદવામાં આવેલી શરતોના પાલનને આધીન રહી તેઓ અરજદાર પાસેથી જમીન ખરીદી શકે છે, પરંતુ પ્રતિવાદી નં. ૫ ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને પડકારી શકતો નથી, કારણ કે પ્રતિવાદી નં. ૫ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ તરીકે કહી શકાય નહીં અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને લોકસ નથી.

[એફ] ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરીને, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૮.૨૦૨૧ના પડકારાયેલા આદેશોને રદ કરવાની પ્રાર્થના કરી.

૮ ઉપરોક્ત બાબતના વિરુદ્ધ, શ્રી મિહિર જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે અરજદારનું કહેવું તથ્યની દૃષ્ટિએ ખોટું છે. હકીકતમાં, અરજદાર અતિક્રમણકાર છે. શ્રી જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે એ સાચું છે કે અરજદારના પિતા એટલે કે વીરભાણભાઈ વાળા ને નવા અને નિષ્પક્ષ કાર્યકાળ પર રૂ. ૨,૦૦૦/- કબજામૂલ્ય ચૂકવવા ઉપર તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશથી ગામ સરખડી, તાલુકો કોડીનાર, જિલ્લો ગીર સોમનાથની સર્વે નં. ૬૩૭ ની ૧૧-૧૯ એકર-ગુંઠા અને સર્વે નં. ૬૩૩ ની ૫-૧૦ એકર-ગુંઠા જમીન ફાળવવામાં આવી હતી.

૮.૧ શ્રી મિહિર જોષી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે આ અદાલતનું ધ્યાન પેપર બુકના પાનું ૪૮ પર રજૂ કરાયેલ એન્ટ્રી નં. ૧૩૦૩ તરફ અને તેની ટાઇપ કરેલી નકલ જે પાનું ૪૮એ પર છે તેની તરફ દોર્યું અને રજૂ કર્યું કે એન્ટ્રી નં. ૧૩૦૩ દ્વારા જે નોંધવામાં આવ્યું હતું તે તારીખ ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશ વિશે હતું, જેના દ્વારા જમીન અરજીકર્તાના પિતાને ફાળવવામાં આવી હતી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે સર્વે નં. ૬૩૩ ધરાવતી જમીન સંબંધિત ૭/૧૨ ઉતારા તરફ સંદર્ભ આપતાં દર્શાવ્યું કે ૧૯૬૬-૬૭ થી ૧૯૮૮-૮૯ સુધી અથવા તો ભોગા ગોવિંદ અથવા તેના

કુટુંબના સભ્યો જમીનની ખેતી કરતા હતા અને અરજીકર્તા નહીં. સર્વે નં. ૬૩૭ અંગે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ફક્ત ૨ વર્ષ માટે, એટલે કે ૧૯૬૯-૭૦ અને ૧૯૭૦-૭૧ માટે જ, કુલ જમીન એટલે કે ૨૮-૧૯ એકર-ગુણા બાબતે અરજીકર્તાના પિતાનું નામ ખેડૂત તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. તેમ છતાં, ૧૯૭૧ પછી આવકના દાખલાઓમાં માત્ર ભોગા ગોવિંદનું જ નામ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે આ અદાલતનું ધ્યાન આ હકીકત તરફ પણ દોર્યું કે સર્વે નં. ૬૩૩ નો ૭/૧૨ ઉતારો ૫-૧૦ એકર-ગુણા જમીન સંબંધિત છે, જે જમીનનો કુલ વિસ્તાર છે, જે કથિત રીતે અરજીકર્તાને ફાળવવામાં આવી હતી. જ્યારે સર્વે નં. ૬૩૭ ના આવકના દાખલામાં ૨૮-૧૯ એકર-ગુણા કુલ વિસ્તારનો ઉલ્લેખ છે, જેમાંથી માત્ર ૧૧-૧૯ એકર-ગુણા અરજીકર્તાને કથિત રીતે ફાળવવામાં આવ્યા હોવાનું જણાવાયું હતું. ઉપરોક્ત જમીન, ત્યારબાદ, એન્ટ્રી નં. ૧૩૦૩ દ્વારા ભોગા ગોવિંદનું નામ આવકના દાખલામાં નોંધાયા પછી નવી શરતની જમીનમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવી હતી. શ્રી જોષી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે ૧૯૭૧-૭૨ પછી કોઈ પણ સમયે સર્વે નં. ૬૩૭ ધરાવતી જમીન બાબતે અરજીકર્તાના પિતા અથવા અરજીકર્તાનું નામ આવકના દાખલાઓમાં દર્શાવેલ નથી. હકીકતમાં, એન્ટ્રી નં. ૧૬૧૨ દ્વારા ભોગા ગોવિંદના કાનૂની વારસદારોના નામ આવકના દાખલાઓમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ તે સમયે પણ અરજીકર્તાના પિતા અથવા અરજીકર્તાનું નામ આવકના દાખલામાં દાખલ કરવામાં આવ્યું નહોતું. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પ્રશ્નસ્થ જમીન પર અરજીકર્તાનો ‘સંઘાણી’ માર્ગે

હસ્તાંતરી તરીકેનો દાવો સંપૂર્ણપણે આધારવિહોણો છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે અરજીકર્તાએ તારીખ રપ.૩.૧૯૬૯ ના આદેશના અનુસંધાને ક્યારેય કબજેદારી કિંમત ચૂકવી નથી અને ૧૯૭૧-૭૨ પછી પ્રશ્નસ્થ જમીનનો કબજો પણ રાખ્યો નહોતો અને ઉપરોક્ત હકીકતો આવકના દાખલાઓમાં દર્શાય છે, જે અરજીકર્તાએ પોતે જ અરજી સાથે રજૂ કર્યા છે, અને તેથી અરજીકર્તા ઉપરોક્ત હકીકતોનો ઇનકાર કરી શકતો નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ઉપરોક્ત દાખલાઓ, તારીખ રપ.૩.૧૯૬૯ નો આદેશ અને ફાળવણીની શરતોનો ઉલ્લેખ કરતાં રજૂ કર્યું કે શરત નં. ૪ મુજબ જમીનનો ખેડાણ ફાળવણદાર દ્વારા પોતે જ કરવાનું આવશ્યક હતું અને જો સતત ૨ વર્ષ સુધી જમીન અકૃષિત રહે, તો તેવી સ્થિતિમાં તે જમીન સરકારમાં વેસ્ટ થવાની હતી. વર્તમાન કેસમાં, કારણ કે અરજીકર્તાએ ૧૯૭૧-૭૨ પછી ક્યારેય જમીનની ખેતી કરી નથી, ત્યાર પછીની તમામ એન્ટ્રીઓમાં પ્રશ્નસ્થ જમીન સરકારની જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે અને અરજીકર્તાનું નામ આવકના દાખલામાં ક્યાંય દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આવકના દાખલાઓમાંથી વધુમાં દર્શાવ્યું કે ભોગા ગોવિંદનું નામ નોંધાયેલ છે, જે અરજીકર્તાના પિતાનો ભાઈ છે અને તેને પણ સર્વે નં. ૬૩૭ માંથી જમીનનો એક ભાગ ફાળવવામાં આવ્યો હતો, અને તેથી તે સર્વથા જુદી વ્યક્તિ હોવાથી અરજીકર્તા પ્રશ્નસ્થ જમીન પર કોઈ હકનો દાવો કરી શકતો નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે જ્યાં સુધી સર્વે નં. ૬૩૩ ધરાવતી જમીનનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી ઉપરોક્ત જમીન ક્યારેય ભોગા ગોવિંદને ફાળવવામાં આવી નહોતી અને જ્યારે ભોગા ગોવિંદ પ્રશ્નસ્થ જમીનના કબજામાં

હતો, ત્યારે સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન તે જમીન સરકારની જમીન તરીકે જ દર્શાવવામાં આવી છે.

૮.૨ શ્રી મિહિર જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે નોંધપોથી મુજબ અરજદારના પિતા વિરભાઇ ગોવિંદનું તા. ૧૫.૧.૧૯૯૨ના રોજ અવસાન થયું હતું (વિરભાઇ ગોવિંદના મૃત્યુ પ્રમાણપત્રની ફોટોકોપી પાનું ૧૧૩ પર રજૂ કરવામાં આવી છે) અને અરજદારના પિતાના અવસાન પછી, આવક નોંધમાં પોતાનું નામ દાખલ થાય તે માટે જરૂરી અરજી કરીને, વર્ષ ૨૦૧૭ સુધી અરજદારે કશું જ કર્યું નહોતું. શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે પ્રથમ વખત વર્ષ ૨૦૧૭માં અરજદારે કબજા મૂલ્યની ચુકવણી માટે અરજી કરી હતી અને રજૂઆત કરી હતી કે કબજા મૂલ્ય તરીકે રૂ. ૨,૦૦૦/- ની રકમ અરજદાર પાસેથી સ્વીકારવામાં આવે. તેમ છતાં, અરજદાર દ્વારા કરાયેલ ઉપરોક્ત વિનંતી મામલતદાર, કોડીનાર દ્વારા તા. ૬.૫.૨૦૧૭ના પત્રવ્યવહારથી તા. ૨.૫.૨૦૧૭ના રોજ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે નોંધપોથીમાંથી દર્શાવ્યું કે તા. ૨૨.૮.૨૦૧૭ના રોજ અરજદારે ડેપ્યુટી કલેક્ટર, ઉના ને સંબોધીને અરજી કરી હતી, જેમાં તેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે રૂ. ૨,૦૦૦/-નું કબજા મૂલ્ય અરજદારના પિતા દ્વારા ચૂકવવામાં આવી શક્યું નહોતું અને જમીન સરકારમાં ન્યાસિત થઈ ગઈ હોવાની હકીકત સ્વીકારી હતી તથા તે સમયની પ્રવર્તમાન સરકારી નીતિ મુજબ અરજદાર પાસેથી રકમ સ્વીકારી જમીનનું પુનઃપ્રદાન કરવા પ્રાર્થના કરી હતી. પેપરબુકના પાનું ૨૮૯

પર રજૂ કરાયેલ તા. ૨૨.૮.૨૦૧૭ના ઉપરોક્ત પત્રવ્યવહાર તરફ ધ્યાન દોર્યા પછી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે અનુક્રમે મામલતદાર, કોડીનાર અને કલેક્ટર, ગીર સોમનાથને સંબોધાયેલા તા. ૨.૨.૨૦૧૮ અને ૭.૮.૨૦૧૮ના પત્રવ્યવહાર તરફ ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે તરત જ આવતા વર્ષે અરજદારનો વલણ બદલાઈ ગયો હતો અને તેણે આ દલીલ આગળ ધપાવી હતી કે તેણે વર્ષ ૧૯૬૯માં કબજા મૂલ્ય અગાઉથી જ ચૂકવી દીધું હતું, અને ચુકવણીનો પુરાવો તેને શોધી શકાયો ન હોવાથી, સરકારની પ્રવર્તમાન નીતિ મુજબ કબજા મૂલ્ય ચૂકવવા તે તૈયાર અને ઈચ્છુક છે, અને તેથી તે સ્વીકારવામાં આવે.

૮.૩ શ્રી મિહિર જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે કોડીનારના મામલતદારના તા. ૬.૫.૨૦૧૭ ના આદેશ વિરુદ્ધ, અરજદારે ઊના ખાતેના ઉપકલેક્ટર સમક્ષ પણ અપીલ દાખલ કરી હતી, જે નં. આર.આર.ટી./વિલંબ કેસ નં. ૧૭/૧૯ તરીકે નોંધાઈ હતી, અને જે તા. ૮.૩.૨૦૧૯ ના આદેશથી વિલંબના આધારે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. તે વિરુદ્ધ, અરજદારે ગીર સોમનાથના કલેક્ટર સમક્ષ જમીન/૩/અપીલ નં. ૪/૧૯ તરીકે અપીલ દાખલ કરી હતી અને ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે તા. ૮.૩.૨૦૧૯ નો આદેશ રદ કર્યો હતો અને અરજદારે દાખલ કરેલી અપીલને આંશિક રીતે મંજૂર કરી હતી તથા રાજુલાના પ્રાંત અધિકારીને સંબંધિત સરકારી નીતિના સંદર્ભમાં સરકારની નવી નીતિનો લાભ અરજદારને મળવા પાત્ર છે કે કેમ તે નિશ્ચિત કરવા માટે દિશાનિર્દેશ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત આદેશ અપીલ નં. ૪/૧૯ માં તા.

૨૪.૧૦.૨૦૧૯ ના રોજ કરવામાં આવ્યો હતો. જેના અનુસંધાને ઉપકલેક્ટરે ઉપરોક્ત મુદ્દો કોડીનારના મામલતદારની તપાસ માટે મોકલ્યો હતો અને તે મુજબ કોડીનારના મામલતદારે તા. ૨૪.૧૨.૨૦૧૯ નો પોતાનો અભિપ્રાય રજૂ કર્યો હતો.

૮.૪ શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે મામલતદાર, કોડીનારના રીમાન્ડ કેસ નં. ૫૫/૧૯ માં તા. ૨૪.૧૨.૨૦૧૯ના અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં લીધા પછી, અંતે કલેક્ટર, ઊનાએ અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી નામંજૂર કરી હતી. ડેપ્યુટી કલેક્ટર, ઊના દ્વારા વિશેષરૂપે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તા. ૧૯.૨.૨૦૧૮નો સરકારનો ઠરાવ હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડતો નથી અને અંતે ડેપ્યુટી કલેક્ટર, ઊનાના ઉપરોક્ત તા. ૨૦.૧.૨૦૧૯ના આદેશ વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી (તારીખ ૨૦.૧.૨૦૨૦ હોવી જોઈએ) જમીન/૩/અપીલ નં. ૨/૧૩ દ્વારા કલેક્ટર, ગીર સોમનાથ સમક્ષ, જેમાં કલેક્ટર, ગીર સોમનાથે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા અરજદારના પક્ષમાં વિવાદિત આદેશ કર્યો હતો, જે પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ પડકારનો વિષય છે. ઉપરોક્ત હકીકતો દર્શાવીને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા કલેક્ટર, ગીર સોમનાથે નિર્દેશો આપ્યા હતા અને ઉપરોક્ત નિર્દેશોના અનુસંધાને અંતે દંડ સાથેનો કબજેદારી મૂલ્ય અરજદાર પાસેથી સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો અને પ્રશ્નાસ્પદ જમીનનો કબજો અરજદારને સોંપવામાં આવ્યો હતો.

૮.૫ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે અભિલેખ પરથી જણાય છે કે અરજદારના પિતાને સને ૧૯૬૯માં જમીન ફાળવવામાં આવી હતી, પરંતુ તેણે ક્યારેય કબજેદારી કિંમત ચૂકવી નહોતી, અને અરજદાર પણ કબજેદારી કિંમતની ચુકવણી અંગે નિશ્ચિત નહોતો. સંબંધિત જમીન તેના દ્વારા ખેતી કરવામાં આવી ન હતી તેમજ આવકના હિસાબી અભિલેખોમાં તેનું નામ પણ નોંધાયેલું ન હતું, તેથી અરજદારને વિવાદિત જમીન ઉપર કોઈ હક કે માલિકી હક નથી અને સંબંધિત જમીન અંગે તે અતિક્રમણકાર છે. તેમ છતાં, ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે અભિલેખ પર ઉપલબ્ધ કોઈપણ સામગ્રીનું મૂળવણ કર્યા વિના અરજદારના હિતમાં તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦નો આદેશ પસાર કર્યો.

૮.૬ એ હકીકત રજૂ કર્યા પછી કે વાસ્તવમાં અરજદારને ૧૯૭૧-૭૨ પછી વિવાદિત જમીનમાં કોઈ હિત બાકી રહ્યું નહોતું, શ્રી જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને વિવાદિત જમીનના સંદર્ભમાં હિતસંબંધિત વ્યક્તિ અથવા વ્યથિત વ્યક્તિ કહી શકાય. તે માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે નોંધપોથીમાંથી દર્શાવ્યું કે સીમર બંદરના વિકાસ માટેનો ઇરાદાપત્ર ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિતમાં દિનાંક ૨૫.૫.૨૦૦૫ ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ દિનાંક ૭.૪.૨૦૧૦ ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને જાણ કરી હતી કે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડે અમુક શરતોના આધિન રહીને એમ/એસ. શાપૂરજી પદ્મોનજી

શ્રુપને પોતાના ખર્ચે ખાનગી જમીનના હસ્તગતકરણ માટે એન.ઓ.સી. મંજૂર કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. દિનાંક ૧૦.૬.૨૦૧૪ ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા વધુ એક વાર સરખડી ગામની સર્વે નં. ૬૩૭ પૈકી ૧ ધરાવતી જમીન અંગે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ દ્વારા બીજી એન.ઓ.સી. પણ મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

૮.૭ હકીકતમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫ એ ઉપરોક્ત જમીન ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડને ફાળવણી માટે અરજી કરી હતી અને ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડે તેના અનુસંધાને તા. ૭.૪.૨૦૧૦ના રોજ જ ઉપરોક્ત જમીન બાબતે કલેક્ટર, વેરાવળ સમક્ષ વિનંતી કરી હતી અને તે સમયે ગીર સોમનાથ જિલ્લાની રચના ન થયેલી હોવાથી અરજી કલેક્ટર, જૂનાગઢને સંબોધવામાં આવી હતી અને અંતે મામલતદાર, કોડીનારે તા. ૩.૯.૨૦૧૦ના સંદેશાવ્યવહાર દ્વારા ડેપ્યુટી કલેક્ટર, વેરાવળને જણાવ્યું હતું કે વિવાદિત જમીન પર રામભાઈ બોધાભાઈ દ્વારા દબાણ કરવામાં આવ્યું છે અને તે ખેતી કરતા નથી તે હકીકતને ધ્યાનમાં લઈ, જમીન પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ફાળવવામાં ન આવે. આ હેતુ માટે શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ અદાલતનું ધ્યાન કોડીનારના મામલતદારે ડેપ્યુટી કલેક્ટર, વેરાવળને કરેલા તા. ૩૦.૯.૨૦૧૦ના સંદેશાવ્યવહાર તરફ દોર્યું હતું, જે પેપર બુકના પાનું ૨૭૦ પર આવેલ છે.

૮.૮ તેવી જ રીતે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે તે અનુસાર તારીખ ૨૮.૧૨.૨૦૧૦ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડને કલેક્ટર,

જુનાગઢ દ્વારા એ હકીકતની જાણ કરવામાં આવી હતી કે સંબંધિત જમીનની ફાળવણી માટેની વિનંતી, સ્થાનિક વ્યક્તિએ ઉક્ત જમીન પર અતિક્રમણ કર્યું હોવાના કારણે, નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત તારીખ ૨૮.૧૨.૨૦૧૦નું પત્ર પેપરબુકના પાનું ૨૦૪ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે મામલતદાર-૨, ગીર સોમનાથ જિલ્લાથી પોર્ટ ઓફિસર, ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ, વેરાવળને લખાયેલ તારીખ ૧૮.૧૨.૨૦૧૮ના પત્રવ્યવહાર તરફ ધ્યાન દોર્યું, જે પેપરબુકના પાનું ૨૦૫ પર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે, અને રજૂઆત કરી કે ઉપરોક્ત પત્રમાં પણ સંબંધિત જમીનની ફાળવણી માટે પ્રતિવાદી નં. પની અરજી નામંજૂર કરનાર તારીખ ૨૮.૧૨.૨૦૧૨ના પત્રવ્યવહારનો ઉલ્લેખ છે. આ તમામ પત્રવ્યવહારો પરથી એવું જોઈ શકાય છે કે પ્રતિવાદી નં. પની અરજી માત્ર આ આધાર પર નામંજૂર કરવામાં આવી હતી કે જમીન પર સ્થાનિક વ્યક્તિ દ્વારા અતિક્રમણ કરવામાં આવ્યું હતું. જોકે, કોઈપણ સમયે પ્રતિવાદી નં. પની અરજી ગુણદોષના આધારે નામંજૂર કરવામાં આવી નહોતી.

૮.૯ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે નોંધપોથી દર્શાવશે કે અરજદારે વિવાદિત જમીન માટે વર્ષ ૨૦૧૦ માં જ અરજી કરી હતી. અરજદાર દ્વારા કરાયેલી અરજી બે વખત સરકારના સત્તાધિકારીઓ દ્વારા આ આધાર પર નામંજૂર કરવામાં આવી હતી કે જમીન ઉપર સ્થાનિક વ્યક્તિ દ્વારા દખલ કરવામાં આવ્યો હતો; તે હકીકત પછી જ, અને માત્ર વર્ષ ૨૦૧૭ માં, જ્યારે પ્રતિવાદી નં. પ માટે

વિવાદિત જમીન વ્યૂહાત્મક રીતે અતિ મહત્વપૂર્ણ સ્થાને આવેલ છે તે બાબતનો અહેસાસ થયો, ત્યારે અરજદારે વિષયવસ્તુની જમીન ઉપર દાવો કરવાનું શરૂ કર્યું અને કબજામૂલ્ય ચૂકવવાની ઓફર પણ માત્ર વર્ષ ૨૦૧૭ માં જ કરી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે જો અરજદારનો દાવો પ્રતિવાદી નં. ૫ ની સરખામણીએ જોવામાં આવે, તો તેવા સંજોગોમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ એ ઉપરોક્ત જમીનની ફાળવણી માટે વર્ષ ૨૦૧૦ માં અરજી કરી હતી, જ્યારે મામલતદાર, કોડીનાર દ્વારા તા. ૩૦.૯.૨૦૧૦ ના રોજ રજૂ કરાયેલા અહેવાલ મુજબ આવક નોંધપોથીમાં અરજદારનું નામ દખલકર્તા તરીકે દર્શાવાયું જ નથી, પરંતુ વિવાદિત જમીન ઉપર દખલકર્તા તરીકે રમલાઈ બોઘાભાઈનું નામ દર્શાવાયું હતું અને અરજદારનું નહીં. વધુમાં એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું કે અરજદાર ક્યારેય વિવાદિત જમીનના કબજામાં નહોતો, તેમ છતાં તેણે પ્રથમ વખત વર્ષ ૨૦૧૭ માં જ તે જમીન ઉપર દાવો કર્યો, અને તે પણ પરસ્પર વિરુદ્ધ વલણો અપનાવીને, એટલે કે તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશથી જમીન ફાળવવામાં આવ્યા બાદ અરજદાર કબજામૂલ્ય ચૂકવી શક્યો નહોતો, અને પછી તેણે પોતાનું વલણ બદલીને એવું જણાવ્યું કે સંબંધિત સમયે કબજામૂલ્ય ચૂકવવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ તે ચુકવણીની રસીદ તે શોધી શક્યો નહોતો. અરજદારનું ઉપરોક્ત વર્તન દર્શાવે છે કે અરજદાર ક્યારેય વિવાદિત જમીનનો કબજેદાર નહોતો, અને તેથી, જો અરજદારનું વલણ પ્રતિવાદી નં. ૫ ની સરખામણીએ જોવામાં આવે, તો પ્રતિવાદી નં. ૫ એ સમયની દૃષ્ટિએ અગાઉ વિવાદિત જમીનની ફાળવણી માટે અરજી કરી હતી; તેમજ એ હકીકત પણ જોડાયેલી છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ની

અરજી વધુ વિશાળ જાહેર હિત ધરાવતા એક પ્રકલ્પને સંબંધિત છે અને જેને રાજ્ય સરકારનો પણ આધાર પ્રાપ્ત છે, કારણ કે સિમર પોર્ટના વિકાસ માટે રાજ્ય સરકારે પ્રતિવાદી નં. ૫ સાથે એમ.ઓ.યુ. પણ કર્યું છે.

૮.૧૦ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે કેસના તથ્યો અને અરજદારના દાવાને અવગણીને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦નો આદેશ કર્યો છે, અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય, અને ચદ્ધપિ પ્રતિવાદી નં. ૫ કાર્યવાહીનો ક્યારેય પક્ષકાર ન હતો, છતાં તેણે પુનર્વિચારણા અરજી તથા સ્થગિતીની અરજી સાથે અપીલ કરવા માટે અનુમતિ માગતી અરજી યોગ્ય રીતે કરી હતી, જેને પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૮.૨૦૨૧ના આદેશો પસાર કરીને તેના ચથાર્થ ભાવથી વિચારવામાં આવી છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં આ અદાલતનું ધ્યાન પેપરબુકના પાનું ૩૦૮ તરફ દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે વીરભાણ ગોવિંદ અને બોધા ગોવિંદના કાનૂની વારસદારો વચ્ચે પરસ્પર વિવાદ છે, જેના સંબંધે વિશેષ દીવાની દાવો નં. ૨/૨૦૧૪ ઊનાની વિદ્વાન નાગરિક ન્યાયાધીશની અદાલત સમક્ષ લંબિત છે, જેમાં અરજદારના કાનૂની વારસદારોએ સર્વે નં. ૬૩૭ની જમીન અંગે ઘોષણા અને કાયમી મનાઈદુકમ માગ્યો છે, જેમાં તેણે બોધા ગોવિંદના કાનૂની વારસદારો અને પ્રતિવાદી નં. ૫ વચ્ચે તા. ૧૭.૧.૨૦૧૪ના રોજ ૧૭-૦૦ એકર-ગુહ્તા જમીન અંગે કરાયેલ વેચાણખતને પડકાર્યો છે અને ઉપરોક્ત વેચાણખત રદ કરવા માટે દાવો કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રાર્થના બોધા ગોવિંદને

ફાળવવામાં આવેલી ૧૭-૦૦ એકર-ગુફા જમીન સુધી મર્યાદિત છે, જે નોંધાયેલ વેચાણખત દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ કંપનીને વેચવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત જમીન પ્રશ્નાસ્પદ જમીનની બાજુમાં જ આવેલી છે. દાવાપત્રના મેમોમાં અરજદારના પિતાના હિતમાં થયેલા ફાળવણી આદેશની વિગતો, જમીનનું ક્ષેત્રફળ, સર્વે નંબર વગેરેનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી. શ્રી જોષી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં નિર્દેશ કર્યો કે એન્ટ્રી નં. ૧૩૦૩ અંગેની કાર્યવાહી કોડીનારની જે.એમ.એફ.સી. સમક્ષ લંબિત છે, પરંતુ તે હકીકત અરજદારે સુવિધાપૂર્વક દબાવી રાખી છે. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં, શ્રી જોષી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પ્રતિવાદી નં. ૫નો કેસ સમર્થિત કરવા નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર મુક્યો:

[૧] હરદેવિંદર સિંહ વિ. પરમજીત સિંહ, જેનો અહેવાલ ૨૦૧૩(૯) એસ.સી.સી. ૨૬૧ માં પ્રકાશિત થયો છે.

[૨] જસભી મોતીભાઈ દેસાઈ વિ. રોશન કુમાર, રાજી બશીર અહમદ અને અન્ય, (૧૯૭૬)૧ એસ.સી.સી. ૬૭૧ માં અહેવાલિત.

[૩] બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, “પ્રતિકૂલ અસર પામેલ પક્ષકાર”.

[૪] હેમંત પ્રાગજીભાઈ પટેલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૭૪૫ ઓફ ૨૦૧૭ તથા દીવાની અરજી નં. ૧/૨૦૧૦ માં પારિત થયેલ — આઈ.એ. માં ૩૦.૪.૨૦૧૮ના તારીખિત ચુકાદા માટે અનામત આદેશ.

[૫] હીરાબેન બચુ પૂજા આચર અને અન્ય વિ. ડેપ્યુટી કલેક્ટર અને અન્ય, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૫૦૩૯ ઓફ ૨૦૧૩ અને ૧૫૩૫૭ ઓફ ૨૦૧૩ માં તા. ૭.૧૨.૨૦૧૬ ના રોજ આપેલ સામાન્ય મૌખિક ચુકાદો.

[૬] કાનજીભાઈ વાલજીભાઈ અને અન્ય વિ. નૂરમોહમ્મદ ઈબ્રાહીમ પાલેજા અને અન્ય, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૪૩૮૫ ઓફ ૨૦૦૭ માં તા. ૧૯.૨.૨૦૦૭ના આદેશ દ્વારા પસાર થયેલ.

[૭] સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. રામદાસ શ્રીનિવાસ નાયક અને અન્ય એક, (૧૯૮૨) એસીસી ૪૬૩ માં અહેવાલિત.

[૮] સરત ચંદ્ર મૈતી તથા અન્ય વિ. બિભાવતી દેવી તથા અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૨૧ કેલ. ૫૮૪ માં અહેવાલિત.

૮.૧૧ શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે જસ્મી મોતીભાઈ દેસાઈ (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદા, વિશેષ કરીને પરિચ્છેદ ૧૩, ૩૫ અને ૩૯ પર આધાર રાખીને, રજૂઆત કરી કે 'વ્યથિત વ્યક્તિ' શબ્દપ્રયોગ એક સ્થિતિસ્થાપક અને અમુક અંશે દુર્લભ જ્યાલ દર્શાવે છે. તેને કડક, ચોક્કસ અને સર્વસમાવેશક વ્યાખ્યાની મર્યાદામાં બંધાઈ શકાતો નથી. શ્રેષ્ઠ રીતે જોવામાં આવે તો, તેની લક્ષણાત્મક બાબતોનું વ્યાપક અને પ્રાથમિક સ્વરૂપે વર્ણન કરી શકાય. તેનો વ્યાપ અને અર્થ વિવિધ તથા પરિવર્તનશીલ પરિબલો પર આધારિત છે, જેમ કે જે અધિનિયમના ઉદ્દેશ્યનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે તેની સામગ્રી અને ભાવના, કેસની વિશિષ્ટ

પરિસ્થિતિઓ, તથા તે વ્યક્તિને થયેલા પૂર્વાગ્રહ અથવા ઇજાની પ્રકૃતિ અને વ્યાપ. શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂ કર્યું કે અદાલતે જે બાબતની તપાસ કરવાની આવશ્યકતા છે તે એ નક્કી કરવાની છે કે કોઈ વ્યક્તિ ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ છે કે માત્ર પરકી વ્યક્તિ, અને તે માટે નીચેના પરિબલોનું નિર્ધારણ કરવું પડે; શું તે વ્યક્તિ એવી છે જેના કાનૂની અધિકારનું ઉલ્લંઘન થયું છે? શું તેણે કાનૂની અન્યાય અથવા ઇજા ભોગવી છે, એ અર્થમાં કે કાયદા દ્વારા માન્ય તેના હિતને સત્તાધિકારીના કૃત્ય અથવા ચૂક દ્વારા પૂર્વાગ્રહપૂર્ણ અને સીધી અસર પહોંચી છે? શું તે વ્યક્તિએ કાનૂની વ્યથા ભોગવી છે, અથવા શું તે એવી વ્યક્તિ છે જેના વિરુદ્ધ એવો નિર્ણય જાહેર કરવામાં આવ્યો છે કે જેણે તેને ગેરરીતે કોઈ વસ્તુથી વંચિત કર્યો છે અથવા ગેરરીતે તેને કંઈ આપવાનું ઇનકાર કર્યું છે, અથવા ગેરરીતે કોઈ વસ્તુ પરના તેના હક્કને પ્રભાવિત કર્યો છે? તેમણે આગળ રજૂ કર્યું કે જે નક્કી કરવાનું છે તે એ છે કે પડકારેલ પગલું લેવામાં આવે તે પહેલાં તેને સત્તાધિકારી સમક્ષ વાંધો ઉઠાવવાનો અને સાંભળાવાનો અધિકાર હતો કે નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું કે કોઈ વ્યક્તિ વ્યથિત છે કે નથી તે નક્કી કરવા માટે તથ્યોની સમગ્રતા જોવી આવશ્યક છે.

૮.૧૨ શ્રી જોષી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, આ અદાલતના હેમંત પ્રાગજીભાઈ પટેલ (ઉપરોક્ત)ના કેસમાં આપેલા નિર્ણય પર, ખાસ કરીને ફકરા ૫.૫ અને ૫.૬ પર આધાર રાખીને, રજૂઆત કરી કે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ શબ્દપ્રયોગમાં એવી વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે, જેના હિતને કોઈ નિર્ણયથી પ્રતિકૂળ અસર પહોંચે

છે. એવી વ્યક્તિ, જેને વાસ્તવિક ફરિયાદ હોય કે કોઈ નિર્ણયથી તેને પ્રતિકૂળ અસર પહોંચી છે અને જે કંઈક અન્યથા કાયદેસર રીતે તેને મળવાપાત્ર હતું, તેમાંથી તેને વંચિત કરવામાં આવ્યો છે. આવા સંજોગોમાં તેને 'વ્યથિત વ્યક્તિ' તરીકે ઓળખી શકાય. 'વ્યથિત વ્યક્તિ' શબ્દ વ્યાપક અર્થક્ષેત્ર ધરાવતો શબ્દ છે અને તેને સંકુચિત અર્થઘટનના અધિન રાખી શકાય નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી કે કાનૂની હાનિ, આવી હાનિના પરિણામે દેખીતી નુકસાન થયું ન હોય તો પણ, ભોગવાઈ હોવાનું કહેવાય શકે છે, અને એવા કિસ્સામાં હાનિ ભોગવનારને ઉપાય પ્રદાન કરવામાં આવે અને તેને આવા વર્તન, કાર્યવાહી અથવા આદેશને પડકારવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય, જેના પરિણામે તેને કાનૂની હાનિ પહોંચેલી હોઈ શકે. કાનૂની હાનિના સ્વરૂપનો આ અધિકાર કોઈ વિશિષ્ટ બાબતનો દાવો રજૂ કરવાનો અધિકાર હોઈ શકે અથવા કોઈ વિશિષ્ટ આધાર પર બચાવ ઊભો કરવાનો અધિકાર હોઈ શકે, અને જો આવા સ્વરૂપના અધિકારોનું ઉદ્ધંધન થાય, તો તેવા કિસ્સામાં હાનિ ભોગવનારને પણ એવી 'વ્યથિત વ્યક્તિ' કહેવાય શકે, જે કાયદામાં લોકસ સ્ટેન્ડીનો દાવો કરી શકે. ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખીને, શ્રી જોષી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી નં. ૫ એ વિવાદિત જમીનના અધિગ્રહણ માટે ૨૦૧૦થી સતત અરજી કરી હતી. તેમ છતાં, કોઈપણ તબક્કે તેના દાવાને મુદ્દાની ગુણાવલોકનના આધારે નામંજૂર કરવામાં આવ્યો ન હતો. અરજદારે જણાવેલ જમીન માટે અરજી કરી હતી, જ્યારે તે જમીન હજી પણ સરકારી જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવતી હતી, અને વિવાદિત જમીનનો કબજો પણ અરજદાર પાસે ન હતો, છતાં તેણે

વ્યાજ સાથે કબજેદારી કિંમત અર્પણ કરીને અસાઈની તરીકેની હેસિયતમાં વિવાદિત જમીન ઉપરના અધિકાર માટે અરજી કરી હતી. જ્યારે અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ બન્નેના દાવા એક જ સરકારી જમીન સંદર્ભે હતા, ત્યારે કલેક્ટર, ગીર સોમનાથએ તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ના દાવાને સમાવેશ કરીને અરજદારના પક્ષમાં આદેશ કર્યો હતો. તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને કાનૂની હાનિ પહોંચી હોવાનું ગણાય અને આથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને વ્યથિત વ્યક્તિ કહી શકાય.

૮.૧૩ શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પણ બ્લેક્સ લો ડિક્શનરીમાં આપેલી ‘વ્યથિત પક્ષકાર’ની વ્યાખ્યા પર આધાર મૂક્યો, જે નીચે મુજબ છે:

“પીડિત પક્ષ. જેની કાનૂની હકનો ભંગ ફરિયાદ થયેલ કૃત્યથી થાય છે અથવા જેનો નાણાકીય હિત હુકમનામા અથવા ચુકાદાથી સીધો પ્રભાવિત થાય છે તેવો પક્ષ. ગ્લોસ વિ. પીપલ, ૨૫૯ ઈલ. ૩૨૨, ૧૦૩ એન.ઈ. ૭૬૩, ૭૬૬, એન. કેસ. ૧૯૧૪સી. ૧૯૯. આગળનો વિષય જુઓ. એવો વ્યક્તિ જેના મિલ્કત સંબંધિત હકની સ્થાપના થઈ શકે અથવા જેના પાસેથી તે હક અપહૃત થઈ શકે. મેક્ફારલેન્ડ વિ. પિઅર્સ, ૧૫૧ ઈન્ડ. ૫૪૬. ૪૫ એન.ઈ. ૭૦૬. “પીડિત” શબ્દનો અર્થ સાર્થક પ્રતિકારયોગ્ય વ્યથા, કોઈ વ્યક્તિગત અથવા મિલ્કત સંબંધિત હકના ઈનકાર, અથવા કોઈ પક્ષ પર ભાર અથવા જવાબદારી લાદવામાં આવે તેવો થાય છે. રૂલર્ડ વિ. મેક્સોલી, ૫૪ આર.આઈ. ૨૩૨, ૧૭૨ એ.૩૨૬, ૩૨૭. કાયદાકીય અર્થમાં ઈજાગ્રસ્ત. ઈન રે ડોનેલીઝ એસ્ટેટ, ૫૫ એસ.ડી. ૪૨૬ એન.ડબ્લ્યુ. ૫૬૩, ૫૬૫)”

૮.૧૪ શ્રી જોશી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, (૨૦૨૧) ૩ એસ.સી.સી. ૧૩૬ માં અહેવાલિત સમીર અગ્રવાલ વિ. કોમ્પિટિશન કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા તથા અન્યના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે “વ્યથિત વ્યક્તિ” શબ્દસમૂહનું અર્થઘટન સંબંધિત વિવાદના પરિપ્રેક્ષ્યમાં કરવું આવશ્યક છે. તેનો કોઈ કઠોર અથવા સ્થિર અર્થ હોઈ શકતો નથી, પરંતુ તેને વ્યાપક રીતે સમજવાનો છે અને સંકુચિત રીતે અર્થઘટિત કરવાનો નથી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ચુકાદાના પરિચ્છેદ ૨૧ માં કરાયેલા અવલોકનો પર આધાર મૂક્યો હતો, જેમાં આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી વિ. એડવોકેટ જનરલ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૭૦) ૨ એસ.સી.સી. ૪૮૪ ના કેસનો, સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોવાળી ખંડપીઠ દ્વારા વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ઉપરોક્ત ચુકાદાનો વિચાર કર્યા પછી સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે “વ્યથિત વ્યક્તિ” શબ્દસમૂહનો અર્થ સંબંધિત અધિનિયમના પરિપ્રેક્ષ્યમાં કરવો જોઈએ અને તેને વ્યાપક રીતે સમજવો જોઈએ, સંકુચિત રીતે અર્થઘટિત કરવો નહીં.

૮.૧૫ કાનજીભાઈ વાલજીભાઈ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા અને આદેશ પર આધાર રાખીને, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોશીએ રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી નં. ૫ અસરગ્રસ્ત પક્ષકાર હોવાને કારણે અરજદારના પક્ષે કોઈપણ આદેશ પસાર કરતા પહેલાં કલેક્ટરે તેમની સુનાવણી કરવી આવશ્યક હતી.

૮.૧૬ શ્રી જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, આ અદાલતના હિરાબેન બાચુ પૂજા અચાર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે સમાન પરિસ્થિતિમાં, જ્યારે ઉપરોક્ત અરજીના અરજદારને વર્ષ ૧૯૬૯ માં જમીન ફાળવવામાં આવી હતી, ત્યારે તે કબજેદારી કિંમત ચૂકવી શક્યો નહોતો અને અરજદારના પૂર્વગામીઓએ કબજેદારી કિંમત તથા માપણી ખર્ચ ચૂકવ્યો હતો તે દર્શાવતો તેની પાસે કોઈ દસ્તાવેજ પણ નહોતો; અને જ્યારે તેણે વર્ષ ૨૦૧૨ માં પૂર્વગામીના અવસાન પછી પ્રથમવાર વિવાદ ઊભો કર્યો, ત્યારે તેનો દાવો નાયબ કલેક્ટર દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને નાયબ કલેક્ટરના તે આદેશને આ અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો અને અંતે આ અદાલતે નાયબ કલેક્ટરના આદેશને યથાવત્ રાખ્યો હતો, અને એવું અવલોકન કર્યું હતું કે તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ ના આદેશમાં સમાવિષ્ટ શરતોનું પાલન કરવા માટે અરજદારો અથવા તેમના પૂર્વગામીઓએ કોઈ પગલું ભર્યું હતું તે દર્શાવતો નોંધપોથી પર કોઈ દસ્તાવેજ ન હોઈ, સહાયક કલેક્ટરે તેમની અરજીઓ યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરી હતી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખીને વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે વર્તમાન કેસમાં પણ, તે અરજીના અરજદારને જમીન વર્ષ ૧૯૬૯ માં જ, અત્રેના કેસની જેમ, ફાળવવામાં આવી હતી અને સંબંધિત સમયે તે કેસના અરજદાર દ્વારા કબજેદારી રકમ ચૂકવી શકાયી નહોતી; તેથી જમીનની કબજેદારી તથા માપણી ચાર્જીસ સ્વીકારવા બાબતે અરજદારનો દાવો નાયબ કલેક્ટર દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો

અને મૂળ હકફાળેદાર દ્વારા આદેશની શરતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી તે આદેશને આ અદાલતે સમર્થન આપ્યું હતું.

૮.૧૭ શ્રી મિહિર જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, રામદાસ શ્રીનિવાસ નાયક (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના માનનીય ચુકાદા, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૪, પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી કે જો ન્યાયાધીશો તેમના ચુકાદામાં કહે કે તેમની સમક્ષ કંઈક કરવામાં આવ્યું હતું, કહેવામાં આવ્યું હતું અથવા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, તો તે વિષય પર તે અંતિમ શબ્દ ગણાવાનો રહે છે. આ સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત છે કે સુનાવણીના સમયે જે કંઈ બન્યું હતું તે અંગેની હકીકતનું જે નિવેદન અદાલતના ચુકાદામાં નોંધાયેલું હોય તે દર્શાવેલ હકીકતો બાબતે નિશ્ચિત અને નિર્ણાયક હોય છે અને એવી નોંધને કોઈપણ વ્યક્તિ સોગંદનામા અથવા અન્ય પુરાવા દ્વારા ખંડિત કરી શકતી નથી. જો કોઈ પક્ષકારને એવું લાગે કે અદાલતમાં બનેલી ઘટનાઓ ચુકાદામાં ખોટી રીતે નોંધાઈ છે, તો તે પક્ષકાર પર, મામલો હજી ન્યાયાધીશોના મનમાં તાજો હોય ત્યારે જ, નોંધ કરનાર તે જ ન્યાયાધીશોના ધ્યાન પર સંબંધિત હકીકત લાવવાની, ઉપરોક્ત ભૂલ દર્શાવવાની અને આવશ્યક સ્પષ્ટીકરણ મેળવવાની ફરજ આવે છે, કારણ કે નોંધ સુધરાવવાનો એ જ એકમાત્ર માર્ગ છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોશીએ વધુમાં રજૂ કર્યું કે મિનિટ્સ માટે બોલવાની અરજી પર તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના રોજ કરવામાં આવેલા આદેશની બાબતમાં, જ્યારે સત્તાધિકારીએ પોતે જ આદેશમાં જણાવ્યું છે કે અપીલ કરવાની મંજૂરી આપવામાં

આવી હતી, પરંતુ ઉક્ત આદેશને તા. ૮.૭.૨૦૨૧ ના આદેશમાં ટાઈપ થવાનું રહી ગયું હતું, ત્યારે સત્તાધિકારીના આવા નિવેદનનો બારમાં કરાયેલા નિવેદનથી અથવા સોગંદનામા તથા અન્ય પુરાવાથી વિરોધાભાસ ઉભો કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. જો કોઈ ન્યાયાધીશ અથવા અર્ધ-ન્યાયિક સત્તાધિકારી આદેશમાં કંઈ કહે, તો તેના શબ્દને અંતિમ શબ્દ માનીને તે જ માન્ય માનવું પડે.

૮.૧૮ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોશીએ ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે, પ્રતિવાદી નં. ૫ ને જ્યારે સમજાયું કે તા. ૮.૭.૨૦૨૧ ના આદેશ પસાર કરતી વખતે અપીલ કરવાની મંજૂરી મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને તે બાબત આદેશમાં ટાઈપ થવાથી રહી ગઈ હતી, ત્યારે ઉપરોક્ત ભૂલનું સુધારણ કરવા માટે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત અરજી તે કારણસર કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી નં. ૫ પાસે ઉપરોક્ત ભૂલ સુધરાવવાનો અન્ય કોઈ ઉપાય ઉપલબ્ધ ન હતો. મુખ્ય બાબત એ છે કે જે કંઈ આદેશનો અભિન્ન અને અવિભાજ્ય ભાગ હતું, પરંતુ આદેશની નકલમાં છૂટી ગયું હતું, તે બાબત સંબંધિત સત્તાધિકારીના જ્ઞાનમાં લાવવામાં આવે જેથી સત્તાધિકારી તે ભૂલનું સુધારણ કરી શકે, જે આદેશનું લખિત રૂપાંતર કરતી વખતે આદેશના કેટલાક ભાગના છૂટી જવામાં પરિણમી હતી. આ બધું એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કરવામાં આવ્યું હતું કે ન્યાયના હેતુઓ પૂર્ણ થાય અને પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ઉપરોક્ત ભૂલ ધ્યાનમાં આવતા જ

તેવી અરજી તાત્કાલિક રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેથી મામલો હજી સત્તાધિકારીના મનમાં તાજો હોય ત્યારે શક્ય તેટલી વહેલી તકે તે રજૂ થઈ શકે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું હતું કે માત્ર એટલા માટે કે વ્યવહારના નિયમોમાં અપીલ કરવાની મંજૂરી જેવી અરજી અંગે કોઈ જોગવાઈ નથી, તેનો અર્થ એવો થતો નથી કે કાગળ પર આદેશનું લખિત રૂપાંતર કરતી વખતે સત્તાધિકારી તરફથી કોઈ ભૂલ થાય અને તેનાથી આદેશના કેટલાક ભાગનું છૂટી જવું બને, તો તેવી સ્થિતિમાં સંબંધિત ન્યાયાધીશ સમક્ષ અરજી કરવી એ જ એવો એકમાત્ર ઉપાય અથવા કાર્યવાહીનો માર્ગ રહેશે, જે આવી ભૂલ ધ્યાનમાં લેનાર સંબંધિત વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ હોય.

૮.૧૯ શ્રી જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે ભિન્ન કાર્યવાહીઓના સંદર્ભમાં નામાભિધાન અલગ હોઈ શકે, પરંતુ જોવાનું એ છે કે અરજીઘટે કયા હેતુ માટે કરવામાં આવી હતી. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી કે ભલે “સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ” માટેની નોંધ જેવી કોઈ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી ન હોય અથવા તે કાર્યપદ્ધતિના નિયમોનો ભાગ ન હોય, તેમ છતાં આદેશમાં ભૂલ ધ્યાનમાં લેનાર કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા આદેશમાં સુધારો કરવા માટે અરજી હંમેશા કરી શકાય છે અને આવી અરજી તેના નામાભિધાનની પરવા કર્યા વિના કરવામાં આવી હોય તો તે સત્તાધિકારી દ્વારા વિચારણા માટે લેવી જરૂરી છે. વર્તમાન કેસમાં, સત્તાધિકારીએ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા “સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ” માટે

કરવામાં આવેલી અરજી પર વિચાર કરીને તથા તેના પર તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧નો આદેશ પસાર કરીને કોઈ ભૂલ કરી નથી.

૮.૨૦ શ્રી જોશી, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ત્યારબાદ સરત ચંદ્ર માઈતી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આવેલા ચુકાદા પર, વિશેષ કરીને ઉક્ત ચુકાદાના ફકરા ૧૨ માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો પર આધાર રાખીને, એવું રજૂ કર્યું કે, “ફરીથી નેલાવડિવન વિ. સુબ્બાનિયાનિયા માં, શ્રી ન્યાયમૂર્તિ સદાશિવા અચ્ચરે અવલોકન કર્યું હતું કે પ્રથમ કક્ષાની અદાલત સમક્ષ કરવામાં આવેલી સ્વીકૃતિ અંગે ચુકાદામાં કરાયેલા નિવેદન પર અપીલી અદાલતે સહેલાઈથી શંકા કરવી જોઈએ નહીં, ખાસ કરીને તે વકીલ, જેઓ પ્રથમ કક્ષાની અદાલતમાં હાજર રહ્યા હતા, તેમના સોગંદનામાના અભાવે. સ્પષ્ટ છે કે આવા સ્વરૂપના કેસોમાં, જ્યાં કોઈ વાદકારને ચુકાદામાં આ પ્રકારનું નિવેદન કરવામાં આવ્યું હોય કે સ્વીકૃતિ આપવામાં આવી હતી, તે અંગે વ્યથા અનુભવાય, ત્યાં શક્ય હોય ત્યાં સુધી અનુસરવાનો સૌથી સુલભ અને સંતોષકારક માર્ગ એ છે કે વિલંબ વિના ન્યાયાધીશ સમક્ષ અરજી કરવામાં આવે અને ચુકાદામાં સુધારો અથવા પુનર્વિલોકન માગવામાં આવે.”, અને આગળ રજૂ કર્યું કે કારણ કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને એવું જણાયું કે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશનો એક ભાગ આદેશમાં ટાઈપ થવાનો રહી જતા ગાયબ હતો, તેથી મિનિટ્સ અંગે રજૂઆત કરવા માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને જ્યારે આવી અરજી તે સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહેલા વકીલના પોતાના સોગંદનામા સાથે દાખલ

કરવામાં આવી હતી, ત્યારે તેની ઉપર શંકા કરી શકાય નહીં અને તેને ગેરકાયદેસર અથવા કાયદાની જોગવાઈઓના વિરોધમાં હોવાનું કહી શકાય નહીં.

૮.૨૧ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા પુનર્વિચાર અરજી દાખલ કરીને કલમ ૨૧૧ હેઠળની સત્તાઓના આહ્વાન અંગે શ્રી કવિના, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલની રજૂઆત જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોશીએ આ અદાલતના કમલાબેન બાબરભાઈ સોલંકી શ્રૂ પાવર ઓફ એટોર્ની વિ. ગુજરાત રાજ્ય – શ્રૂ સ્પેશિયલ સેક્રેટરી એન્ડ ઓર્સ., અહેવાલિત ૨૦૧૬ એસસીસી ઓનલાઈન ગુજ ૬૫૨૮, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૫ અને ૬ ના ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂ કર્યું હતું કે, ખાનગી પક્ષકારના કહ્યા પર કલમ ૨૧૧ હેઠળની પુનર્વિચાર અરજી જાળવી શકાય તેવી નથી એવી દલીલ જ્યાં સુધી સંબંધિત છે, ત્યાં સુધી ઉક્ત નિર્ણયમાં વિશિષ્ટ રીતે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કલમ ૨૧૧ હેઠળ રાજ્ય સરકારને સ્વપ્રેરણાથી અથવા અન્ય રીતે પુનર્વિચાર સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કલેક્ટરના આદેશ અથવા નિર્ણયની તપાસ કરવા માટે, તે કાયદેસર અને યોગ્ય છે કે કેમ તે જાણવા, ખુલ્લું છે. કલમ ૨૧૧ના સાદા વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે અવશેષ સ્વરૂપની કલમ છે, એ અર્થમાં કે તે કલમ દ્વારા સશક્ત કરાયેલ અધિકારી પોતાની સ્વપ્રેરણાથી અથવા અન્ય રીતે ગૌણ અધિકારીના ખોટા નિર્ણયને સુધારી શકે અથવા રદ કરી શકે. આ સત્તાનો ઉપયોગ રાજ્ય સરકાર અથવા મહેસૂલ અધિકારી કોઈપણ વ્યક્તિના કહ્યા પર કરી શકે, ભલે તે પીડિત પક્ષકાર ન હોય. ઉક્ત કલમમાં એવું સૂચવતું કંઈ નથી

કે તેનો ઉપયોગ માત્ર સ્વપ્રેરણાથી જ થઈ શકે અને પીડિત અથવા ખાનગી પક્ષકારના કહ્યા પર નહીં.

૮.૨૨ ઉપરોક્ત ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરીને વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જોષીએ રજૂઆત કરી કે પુનર્વિજ્ઞાપન અરજી એવી વ્યક્તિ દ્વારા પણ કરવામાં આવી શકે છે, જે મૂળ કાર્યવાહીનો પક્ષકાર ન હોય. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી કે સત્તાધિકારીએ પસાર કરેલા આદેશથી વ્યથિત થયેલ કોઈપણ વ્યક્તિ બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૦૩ તેમજ ૨૧૧ હેઠળ પુનર્વિજ્ઞાપન અરજી કરી શકે છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી કે કાયદાના સ્થિર સિદ્ધાંત મુજબ, મૂળ કાર્યવાહીમાં પક્ષકાર ન હોય તેવી ખાનગી વ્યક્તિ પણ જો આ મત ધરાવતી હોય કે કલેક્ટરે પસાર કરેલો આદેશ ગેરકાયદેસર છે, તો તે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૧૧ હેઠળ ઉપલબ્ધ ઉપચારનો આશ્રય લઈને પુનર્વિજ્ઞાપન અરજી કરી શકે છે અને ત્યારબાદ સંહિતાની કલમ ૨૧૧ હેઠળ તેને પ્રાપ્ત પુનર્વિજ્ઞાપીય સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં તે મહેસૂલ વિભાગના સચિવ (અપીલ) ના વિવેકાધીન વિષયનો પ્રશ્ન બને છે. પરંતુ એવી અરજી જાળવાપાત્ર ગણાવી શકાય. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવીનાની એ રજૂઆત કે અપીલ કરવા રજા માટેની અરજી જાળવાપાત્ર નથી, તે ભ્રાંતિજનક છે.

૯ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, પ્રતિવાદી નં. ૬ તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી વિર્ક સાથે હાજર રહેલા વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂ કર્યું હતું કે અધિનિયમની કલમ ૨૧૧ હેઠળ

મહેસૂલ વિભાગના સચિવ (અપીલો) ની પુનર્વિચારણાત્મક સત્તાઓ અત્યંત વ્યાપક છે. તેમણે રજૂ કર્યું હતું કે કલેક્ટર સમક્ષની પ્રશ્નગત કાર્યવાહી માટે પ્રતિવાદી નં. ૫ અને ૬ ને અજાણી વ્યક્તિઓ તરીકે કહી શકાય તેમ નથી.

૯.૧ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે જ્યારે જમીન કોઈ વ્યક્તિને ‘સંથાલી’ના આધારે આપવામાં આવે છે ત્યારે જમીનનો માલિકીદક માત્ર રાજ્ય પાસે જ રહે છે અને એવી ફાળવણી જેના પક્ષે કરવામાં આવે છે તે વ્યક્તિ જમીનને હંમેશા માત્ર ધારક તરીકે જ રાખી શકે, સંપૂર્ણ માલિક તરીકે નહીં, અને તે પણ માત્ર ખેતી કરવા તથા તેમાંથી જીવનનિર્વાહ મેળવવાના હેતુસર. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે છગનભાઈ અરજણભાઈ વેગડા વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય, વિશેષ દીવાની અરજી નં. ૧૬૬૦૧ ઓફ ૨૦૧૭ માં તા. ૧૮.૯.૨૦૧૭ના પસાર કરાયેલા આદેશના પરિણેદ ૨ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી કે ‘સંથાલી’ના આધારે જમીનની ફાળવણી હંમેશા રાજ્ય સરકારની નીતિના અનુસંધાને કરવામાં આવે છે. જો કોઈ નિશ્ચિત વ્યક્તિ જમીનવિહોણા મજૂર તરીકે જણાય, તો તેને જીવનનિર્વાહનું કોઈ સાધન પૂરું પાડવા માટે રાજ્ય સરકાર અમુક શરતો અને નિયમોને આધીન મર્યાદિત અવધિની જમીન ફાળવે છે. જેના પક્ષે આવી ફાળવણી કરવામાં આવે છે તે વ્યક્તિ જમીનને હંમેશા સંપૂર્ણ માલિક તરીકે નહીં, પરંતુ ખેતી કરવા અને તેમાંથી જીવનનિર્વાહ મેળવવાના હેતુ માટે જ ધારણ કરે છે. જમીનનો માલિકીદક રાજ્ય સરકારમાં નિહિત રહે છે અને રાજ્ય સરકાર પાસે જ ચથાવત્ રહે છે. વિદ્વાન

એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે જ્યારે જમીન કોઈ વ્યક્તિને ‘સંથાણી’ના આધારે આપવામાં આવે છે ત્યારે તે વ્યક્તિને બહુ મર્યાદિત અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે અને તેને સંપૂર્ણ માલિકીના હકો પ્રાપ્ત થતા નથી.

૯.૨ શ્રી કવિના, વિદ્વાન સિનિયર વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલ રજૂઆત એવી છે કે જો પ્રતિવાદી નં. ૫ ને પોતાના પ્રોજેક્ટની પૂર્ણતા માટે વિવાદિત જમીનની જરૂર હોય, તો તે સ્થિતિમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ એ અરજદાર સાથે વાટાઘાટ કરવી જોઈએ; તેના પ્રતિઉત્તરમાં શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલએ રજૂ કર્યું કે અરજદારના પોતાના જ કહેવા મુજબ, ‘સંથાણી’ના આધારે તે સમગ્ર સમયગાળા દરમિયાન જમીનનો ધારક માનવામાં આવે તો પણ, તેને વિવાદિત જમીનનો નિર્વિવાદ સંપૂર્ણ માલિક કહી શકાય નહીં, અને તેથી તે જમીન અંગે વાટાઘાટ કરી શકતો નથી, કારણ કે ઉક્ત જમીન સરકારમાં નિહિત છે, અને તેથી અરજદાર સાથે વાટાઘાટ કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઉદ્ભવતો નથી.

૯.૩ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે આ અદાલતનું ધ્યાન તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ના આદેશ તરફ દોર્યું, જેના દ્વારા જમીન અરજદારના પિતાને ‘સંથાણી’ ધોરણે ફાળવવામાં આવી હતી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી કે ‘સંથાણી’ ધોરણે જમીનની ફાળવણી કેટલીક શરતોને આધીન હતી. અરજદારને આદેશમાં જ ઉલ્લેખિત નિર્ધારિત અવધિની અંદર કબજેદારી કિંમત ચૂકવવાની ફરજ હતી. હાલના કેસમાં, અરજદારના પિતા ઉપરોક્ત શરતોનું

પાલન કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોવાથી મહેસૂલ નોંધમાં જમીન સરકારના નામે દર્શાવવામાં આવી હતી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે વિવાદિત જમીન પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ફાળવવામાં આવી નહોતી, કારણ કે ખાનગી વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા દબાણના કારણે તે હસ્તગત કરી શકાય તેવી નહોતી અને બાબતના ગુણદોષને ધ્યાનમાં લઈને એવો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો નહોતો. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે તા. ૨૫.૪.૨૦૦૮ના ઇરાદાપત્ર પર આધાર રાખીને વધુમાં રજૂઆત કરી કે ઇરાદાપત્ર પ્રતિવાદી નં. ૫ના હિતમાં વર્ષ ૨૦૦૮માં જ જારી કરવામાં આવ્યું હતું અને વર્ષ ૨૦૦૮માં મહેસૂલ નોંધ મુજબ જમીન સરકારના નામે ચાલી રહી હતી. તા. ૧૩.૧.૨૦૧૧ના રોજ વાયબ્રન્ટ ગુજરાત દરમિયાન પ્રતિવાદી નં. ૫ અને ૬ વચ્ચે સમજૂતીપત્ર કરવામાં આવ્યું હતું અને ઉપરોક્ત સમજૂતીપત્રના અનુસંધાને પ્રતિવાદી નં. ૬ એ પ્રતિવાદી નં. ૫ના હેતુસર જમીન હસ્તગત કરવા માટે સત્તાધિકારીને વિનંતી કરી હતી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ગુજરાત મેરિટાઈમ બોર્ડના ઉપાધ્યક્ષ અને મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારીએ છારા અને સરખડી ગામોની જમીન હસ્તગત કરવા બાબતે ગુજરાત સરકારના મહેસૂલ વિભાગના મુખ્ય સચિવને કરેલી તા. ૧૫/૧૭.૧૦.૨૦૧૩ની અરજી તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું.

૯.૪ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે પણ પ્રતિવાદી નં. ૫ ને પર્યાવરણ અને વન મંત્રાલય દ્વારા આપવામાં આવેલી પર્યાવરણ મંજૂરી તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું. શ્રી ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે નોંધપોથીમાંથી દર્શાવ્યું કે વર્ષ ૨૦૧૪થી

પ્રતિવાદી નં. ૬ એ પ્રશ્નારૂપે જમીનનો અગાઉથી કબજો મેળવવા માટે મહેસૂલ વિભાગના મુખ્ય સચિવ સાથે પત્રવ્યવહાર કર્યો છે, જ્યારે અરજદારે સંબંધિત સત્તાધિકારી સમક્ષ ૩.૫.૨૦૧૭ના રોજ અરજી કરી હતી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂ કર્યું કે અરજદારે કરેલી અરજીમાં વિરોધાભાસો છે. એક તરફ, અરજદારે એવું જણાવ્યું કે સંબંધિત સમયે તેના પિતાએ કબજેદારી કિંમત ચૂકવી હતી, છતાં તે તેની રસીદ શોધી શક્યો નહોતો અને બીજી તરફ ૨૨.૮.૨૦૧૭ની અરજી દ્વારા તેણે જણાવ્યું કે તેના પિતા કબજેદારી કિંમતની રકમ જમા કરાવી શક્યા નહોતા, તેથી જમીન સરકારમાં નિવિષ્ટ થઈ ગઈ હતી, જે દર્શાવે છે કે અરજદારનો જમીનમાં હિત તે તારીખે સમાપ્ત થઈ ગયો હતો, જ્યારે અરજદારના પિતા કબજેદારી કિંમત ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે તા. ૭.૮.૨૦૧૮ અને ૨૨.૮.૨૦૧૭ના બે સંદેશાવ્યવહારોમાંથી સૂચવ્યું કે અરજદારે, જેમ ઉપર જણાવાયું છે તેમ, બે ભિન્ન વલણ અપનાવ્યાં હતાં.

૯.૫ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડ દ્વારા કલેક્ટર, ગીર સોમનાથને લખાયેલા તા. ૧૭.૬.૨૦૧૮ના પત્રમાંથી દર્શાવ્યું કે તેમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું છે કે ૯ વર્ષથી ગુજરાત મેરીટાઇમ બોર્ડે યોજનાના સમયસર અમલીકરણ માટે જમીનના ફાળવણી માટે અરજી કરી હતી અને વધુ કોઈ વિલંબ કર્યા વિના જમીન ફાળવવા માટે કલેક્ટર, ગીર સોમનાથને વિનંતી કરવામાં આવી હતી. તા. ૧૭.૬.૨૦૧૮નો આ સંદેશાવ્યવહાર સંકલનના પાનું ૧૮૯ પર રજૂ કરવામાં આવેલ છે.

૯.૬ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે તા. ૧૯.૨.૨૦૧૮નો સરકારનો ઠરાવ વર્તમાન કેસના તથ્યોને લાગુ પડતો નથી. ત્યારબાદ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે આ અદાલતના દ્વિ-ન્યાયાધીશ પીઠના મુમન હબીબ નસીર ખાનજી વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં, જે ૧૯૭૦ જી.એલ.આર. ૩૦૭માં અહેવાલિત છે, ખાસ કરીને પરિચ્છેદ ૨૬ પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી કે બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૧૧ હેઠળ રાજ્ય સરકાર પોતાની પુનર્વિચારણા સત્તાઓ સ્વપ્રેરિત રીતે વાપરી શકે છે અથવા તો કદી પણ વાપરે નહીં. એકવાર કલેક્ટરના આદેશની જાણ રાજ્ય સરકારના ધ્યાન પર લાવવામાં આવે, પછી તે બાબતમાં આગળની કાર્યવાહી કરવી કે નહીં તે રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકારની અંદર આવે છે. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે એકવાર કલેક્ટરના આદેશની જાણ રાજ્ય સરકારના ધ્યાન પર લાવવામાં આવે, ત્યારબાદ પુનર્વિચારણા સત્તાનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં તે અંગે વિવેકાધિકાર વાપરવો રાજ્યનો વિષય છે; પરંતુ માત્ર એટલા કારણો કે એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે જે વ્યક્તિ વ્યથિત વ્યક્તિ નથી તેણે અપીલ દાખલ કરી છે અથવા તેને અપીલ દાખલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને તેથી રાજ્ય સમક્ષની કાર્યવાહી અયોગ્ય બની જાય, તે સ્વીકારી શકાય નહીં, કારણ કે એકવાર મામલો રાજ્ય સરકાર સમક્ષ લાવવામાં આવે, ત્યારબાદ પોતાનો વિવેકાધિકાર વાપરવો રાજ્ય સરકારનું કાર્ય છે.

૯.૭ શ્રી કમલ ત્રિવેદી, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે અધિનિયમની કલમ ૨૧૧ હેઠળની કાર્યવાહી રાજ્ય દ્વારા સ્વપ્રેરિત રીતે અથવા અન્યથા શરૂ કરી શકાય છે, અને તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી પુનર્વિચાર અરજી સુનાવણીયોગ્ય નથી. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે અરજીખારિજ કરવાની પ્રાર્થના કરી.

૧૦ પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા અને અરજીનાં સમગ્ર અભિલેખનું અવલોકન કર્યું તથા પક્ષકારોના તમામ વિદ્વાન વકીલો દ્વારા ઉલ્લેખિત ચુકાદાઓનો વિચાર કર્યો.

૧૦.૧ કેસનો રેકૉર્ડ દર્શાવે છે કે જમીન મૂળ અરજદારના પિતા વિજ. વીરભાણ ગોવિંદને તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ના આદેશ દ્વારા ‘સંથાણી’ ધોરણે ફાળવવામાં આવી હતી. વીરભાણ ગોવિંદને સર્વે નં. ૬૩૭ પૈકી ૧૧-૧૯ એકર-ગુંઠા જેટલા ક્ષેત્રફળનો જમીનનો ભાગ તથા સર્વે નં. ૬૩૩ની ૫-૧૦ એકર-ગુંઠા જેટલા ક્ષેત્રફળવાળી જમીન રૂ. ૨,૦૦૦/- ની કબજેદારી કિંમત ભરપાઈ કરતાં ફાળવવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત કબજેદારી કિંમત આદેશમાં દર્શાવેલી સમયમર્યાદામાં ચૂકવવાની હતી.

૧૦.૨ હવે, જ્યાં સુધી પ્રશ્નાસ્પદ જમીન ઉપર અરજદારના દાવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અરજદારે પોતે જ તા. ૨૨.૮.૨૦૧૭ના રોજ ઉના ડેપ્યુટી કલેક્ટરને

કરેલ પોતાની અરજી દ્વારા સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે અરજદારના પિતા જમીનના સોંપણીમૂલ્ય અંગેની ચુકવણી જમા કરાવી શક્યા નહોતા અને જમીન સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી. અરજદારે કરેલ ઉપરોક્ત અરજી પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા દાખલ કરાયેલા જવાબ સાથે પાનું ૨૮૯ પર પરિશિષ્ટ-૧૨ તરીકે રજૂ કરવામાં આવી છે. વધુમાં, જવાબના પાનું ૨૯૦ પર પ્રતિવાદી નં. ૫ એ અરજદારે તા. ૧૮.૧૦.૨૦૧૭ના રોજ સરખડીના મહેસૂલ તલાટી સમક્ષ આપેલો જવાબ રજૂ કર્યો છે, જેમાં તેણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જ્યારે અરજદારના પિતાને જમીન ફાળવવામાં આવી હતી, ત્યારે અરજદારના પિતા પ્રશ્નાસ્પદ જમીન અંગેનો કબજા મૂલ્ય ચૂકવી શક્યા નહોતા. તેથી, સંબંધિત સમયે અરજદારના પિતા કબજા મૂલ્ય ચૂકવી શક્યા નહોતા અને જમીન સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી તે હકીકત અંગે અરજદારના પક્ષે એકવાર નહીં પરંતુ બે વખત સ્પષ્ટ સ્વીકાર છે.

૧૦.૩ અરજદારે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા દાખલ કરાયેલ ઉપરોક્ત જવાબનો વિવાદ કરતી કોઈ પ્રત્યુત્તર અરજી દાખલ કરી નથી, તેમજ અરજદારે ઉપરોક્ત બે દસ્તાવેજોની પ્રામાણિકતા અંગે પણ કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો નથી. આ હકીકત અરજદાર દ્વારા સ્વયં અરજી સાથે પરિશિષ્ટોના માર્ગે રજૂ કરાયેલા મહેસૂલી દાખલા સાથે વાંચવાની જરૂરી છે. સર્વે નં. ૬૩૩ સંબંધિત ૭/૧૨ ઉતારામાં, સંબંધિત સમયબિંદુએ અરજદારના પિતાના ભાઈએ મહેસૂલી નોંધમાં કબજેદારી કિંમત ભરેલી હોવાથી બોધા ગોવિંદનું નામ દર્શાવાયું છે. જ્યારે અરજદારના પિતાનું નામ માલિક કે કબજેદાર તરીકે દર્શાવાયું નથી, જોકે તા.

૨૫.૩.૧૯૭૦ના આદેશનો ઉલ્લેખ છે. વધુમાં, સર્વે નં. ૬૩૩નું ક્ષેત્રફળ ૫-૧૦ એકર-ગુઠા છે, જ્યારે સર્વે નં. ૬૩૭નું ક્ષેત્રફળ ૨૮-૧૧ એકર-ગુઠા છે, જેમાંથી તા. ૨૫.૩.૧૯૭૦ના આદેશ મુજબ ભોગતા ગોવિંદને માત્ર ૧૭-૦૦ એકર-ગુઠા આપવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે અરજદારના પિતાને ૧૧-૧૯ એકર-ગુઠા ફાળવવામાં આવ્યા હતા. સર્વે નં. ૬૩૩ સંબંધિત મહેસૂલી દાખલો દર્શાવે છે કે ૧૯૬૬-૬૭થી ૧૯૭૦-૭૧ સુધી સમગ્ર ૨૮-૧૧ એકર-ગુઠાના કબજામાં અરજદાર નહીં પરંતુ બોધા ગોવિંદ જ હતા (પાનું નં. ૫૮). પાનું ૫૯ પર ૧૯૭૧-૭૨ પછીના મહેસૂલી દાખલા પરથી જણાય છે કે ૧૯૭૧-૭૨થી આગળ માત્ર બોધા ગોવિંદ જ ૧૭-૦૦ એકર-ગુઠાના કબજામાં હતા અને ૧૧-૧૯ એકર-ગુઠા સરકારની માલિકીમાં હતા, જે દર્શાવે છે કે સર્વે નં. ૬૩૭ બાબતે અરજદાર ક્યારેય કાયદેસર કબજાના સ્વરૂપે કે દબાણકબજાના સ્વરૂપે કબજામાં નહોતો.

૧૦.૪ જ્યાં સુધી સર્વે નં. ૬૩૩નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી અરજદારનું નામ ૧૯૭૧-૭૨થી જ નોંધાયેલું નથી અને ૫-૧૦ એકર-ગુઠા જમીન ભોગા ગોવિંદના કબજામાં હતી. આથી એવું સૂચિત થાય છે કે સંબંધિત સમયે અરજદાર કબજેદારી કિંમત ચૂકવી શક્યો ન હતો અને અરજીના પાનાં ૬ અને ૭ પરના પરિષ્કેદ ૮માં કરવામાં આવેલું એવું નિવેદન પણ કે ખેતીદારના કૌલમમાં અરજદારનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું, હકીકતમાં ખોટું છે. ખેતીદારના

કોલમમાં પણ માત્ર ભોગા ગોવિંદ અને તેમના કાયદેસરના વારસદારોના નામ દર્શાવવામાં આવ્યા છે, અરજદારનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી.

૧૦.૫ તેથી, જ્યારે અરજદારે કબજાધારક મૂલ્ય તરીકે રૂપિયા ૨,૦૦૦/- સ્વીકારવા માટે પ્રાર્થના કરતી તારીખ ૨.૫.૨૦૧૭ની અરજી કરી હતી, ત્યારે તે અરજી આ આધારે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી કે આ રકમ વર્ષ ૧૯૬૯માં ચૂકવવાની આવશ્યક હતી અને તેથી આ તબક્કે તે સ્વીકારી શકાય તેમ નથી. અરજદારીએ અરજીના પૃષ્ઠ ૬૮ પર તારીખ ૨.૨.૨૦૧૮ની અરજી દ્વારા મામલતદાર સમક્ષ અરજી કરતાં એ કહીને વિરોધાભાસી વલણ અપનાવ્યું છે કે સંબંધિત સમયે અરજદારના પિતાએ કબજાધારક મૂલ્ય ચૂકવ્યું હતું.

૧૦.૬ ઉપરોક્ત હકીકતો પરથી એવું સૂચિત થાય છે કે જ્યારે અરજદારે પ્રથમ વખત મામલતદાર, કોડીનાર સમક્ષ અરજી કરી, ત્યારે તે સમયે અરજદારનું નામ આવક રેકૉર્ડમાં નોંધાયેલું નહોતું અને કબજેદારી કિંમતની બિનચુકવણીના કારણે જમીન ઘણાં સમય પહેલાં જ સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી. પ્રથમ વખત ૨.૫.૨૦૧૭ના રોજ અરજદારે આવક રેકૉર્ડમાં પોતાનું નામ નોંધાવવાનો અને અરજદારના પિતાના પક્ષે પસાર થયેલા તારીખ ૨૫.૩.૧૯૬૯ના આદેશના આધારે પ્રશ્નાધીન જમીનનો માલિક બનવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. રેકૉર્ડ પરથી એવું જણાય છે કે અરજદારના પિતાના જીવનકાળ દરમિયાન, જેમનું અવસાન ૧૫.૧.૧૯૯૨ના રોજ થયું હતું, અરજદારે પ્રશ્નાધીન જમીન ઉપર પોતાના

હક્કનો દાવો કરવા માટે કંઈ કર્યું નહોતું અને પ્રથમ વખત તારીખ રપ.૩.૧૯૬૯ના આદેશના અમલ માટે અરજદારે વર્ષ ૨૦૧૭માં અરજી કરી હતી, અર્થાત્ જમીન અરજદારના પિતાને ફાળવવામાં આવી ત્યારથી લગભગ ૫૦ વર્ષ બાદ અને અરજદારના પિતાના અવસાન પછી લગભગ ૨૫ વર્ષ બાદ.

૧૦.૭ ઉપરોક્તની સામે, અભિલેખ પરથી જણાય છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ કંપનીને પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા તા. રપ.૪.૨૦૦૮ના રોજ ઈશદાપત્ર આપવામાં આવ્યું હતું અને તેના અનુસંધાને, સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ ધરાવતી જમીનના અધિગ્રહણ માટે પ્રથમ વખત અરજી પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૬ મારફતે જુનાગઢના કલેક્ટરને તા. ૭.૪.૨૦૧૦ના પત્રથી આપવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત તા. ૭.૪.૨૦૧૦ની અરજીનો ઉલ્લેખ તા. ૩૦.૯.૨૦૧૦ના પત્રમાંથી જોવા મળે છે, જેમાં પ્રથમ વખત મામલતદારે અરજદારની તા. ૭.૪.૨૦૧૦ની અરજીના અનુસંધાને વેરાવળના નાયબ કલેક્ટરને ઉત્તર આપતાં જણાવ્યું હતું કે વિવાદાસ્પદ જમીન સરકારી જમીન છે અને રામભાઈ બોધાભાઈએ વિવાદાસ્પદ જમીન ઉપર અતિક્રમણ કર્યું છે (રામભાઈ બોધાભાઈ, બોધા ગોવિંદના પુત્ર છે અને તે દર્શાવે છે કે તા. ૩૦.૯.૨૦૧૦ના રોજ વિવાદાસ્પદ જમીન ઉપર અતિક્રમણ રામભાઈ બોધાભાઈ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું, અરજદાર દ્વારા નહીં). આ પત્ર અરજદારના આ દાવાને પણ ખોટો ઠરાવે છે કે તે તથા તેના પિતા વિવાદાસ્પદ જમીનના કબજામાં હતા અને વર્ષ ૧૯૬૯માં તે તેના પિતાને ‘સંથાણી’ ધોરણે અપાઈ ત્યારથી જ તેઓ તે જમીનની ખેતી કરતા હતા. વધુમાં,

ગુજરાત સરકારના આવક વિભાગના મુખ્ય સચિવને સંબોધી લખાયેલા તા. ૧૨.૫.૨૦૧૪ના અન્ય એક પત્ર દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૬એ ફરી એકવાર સર્વે નં. ૮૪૩ પૈકી, ૬૩૩ અને ૬૩૭ ધરાવતી જમીનનો અગ્રીમ કબજો આપવા બાબતે વિનંતીનું પુનરાવર્તન કર્યું હતું. આ બંને પત્રવ્યવહાર વર્ષ ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૪માં કરવામાં આવ્યા હતા, એટલે કે અરજદારે કોડીનારના મામલતદાર સમક્ષ કબજેદારી કિંમત સ્વીકારવા માટે તા. ૨.૫.૨૦૧૭ના રોજ કરેલી અરજી કરતાં ઘણી પહેલાં.

૧૦.૮ ઉપરોક્ત હકીકત દર્શાવે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ તેમજ અરજદાર બંનેએ સરખડી ગામના સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ ધરાવતી જમીન અંગે દાવો કર્યો હતો, પરંતુ આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા અભિલેખ મુજબ, અરજીની સંબંધિત તારીખે તેમાંથી કોઈને પણ ઉક્ત જમીન ઉપર કોઈ હક, માલિકીહક અથવા હિત ન હતું. બંનેએ વિવાદિત જમીનના ફાળવણી માટે બે અલગ હેતુઓસર અરજીઓ કરી હતી. અરજદારે એવો ઉદ્દેશ કરીને જમીનનો દાવો કર્યો હતો કે તે વિવાદિત જમીનના કબજામાં છે અને પરસ્પરવિરોધી આધાર રજૂ કર્યા હતા કે વર્ષ ૧૯૬૯માં તેના પિતાને 'સંથાણી' આધારે જમીન ફાળવવામાં આવી હતી, તેમ છતાં તરત જ તેણે જણાવ્યું હતું કે તેના પિતા કબજો કિંમત ચૂકવી શક્યા ન હતા અને તેથી તેને તે જ ચૂકવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે, જ્યારે અન્ય સમયે તેણે એવો દાવો કર્યો હતો કે તેના પિતાએ કબજો કિંમત ચૂકવી દીધી હતી, પરંતુ તેની રસીદ શોધી શકાયી ન હોવાથી વ્યાજ સહિતની કબજો કિંમત તેની પાસેથી

સ્વીકારી તેની તરફેણમાં જમીન મંજૂર કરવામાં આવે. બીજી તરફ, પ્રતિવાદી નં. ૫ એ પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા તેને અપાયેલ લેટર ઓફ ઇન્ટેન્ટના આધારે ઉપરોક્ત જમીનના અધિગ્રહણની માગણી કરીને જમીનની માલિકીનો દાવો કર્યો હતો, તેથી અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા જમીન ફાળવણી મેળવવાની રીત જુદી જુદી હતી, કારણ કે બન્નેનો જમીનનો ઉપયોગ કરવાની મનશા અલગ અલગ હેતુઓ માટે હતી.

૧૦.૯ આ હકીકતો, જેઓ વિવાદાસ્પદ જમીન સંબંધે અરજદારના હિતની પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિત સાથેની તુલનાને સ્પર્શે છે, તે બાબતોને ધ્યાનમાં રાખવી મહત્વપૂર્ણ છે, જેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય કે નહીં તે મુદ્દાનો નિર્ધારણ કરી શકાય અને તેમજ આવક વિભાગના સચિવ (અપીલો) સમક્ષ અપીલ કરવા માટે મંજૂરી માગતી અરજી રજૂ કરવાની પ્રતિવાદી નં. ૫ ને સ્થિતી છે કે નહીં તે પણ નિર્ધારિત કરી શકાય.

૧૦.૧૦ હવે, જો ઉપરોક્ત તથ્યોના પ્રકાશમાં સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલો દ્વારા ઉદ્દેખિત ચુકાદાઓનું વિચારણા કરવામાં આવે, તો તે સ્થિતિમાં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કૈના એ આદી ફિરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદા પર ખૂબ જ ભારે નિર્ભરતા મૂકી છે, જે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની ૫ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠનો ચુકાદો છે, જેમાં પરિષદ ૭ થી ૧૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

“[૭] આ અસંખ્ય અસ્પષ્ટ એવા શબ્દસમૂહના વારંવાર ઉપયોગના પરિણામે, જે પ્રથા, લોર્ડ પાર્કર ડીલિંગ કોર્પોરેશન વિ. જોન્સ(૧) માં દર્શાવ્યા મુજબ, તેનાથી ઉભી થતી ગૂંચવણ છતાં ટાળી શકાઈ નથી, વિવિધ અધિનિયમોના સંદર્ભમાં આ શબ્દસમૂહનું અર્થસ્પષ્ટીકરણ કરતા ન્યાયાધીશોના અવલોકનોમાંથી અમુક અંશો અમારી સમક્ષ અમારી સ્વીકૃતિ માટે ઉદ્દેખવામાં આવ્યા હતા. આ અવલોકનો ઘણી વાર પરસ્પર વિરુદ્ધ હોય છે, કારણ કે તે ભિન્ન સંદર્ભોમાં કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમાં અપીલના અધિકારનો દાવો કરતી પક્ષકારની વિશિષ્ટ સ્થિતિ સંકળાયેલી હતી. તેમ છતાં, આ વ્યાખ્યાઓ સંપૂર્ણપણે નિર્મૂલ્ય નથી, કારણ કે તે સંદર્ભોની વિવિધતા હોવા છતાં પણ, આ શબ્દસમૂહના મૂળભૂત લક્ષણો અંગે એક પ્રકારની એકરૂપતા પ્રગટ કરે છે. આ ચર્ચાનો સ્ત્રોત અને ઉદ્ભવ ઇન રે સાઈડહોથમ એક્સ. જે. સાઈડહોથમ(૨) માં જેમ્સ એલ.જે. દ્વારા આ શબ્દસમૂહને અપાયેલી સુપ્રસિદ્ધ વ્યાખ્યા છે. તેમાં અવલોકિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ૧૮૬૯ ના બેંકરપ્સી અધિનિયમની કલમ ૭૧ માં આવેલા ‘પર્સન અગ્રીવ્ડ’ શબ્દોનો અર્થ આ મુજબ હતો :

માત્ર એવો વ્યક્તિ નહીં કે જે કોઈ એવો લાભ ન મળતાં નિરાશ થયો હોય, જે તેને કોઈ આદેશ કરવામાં આવ્યો હોત તો મળ્યો

હોત. ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ એવો વ્યક્તિ હોવો જોઈએ, જેને કાનૂની વ્યથા ભોગવવી પડી હોય; એવો વ્યક્તિ, જેના વિરુદ્ધ એવો નિર્ણય ઉચ્ચારવામાં આવ્યો હોય કે જેના કારણે તેને કોઈ વસ્તુથી અયોગ્ય રીતે વંચિત કરવામાં આવ્યો હોય અથવા તેને કોઈ વસ્તુ અયોગ્ય રીતે નકારવામાં આવી હોય અથવા કોઈ વસ્તુ પરનો તેનો હક અયોગ્ય રીતે પ્રભાવિત થયો હોય.

[૮] અનુવર્તી કેસોમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આ વ્યાખ્યા સર્વસમાવેશક નથી અને આ વાક્યપ્રયોગની કેટલીક અન્ય લાક્ષણિકતાઓ પણ દર્શાવવામાં આવી હતી. આ પ્રમાણે, બેન્કરપ્સી અધિનિયમો હેઠળ, જ્યાં બોર્ડ ઓફ ટ્રેડ ટ્રસ્ટીની નિમણૂકની માન્યતાને સમર્થન આપવા માટે સમન્સ પામી, ન્યાયાધીશ સમક્ષ હાજર થયું અને નિષ્ફળ ગયું, ત્યાં તેને ‘અસંતોષ પામેલ વ્યક્તિ’ ગણવામાં આવ્યું, તે સિદ્ધાંતના આધારે કે જે વ્યક્તિને અદાલત સમક્ષ તેના નિર્ણયને સ્વીકારવા માટે લાવવામાં આવે છે, પરંતુ અન્યો વચ્ચેના વિવાદમાં માત્ર જેને સાંભળવામાં આવે છે તેવી વ્યક્તિને નહીં, તેને ‘અસંતોષ પામેલ વ્યક્તિ’ ગણવી જોઈએ (જુઓ ઈન રિ લેમ્બ એક્સ., પૃ. બોર્ડ ઓફ ટ્રેડ(૧), લોર્ડ એશર મુજબ). અહીં ફરી ધ્યાનમાં લેવા જેવા શબ્દો છે “અદાલત સમક્ષ તેના નિર્ણયને સ્વીકારવા માટે લાવવામાં આવે છે”; એનો અર્થ એવો થાય છે કે એવી વ્યક્તિ, જે પક્ષકારના સ્વરૂપની હોય,

તેના વિરુદ્ધ એવી વ્યક્તિથી ભિન્ન હોય છે કે જેને આગળ “અન્યો વચ્ચેના વિવાદમાં સાંભળવામાં આવતી વ્યક્તિ” તરીકે વર્ણવવામાં આવી છે. આ બંને સ્થિતિઓ વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટ કરવા માટે હું થોડા વધુ નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું. ઇન રિ કિટ્સન, એક્સ. પિ. સુગ્ડન (થોમસ) એન્ડ સન્સ લિમિટેડ.(૨) માં વધુમાં સમજાવવામાં આવ્યું હતું કે,

“માત્ર એટલી હકીકત કે કોઈ આદેશ ભૂલથી કરવામાં આવ્યો છે, તે પોતે જ એવી વ્યક્તિને ફરિયાદનું કારણ આપતી નથી, જે અન્યથા અસંતોષ પામેલ ન હોય.”

(ફીલિમોર ન્યાયાધીશ મુજબ) એવું ઉમેરવામાં આવ્યું હતું કે જે વ્યક્તિને તે મેળવવાની આશાએ તેણે શરૂ કરેલા વિવાદના ફળોથી વંચિત કરવામાં આવી હોય, તે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ છે. તેવી જ રીતે, જે લેણદારે નિર્ણય આદેશ કરવામાં આવે તેવી ઈચ્છા રાખી ન હતી, તેને પણ વ્યથિત વ્યક્તિ માનવામાં આવ્યો હતો—જુઓ ઇન રી બ્રાઉન એક્સ. પી. ડેટર વિ. ઓફિશિયલ રિસીવર. આ શ્રેણીના નિર્ણયો જેટલા સુધી જાય છે તેનો પરાકાષ્ઠા અંશ એલિસ એક્સ. પી. એલિસ પ્રકરણમાં જેમ્સ એલ.જે.ના અવલોકનોમાં જોવા મળે છે કે નિર્ણયના આદેશથી બંધાયેલ ન હોય તેવી વ્યક્તિને પણ, જો

તે આદેશ તેને મુશ્કેલીમાં મૂકે, તો 'વ્યથિત વ્યક્તિ' તરીકે ગણાવી જ જોઈએ. પછીના એક પ્રકરણમાં (ઇન રી પુડ્સ એક્સ. પી. ડિટન) કોટન એલ.જે.એ ઠરાવ્યું હતું કે ત્યારે પણ વ્યક્તિ તે જ આદેશથી વ્યથિત થયેલી હોવી જોઈએ અને તેના પરિણામે ઉદ્ભવતા કોઈપણ અનુસંગોથી નહીં. આ બાબત આર. વિ. લંડન કાઉન્ટી કીપર્સ ઓફ ધ પીસ એન્ડ જસ્ટિસિસ(૬) માં, હાઇવે અધિનિયમ અંગે વિચારણા કરતી વખતે, લોર્ડ કોલરિજ સી.જે. દ્વારા અપીલના અધિકારનો ઇનકાર કરતાં નીચેના શબ્દોમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવી હતી:

"જે વ્યક્તિ બીજા વિરુદ્ધ દોષસિદ્ધિ મેળવવામાં સફળ થઈ શકતો નથી, શું તે વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાય ? તેને એ જાણીને અપ્રસન્નતા થઈ શકે કે જે બાબતને તેણે કાયદાનો ભંગ માન્યો હતો તે કાયદાનો ભંગ નથી; પરંતુ શું કોઈ વ્યક્તિએ ખોટું કાર્ય કર્યું નથી એમ ઠરાવવામાં આવે તેથી તે વ્યથિત ગણાય ? કલમે એવો કોઈ અર્થ આશયમાં લીધો હતો એમ માનવું મુશ્કેલ છે. આ કલમ કોઈને પણ અપીલ આપતી નથી, સિવાય એવી વ્યક્તિને કે જે મેજિસ્ટ્રેટના સીધા કૃત્યથી વ્યથિત થઈ હોય, એટલે કે જેના વિરુદ્ધ મેજિસ્ટ્રેટે કંઈક કર્યું હોય અથવા કંઈક નિર્ધારિત કર્યું હોય. "આ અવલોકનો ફરી બતાવે છે કે વ્યક્તિએ પોતે જ વ્યથા સહન

કરેલી હોવી જોઈએ, અથવા તે જ આદેશથી વ્યથિત થયેલો હોવો જોઈએ, કારણ કે તે આદેશ તેની ઉપર અસર કરે છે.

[૮] સમાન પરિસ્થિતિમાં ઉપયોગી રીતે જોવાય તેવી વધુ બે બાબતોનો આગળ ઉલ્લેખ કરી શકાય. જેનિંગ્સ વિ. કેલી(૧) માં, ગવર્નમેન્ટ ઑફ આયર્લેન્ડ એક્ટ ૧૯૨૦ના સંદર્ભમાં, લોર્ડ રાઈટ ખરેખર એવું કહ્યું હતું કે જો કોઈ વ્યક્તિને સર્ટિઓરારી કાર્યવાહીમાં સક્ષમ પક્ષકાર તરીકે ગણવામાં આવ્યો હોય અને યોગ્ય પક્ષકાર હોવાના નાતે તેને નોટિસ તામીલ કરવામાં આવી હોય, તો તે વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાય. 'ધ્યાનમાં રાખવાનો મુદ્દો એ છે કે તે વ્યક્તિને પક્ષકાર તરીકે ગણવામાં આવેલ હોવી જોઈએ. જોકે, તે અવલોકનની અસર નોંધપાત્ર રીતે નબળી પડી ગઈ હતી, કારણ કે ત્યાં તે પક્ષકારને ખર્ચ ચૂકવવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો અને અપીલનો અધિકાર આ મર્યાદિત આધાર પર ઉપલબ્ધ ગણાયો હતો. વધુ મર્યાદા ઇન રે રિવિયર (૧૮૮૪) ૨૬ ચે. ડી. ૪૮ માં જોવા મળે છે, જેમાં લોર્ડ સેલબોર્ને અવલોકન કર્યું હતું:

“... તે કાનૂની ફરિયાદ હોવી જ જોઈએ; તે ‘સ્ટેટ પ્રો રેશિયોને વોલુન્ટાસ’ ન હોવી જોઈએ; અરજદાર માત્ર એટલું કહીને આવી શકતો નથી કે મને આ કાર્ય કરવું ગમતું નથી; એવું દર્શાવવું આવશ્યક છે કે તે કાનૂની અર્થમાં તેને ઇજા પહોંચાડે છે અથવા

તેને ગુકસાન કરે છે.” “પ્રતિકૂલ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિની લોકસ સ્ટેન્ડી તેની પ્રથમ કાર્યવાહીમાં તેની સ્થિતિ પરથી નિર્ધારિત થવી જોઈએ અને તેની ફરિયાદ તે પ્રાપ્ત સ્થિતિ સાથે તેના પર આદેશની અસરને આધારે ઉદ્ભવેલી હોવી જોઈએ.

[૧૦] નિઃસંદેહ આ કેસો મારી સમક્ષ આવેલા કેસથી ઘણાં ભિન્ન છે અને બ્રાનવેલ એલ.જે. એ રોબિન્સન વિ. કરી(૨) માં અવલોકન કર્યું હતું તેમ, આ અભિવ્યક્તિ ક્યાંય વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી નથી અને તેથી, જે અધિનિયમમાં તે દેખાય છે તેના સંદર્ભ તથા સર્વ પરિસ્થિતિઓના ઉદ્ભવથી તેનો અર્થઘટન કરવો જોઈએ. તેમણે સૂચવ્યું હતું કે “આ શબ્દો સામાન્ય રીતે અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દો છે, જેને તેમનો સામાન્ય અર્થ આપવો જોઈએ.”

[૧૧] આ કેસોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જે કોઈ વ્યક્તિ કેસના પરિણામથી નિરાશ અનુભવે છે તે માત્ર તે કારણસર વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાતી નથી. જો આદેશ વિપરીત રીતે ગયો હોત તો તેને જે લાભ મળવાનો હતો, તે લાભથી તે વંચિત રહી હોય એવી નિરાશા હોવી આવશ્યક છે. આદેશે તેને કોઈ હક્કની વસ્તુથી અન્યાયપૂર્વક વંચિત કરીને કાનૂની વ્યથા પેદા કરેલી હોવી જોઈએ. નિશ્ચિતપણે, તે કાનૂની વ્યથા હોવી જોઈએ અને માત્ર ભૌતિક બાબતો સંબંધિત વ્યથા નહીં; પરંતુ તેની કાનૂની વ્યથા એવી

હાનિકારક પ્રવૃત્તિ ધરાવતી હોવી જોઈએ કે આદેશ ખોટો છે અથવા તેના મત મુજબ જેને દોષિત ઠરાવવો જોઈએ તેને નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવ્યો છે, એટલું માત્ર પોતાના બળે કાનૂની વ્યથા ઉત્પન્ન કરતું નથી. આ સિદ્ધાંતો ઉદ્દેખિત કેસોમાંથી સંકલિત થાય છે અને, જેમ હું આગળ દર્શાવીશ તેમ, એડવોકેટ્સ અધિનિયમમાં જે સંદર્ભમાં આ શબ્દપ્રયોગ આવ્યો છે તેને વિરુદ્ધ જતા નથી. જો કે મને જાણ છે કે સેવન ઓક્સ અર્બન ડિસ્ટ્રિક્ટ કાઉન્સિલ વિ. ટ્વિનહેમ(૧) માં લોર્ડ હેપર્ટ સી.જે. એ સાવચેતીના શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા, જેને ઇલિંગ કોર્પોરેશન વિ. જોન્સ(૨), દ્વારા અન્ય અધિનિયમોના સંબંધમાં આપવામાં આવેલી વ્યાખ્યાઓને અતિ સહેલાઈથી લાગુ કરવામાં આવી રહી હોય તેવું થઈ શકે છે, પરંતુ મને એવું લાગતું નથી કે હું લોર્ડ હેપર્ટ સી.જે.એ જે કહ્યું હતું અને લોર્ડ પાર્કર સી.જે.એ તે કેસમાં જે કર્યું હતું તેની સીમા બહાર જઈ રહ્યો છું. લોર્ડ પાર્કરે અવલોકન કર્યું:

".... જેમ લોર્ડશીપ હેપર્ટ સી.જે. એ સેવન ઓક્સ અર્બન ડિસ્ટ્રિક્ટ કાઉન્સિલ વિ. ટ્વિનહેમ માં નિર્દેશ કર્યો હતો : પરંતુ, જેમ વારંવાર કહેવામાં આવ્યું છે, તેમ એક કાયદાની કોઈ નિશ્ચિત અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન, ભિન્ન કાયદાઓમાં સમાન અભિવ્યક્તિઓ અંગે આપવામાં આવેલા અને એલિઓ ઇન્ટ્યુઇટી તરીકે ઘડાયેલા નિર્ણયોના સંદર્ભથી કરવાના પ્રયાસમાં ઘણીવાર

અલ્પ ઉપયોગિતા રહેતી હોય છે. અમે જે પ્રશ્ન સાથે સંકળાયેલા છીએ તે એ નથી કે અન્ય બાર જેટલા કાયદાઓમાંના કોઈ એકમાં ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ અભિવ્યક્તિનો અર્થ શું છે, પરંતુ આ કાયદાના આ ભાગમાં તેનો અર્થ શું છે ?’ તેથી, અમને જે કેસો તરફ દોરવામાં આવ્યા છે, તે હું માત્ર એટલા માટે જ જોઈ છું કે શું એમાંથી એવા સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉદ્ભવી શકે છે, જે કોઈ નિશ્ચિત કાયદામાં ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ શબ્દસમૂહનો અર્થ શું થાય છે તે પ્રશ્ન તરફ અદાલતને આગળ વધવામાં માર્ગદર્શન આપે.” વિનમ્રતાપૂર્વક હું એટલું કહી શકું કે હું આ અભિગમને સંપૂર્ણ સ્વીકારું છું. હવે હું એડવોકેટ્સ અધિનિયમનું પરીક્ષણ કરવાની સ્થિતિમાં છું, પરંતુ તે પહેલાં, આ કેસને અત્યાર સુધી વિચારેલા કોઈપણ કેસ કરતાં વધુ નજીકથી સંબંધિત એવા એક કેસનો ઉલ્લેખ કરવો આવશ્યક છે.

૧૦.૧૧ ઉપરોક્ત ચુકાદાનો અનુસરે રવિ ચશવંત ભોઈર (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને રવિ ચશવંત ભોઈરના ચુકાદાનું અનુસરણ શ્રી વાવડી સેવા સહકારી મંડળી લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં કરવામાં આવ્યું હતું. ઉપરોક્ત ત્રણ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખીને, વિજ્ઞાન સિનિયર વકીલ શ્રી કવીનાએ દલીલ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો કે પ્રતિવાદી નં. ૫ એ માત્ર વિવાદિત જમીન માટે અરજી કરી હતી, પ્રતિવાદી નં. ૫ના પક્ષમાં કોઈ કાનૂની હક ક્યારેય સર્જાયો ન હતો અને તેથી કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૧૭ના પસાર કરાયેલા

આદેશ દ્વારા, જ્યારે વિવાદિત જમીન અરજદારના પક્ષમાં ફાળવવામાં આવી હતી, ત્યારે પ્રતિવાદી નં. પના કોઈ કાનૂની હકને અસર પહોંચી હોવાનું કહી શકાય નહીં. કારણ કે પ્રતિવાદી નં. પને માત્ર એવી આશા હતી કે જમીન તેને ફાળવવામાં આવી શકે અને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશના પરિણામે વધુમાં વધુ એટલું કહી શકાય કે અરજદાર નિરાશ થયો હશે, પરંતુ કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦નો આદેશ જે કાર્યવાહી અનુસંધાને પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, તે સમગ્ર કાર્યવાહીમાં કોઈ પણ સમયે પ્રતિવાદી નં. પ આવશ્યક પક્ષકાર ન હતો, કારણ કે ઉપરોક્ત કાર્યવાહી દ્વારા તેના કોઈપણ હકોને ક્યારેય અસર થઈ નહોતી. તેથી, પ્રતિવાદી નં. પના કોઈપણ હકોને અસર થઈ નહોતી, આથી એમ કહી શકાય નહીં કે પ્રતિવાદી નં. પને કોઈ કાનૂની હાનિ પહોંચી છે, કારણ કે તેના પક્ષમાં કોઈ કાનૂની હક ક્યારેય સર્જાયો જ ન હતો.

૧૦.૧૨ તેમ છતાં, ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ તેમજ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાની રજૂઆતનો વિચાર હાલમાં હાથે રહેલા મુદ્દા અંગે સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજા ચુકાદા, સમીર અગ્રવાલ (ઉપરોક્ત) ના કેસના પ્રકાશમાં કરવો આવશ્યક છે. સમીર અગ્રવાલ (ઉપરોક્ત) ના કેસનો ચુકાદો યદપિ સર્વોચ્ચ અદાલતના ત્રણ ન્યાયાધીશો દ્વારા આપેલો ચુકાદો છે, તો પણ સર્વોચ્ચ અદાલતે આદી ફિરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાનો વિચાર કર્યો હતો અને તેનો વિચાર કર્યા બાદ સર્વોચ્ચ અદાલતે ફક્ત ૧૯, ૨૦ અને ૨૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૧૯. સૂચકની દાદ માગવાની પાત્રતા અંગેનો પ્રશ્ન દૂર થયા પછી, હવે એક વધુ મહત્વપૂર્ણ પાસું નક્કી કરવાનું રહે છે, અને તે છે શ્રી રાવની આ રજૂઆત કે, કોઈપણ સ્થિતિમાં, સૂચક જેવી વ્યક્તિને અધિનિયમની કલમ પડતી અને પડતીના હેતુઓ માટે “વ્યથિત વ્યક્તિ” કહી શકાય નહીં. શ્રી રાવ આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય પર ભારે નિર્ભર કરે છે, જેમાં એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૩૭ વિચારણા માટે આવી હતી, જેમાં રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની શિસ્ત સમિતિના આદેશથી “વ્યથિત થયેલ કોઈપણ વ્યક્તિ” ને અપીલ કરવાનો અધિકાર વિષે ઉલ્લેખ હતો. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે, કારણ કે એડવોકેટ જનરલને કોઈ નિશ્ચિત વકીલ વિરુદ્ધ રાજ્ય બાર કાઉન્સિલની શિસ્ત સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવેલા આદેશથી વ્યથિત વ્યક્તિ કહી શકાય નહીં, તેથી તેને બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા સમક્ષ અપીલ કરવા માટે દાદ માગવાની પાત્રતા રહેશે નહીં. એવું કહેતાં અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું:

૧૧. આ કેસોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કેસના પરિણામથી નિરાશા અનુભવતો કોઈપણ વ્યક્તિ “પીડિત વ્યક્તિ” ગણાતો નથી. જો આદેશ વિપરીત રીતે ગયો હોત તો તેને જે લાભ મળ્યો હોત, તે લાભથી તે વંચિત રહ્યો હોવાના કારણે તેની નિરાશા હોવી

આવશ્યક છે. આદેશથી તેને કંઈક બાબતમાં ગેરરીતે વંચિત રાખવામાં આવી હોય અને તેનાથી તેને કાનૂની વ્યથા ઉપજી હોવી જોઈએ. નિઃસંદેહ, તે કાનૂની વ્યથા હોવી જોઈએ, માત્ર ભૌતિક બાબતો સંબંધિત વ્યથા નહીં; પરંતુ તેની કાનૂની વ્યથામાં તેને હાનિ પહોંચાડવાની પ્રવૃત્તિ હોવી આવશ્યક છે. માત્ર એટલા કારણે કે આદેશ ખોટો છે અથવા તે કોઈ એવી વ્યક્તિને નિર્દોષ છૂટકારો આપે છે જેને તે દોષિત ઠરાવવી જોઈએ એમ માને છે, તેનાથી જ કાનૂની વ્યથા ઊભી થતી નથી....

૨૦. ૧૯. તરત જ દર્શાવવું જરૂરી છે કે એડવોકેટ્સ અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની આ જોગવાઈ કોઈ નિશ્ચિત એડવોકેટને વ્યાવસાયિક અથવા અન્ય કુટુંબ માટે દંડિત કરવાની પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં છે, જે વ્યક્તિગત હક્ક સંબંધિત કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલી હતી, વર્તમાન કેસથી ભિન્ન રીતે, જે સર્વસામાન્ય હક્ક સંબંધિત કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલો છે. આ સંદર્ભમાં, એ. સુબાશ બાબુ વિ. સ્ટેટ ઓફ એ.પી., (૨૦૧૧) ૭ એસ.સી.સી. ૬૧૬ ના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કરવો ઉપયોગી છે, જેમાં ભારતીય ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૯૮(૧)(સી) માં આવેલ “અન્યાયગ્રસ્ત વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગ, જ્યારે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૮૪ હેઠળ દંડનીય ગુનો (એટલે કે દ્વિવિવાહનો ગુનો) અંગેનો પ્રશ્ન હતો, ત્યારે વિચારાધીન હતો. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું

હતું કે “અન્યાયગ્રસ્ત વ્યક્તિ” માત્ર પ્રથમ પત્ની જ હોવી જરૂરી નથી, પરંતુ તે જ બાબત અંગે ફરિયાદ કરી શકે તેવી બીજી “પત્ની” નો પણ તેમાં સમાવેશ થઈ શકે છે. આવું કહેતાં, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું:

રપ. અન્યથા પણ, અગાઉ સમજાવ્યા મુજબ, જ્યારે બીજી પત્ની સાથે થયેલ બીજા લગ્નને પતિ દ્વારા અદાલતનો આશરો લીધા વિના મનસ્વી રીતે રદબાતલ ગણવામાં આવે છે, અથવા જ્યાં માંગવામાં આવેલ ઘોષણા સક્ષમ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવે છે, ત્યારે બીજી પત્નીને અનેક કાનૂની અન્યાયો અને/અથવા કાનૂની ઇજાઓ ભોગવવી પડે છે. “વ્યથિત વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગ લવચીક અને દુર્બોધ એવો અભિપ્રાય દર્શાવે છે. તેને કઠોર, ચોક્કસ અને સર્વસમાવેશક વ્યાખ્યાની મર્યાદાઓમાં બાંધી શકાય તેમ નથી. તેનો વ્યાપ અને અર્થ વિવિધ અને પરિવર્તનશીલ પરિબળો પર નિર્ભર રહે છે, જેમ કે જે કાનૂનની ઉદ્દેશ્યનો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે તે કાનૂનનો વિષયવસ્તુ અને આશય, કેસની વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓ, ફરિયાદીની હિતની પ્રકૃતિ અને વ્યાપ, તેમજ ફરિયાદીને થયેલ પૂર્વગ્રહ અથવા ઇજાની પ્રકૃતિ અને વ્યાપ. કલમ ૪૯૪ ફરિયાદ દાખલ કરવાનો અધિકાર માત્ર પ્રથમ પત્ની સુધી મર્યાદિત કરતી નથી અને અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે સૂચવ્યા મુજબ આ કલમનો સંકુચિત અર્થઘટન કરવાની

કોઈ જ કારણસર જરૂર નથી. કલમ ૪૯૪ એવું કહેતી નથી કે ઉક્ત કલમ હેઠળના ગુનાના આચરણ બાબતની ફરિયાદ માત્ર જીવિત પત્ની જ દાખલ કરી શકે અને તે સ્ત્રી નહીં, જેના સાથે ત્યારબાદના લગ્ન જીવિત પત્નીના જીવનકાળ દરમિયાન થાય છે અને જે લગ્ન એવી પત્ની જીવિત હોવાના કારણે શૂન્ય છે. બીજી લગ્નવિધિ જેના સાથે થાય છે અને જે પ્રથમ પત્ની જીવિત હોવાના કારણે શૂન્ય હોય છે, તે વ્યક્તિ દ્વારા પણ ફરિયાદ દાખલ કરી શકાય છે.

૨૧ તેથી, સ્પષ્ટ છે કે, અધિનિયમના જે સંદર્ભમાં સીસીઆઈ અને એનસીએલએટી ગ્રાહકોના હિતને હાનિકારક અને સ્પર્ધા પર પ્રતિકૂળ અસર કરનાર પ્રથાઓ અંગે વ્યવહાર કરે છે, તેમાં અધિનિયમ સીસીઆઈને સત્તાઓ સોંપે છે અને તેને જાહેર હિતમાં સર્વવિરુદ્ધ રીતે કાર્ય કરવાની સક્ષમતા આપે છે. તેથી, આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે “વ્યથિત વ્યક્તિ”નો અર્થ અધિનિયમના સંદર્ભમાં વ્યાપક રીતે સમજવો જોઈએ, અને આદી ફેરોઝશાહ ગાંધી (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં આવ્યું હતું તેમ સંકુચિત અર્થઘટન કરવું નહીં. વધુમાં, એ પણ ગૌણ મહત્વનું નથી કે અધિનિયમની કલમો પૃથ્વી અને પૃથ્વીમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દો “કોઈપણ વ્યક્તિ” છે, જે આ બાબત સૂચવે છે કે અધિનિયમની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ રહેલી પ્રથાઓ અંગે સીસીઆઈ સમક્ષ માહિતી

લાવનાર તમામ વ્યક્તિઓને, જે સીસીઆઈ આપવામાં આવેલી માહિતી પર પગલાં લેવા ઇનકાર કરે, તો સીસીઆઈના પ્રતિકૂળ આદેશથી વ્યથિત ગણાવી શકાય. તેના વિરોધાભાસરૂપે, કલમ ૫૩એન(૩) માં, કોઈ ઉદ્યોગસંસ્થાએ અધિનિયમના અધ્યાય ૨ ની જોગવાઈઓનું કોઈ ઉલ્લંઘન કર્યું હોવાના પરિણામે અરજદારને થયેલ નુકસાન અથવા હાનિ બદલ વળતરરૂપે અરજદારને ચૂકવણી કરવાની વાત કરવામાં આવી છે. તેથી, આ ઉપકલમ દ્વારા સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમની કલમ ૫૩એનની ઉપકલમ (૧) હેઠળ વળતર માટે અરજી કરનાર “કોઈપણ વ્યક્તિ”નો અર્થ માત્ર એવી વ્યક્તિઓથી છે જેઓને નુકસાન અથવા હાનિ સહન કરવી પડી હોય, અને તેથી “કોઈપણ વ્યક્તિ” શબ્દપ્રયોગને નુકસાન અથવા હાનિ ભોગવનાર વ્યક્તિ તરીકે મર્યાદિત કરવામાં આવ્યો છે. આ રીતે, જાણકાર/અપીલકર્તા દ્વારા સીસીઆઈ સમક્ષ માહિતી રજૂ કરવા તથા એનસીએલએટી સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવા બાબતે ઉઠાવવામાં આવેલી પ્રારંભિક આપત્તિઓ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૧૦.૧૩ ઉપરોક્ત ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ શબ્દસમૂહ પર વિચારણા કરતી હતી ત્યારે તે આ હકીકત ધ્યાનમાં રાખી રહી હતી કે સી.સી.આઈ. અને એન.સી.એલ.એ.ટી. એવી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત છે, જે ગ્રાહકના હિતના અવમાનનામાં સ્પર્ધા પર પ્રતિકૂળ અસર કરે છે, અને કારણ કે અધિનિયમ સી.સી.આઈ.ને એવી સત્તા સોંપે છે કે જે તેને ઇન

રેમ અથવા જાહેર હિતમાં કાર્ય કરવા સક્ષમ બનાવે છે, 'વ્યથિત વ્યક્તિ' શબ્દનું અર્થઘટન અધિનિયમના પરિપ્રેક્ષ્યમાં કરવું જોઈએ અને તેને વ્યાપક અર્થમાં સમજવું જોઈએ, સંકુચિત અર્થમાં નહીં, જેમ આદી ફોરિઝશાહ ગાંધીના કેસમાં કરવામાં આવ્યું હતું. હવે, આ સંદર્ભમાં, આ ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને, તથા જસાભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ (ઉપરોક્ત) અને હેમંત પ્રાગભાઈ પટેલ (ઉપરોક્ત) ના કેસોમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંત સાથે વાંચતાં, આ અદાલતે આ હકીકત ધ્યાનમાં લીધી છે કે અરજદાર દ્વારા જમીન ફાળવણી માટે કરવામાં આવેલી અરજી તેના પોતાના હેતુ માટે હતી. જ્યારે, પ્રતિવાદી નં. ૫ સીમર પોર્ટના વિકાસ માટે, ઓલ વેધર ડાયરેક્ટ બર્થિંગ પોર્ટ તરીકે, વિવાદિત જમીનના અધિગ્રહણની માંગ કરી રહ્યો હતો, જેના માટે વાઈબ્રન્ટ ગુજરાત સમિટ, ૨૦૧૧ દરમિયાન પણ પ્રતિવાદી નં. ૫ અને પ્રતિવાદી નં. ૬ વચ્ચે એમ.ઓ.યુ. પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. હકીકતમાં, ગુજરાત સરકાર, ગુજરાત મેરીટાઈમ બોર્ડ અને પ્રતિવાદી નં. ૫ વચ્ચે ૨૯.૧.૨૦૧૫ના રોજ ત્રિપક્ષીય કરાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે કરાર મુજબ, ૩૦ વર્ષના ગાળાની પૂર્ણતા પછી પોર્ટ સરકારને સોંપી દેવાશે, જેને વિશાળ જાહેર મહત્વનું કહી શકાય. તેથી, વિવાદિત જમીનના અધિગ્રહણ માટે કરવામાં આવેલી વિનંતિ પાછળનો હેતુ ધ્યાનમાં રાખીને 'વ્યથિત વ્યક્તિ' શબ્દ પર વિચારવું આવશ્યક બને છે. અગાઉ ચર્ચા કરવામાં આવી તેમ, સમીર અગ્રવાલ (ઉપરોક્ત), જસાભાઈ મોતીભાઈ દેસાઈ (ઉપરોક્ત) અને હેમંત પ્રાગભાઈ પટેલ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાઓ દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં રાખીને, 'વ્યથિત વ્યક્તિ' શબ્દનું અર્થઘટન કરતી

વખતે જે બાબતો જોવાની રહે છે તે છે વિવાદનું સ્વરૂપ, વિવાદને જન્મ આપતા પરિબલો તેમજ તે પરિસ્થિતિઓ, જેણે વિવાદને જન્મ આપ્યો છે. તે માટે કોઈ નિશ્ચિત અને સર્વત્ર લાગુ પડે એવો સૂત્ર હોઈ શકતો નથી. કોણ વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાય તે નક્કી કરવા માટે, અદાલત માટે આવશ્યક છે કે તે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ શબ્દનું કઠોર અર્થઘટન કરવાની જગ્યાએ, સંબંધિત વિવાદને વ્યાપક દૃષ્ટિકોણથી નિહાળીને મુદ્દાને સમજે. અદાલતે વિવિધ પાસાઓ ધ્યાનમાં લેવા પડે છે, જેમ કે, જે વ્યક્તિ પોતે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ હોવાનું દાવો કરે છે તેની સ્થિતિ અને પરિસ્થિતિઓ, અને જેના પક્ષમાં આદેશ કરવામાં આવ્યો છે તે વ્યક્તિની સ્થિતિ અને પરિસ્થિતિઓ વચ્ચેની સમાનતા અથવા અસમાનતા. અદાલતે વાસ્તવિક વિવાદ પાછળનો હેતુ પણ જોવાનો રહે છે, કારણ કે ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ શબ્દનો નિર્ધારણ સામાન્ય રીતે નહીં, પરંતુ માત્ર વિવાદના સ્વરૂપના સંદર્ભમાં જ થઈ શકે.

૧૦.૧૪ તેથી, જો અમે વિવાદિત જમીન અંગે અરજદારના વ્યક્તિગત હિતની તુલના પ્રતિવાદી નં. ૫ ના હિત સાથે તેમજ જે હેતુ માટે અરજદારને અને પ્રતિવાદી નં. ૫ ને જમીનની આવશ્યકતા હતી તે હેતુ સાથે કરીએ, તો તે સ્થિતિમાં, આ અદાલતનું એવું માનવું છે કે ‘અસંતોષિત વ્યક્તિ’ કોણ છે તે નિર્ધારિત કરવા માટે, અરજદારના પક્ષમાં જમીન મંજૂર થવાને કારણે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને થઈ શકે તેવી હાનિના સર્વાંગી પરિબલોની અદાલતે વિચારણા કરવી આવશ્યક છે.

૧૦.૧૫ હાલના કેસમાં, વિવાદિત જમીન સિવાય અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ અંગે અન્ય કોઈ પરિબળ સમાન નથી. બંનેએ વિવાદિત જમીનના મંજૂરાતી હક / સંપાદન માટે ભિન્ન હેતુઓસર અને ભિન્ન હેસિયતમાં અરજી કરી હતી. ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે, રાજ્ય સરકારના વિવિધ સરકારી ઠરાવો તેમજ કેટલાક ભૂતકાળના દૃષ્ટાંતોનો આશ્રય લઈ અરજદારની અરજી પર વિચાર કર્યો હતો, છતાં ગીર સોમનાથના કલેક્ટરે આ બાબત અવગણી દીધી હતી કે સમયક્રમ મુજબ જમીન માટે પ્રથમ અરજી કોણે કરી હતી અને વિવાદિત જમીનની જરૂરિયાત પાછળનો હેતુ શું હતો. આ અદાલત આ બાબતે સજાગ છે કે આ અદાલતે પોતાને માત્ર એ પ્રશ્ન સુધી જ મર્યાદિત રાખવું છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ને અપીલ કરવા માટે પરવાનગી માગતી અરજી રજૂ કરવાનો અધિકાર છે કે નહીં અને તૃતીય પક્ષ એટલે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ના કહેવા પર આવી કોઈ અરજી કાયદેસર રીતે ચલાવી શકાય તેવી છે કે નહીં. તેથી, આ અદાલત ઉપરોક્ત પ્રશ્નોને અત્રે જ છોડે છે અને તેમાં વધુ આગળ જવું યોગ્ય ગણતી નથી.

૧૦.૧૬ તેમ છતાં, આ અદાલત આ હકીકતને અવગણી શકતી નથી કે પ્રતિવાદી નં. ૫નો પ્રકલ્પ રાજ્ય સરકાર અને પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા ત્રિપક્ષીય કરારના આધારે સમર્થિત છે, તથા પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા જમીનના સંપાદન માટે અરજીફોર્મ કલેક્ટર, ગીર સોમનાથ સમક્ષ કરવામાં આવી હતી, જેમણે તારીખ ૧૭.૧૨.૨૦૧૦ના આદેશ દ્વારા અરજદારના હિતમાં આદેશ કર્યો હતો. વિવાદિત

જમીન માટેની માંગ પ્રતિવાદી નં. ૫ તરફથી વર્ષ ૨૦૧૦માં આવી હતી અને કોઈપણ સમયે તેની ગુણદોષના આધારે ના પાડી નહોતી, પરંતુ માત્ર વિવાદિત જમીન પરના દખલના આધારે જ તે નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. જ્યારે પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી ક્યારેય પણ કલેક્ટર, ગીર સોમનાથ દ્વારા ગુણદોષના આધારે વિચારવામાં આવી નહોતી અને જ્યારે પ્રતિવાદી નં. ૫ની અરજી સમયક્રમમાં પૂર્વવર્તી હતી, ત્યારે કલેક્ટરે તારીખ ૧૭.૧૨.૧૭૦૧ના આદેશ દ્વારા વિવાદિત જમીન અરજદારના હિતમાં મંજૂર કરી હતી.

૧૦.૧૭ પ્રતિવાદી નં. ૬ દ્વારા મુખ્ય સચિવ, આવક વિભાગને કરવામાં આવેલ તા. ૧૨.૫.૨૦૧૪ના પત્રવ્યવહાર (પાનું ૨૮૨) પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ના પક્ષમાં સર્વે નં. ૬૩૩ અને ૬૩૭ ધરાવતી જમીન ફાળવવા માટે વિશિષ્ટ વિનંતી કરવામાં આવી હતી, જે દર્શાવે છે કે અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ બંનેએ ઉક્ત જમીનના ફાળવણી માટે પોતાની પોતાની અરજીઓ કરતાં તરત પહેલાં ન તો સંબંધિત જમીનનો કબજો ધરાવતા હતા અને ન તો સંબંધિત જમીન અંગે તેમનો કોઈ હક, માલિકીહક કે હિત હતું. તેથી, ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’નો પ્રશ્ન અરજદાર અને પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી જમીન ફાળવણીની અરજીઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં નક્કી કરવો જરૂરી બને છે, અને કલેક્ટર સમક્ષ ચાલી રહેલી કાર્યવાહી ધ્યાનમાં લઈને નહીં, જે કાર્યવાહી અરજદારે તા. ૨.૫.૨૦૧૭ના રોજ મામલતદાર સમક્ષ જમીન મંજૂર કરવા માટે

કરેલી અરજીથી પ્રારંભ કરવામાં આવી હતી, જેમાં પ્રતિવાદી નં. ૫ ક્યારેય પક્ષકાર ન હતો અને તેને પક્ષકાર હોવાની અપેક્ષા પણ રાખી શકાય નહીં, કારણ કે તે કાર્યવાહી એવી જમીનના પુનઃઅનુદાન અંગે હતી જે અરજદારના પિતાને ૫૦ વર્ષ પહેલાં ફાળવવામાં આવી હતી. વર્ષ ૨૦૧૭માં અરજદારે કરેલી અરજીના અનુસંધાને કલેક્ટરે જમીનના પુનઃઅનુદાન બાબતે અરજદારનો કેસ ગુણદોષના આધારે વિચાર્યો હતો. જ્યારે, વિશાળ જાહેર હિત માટે એ જ જમીનની ફાળવણી અંગે પ્રતિવાદી નં. ૫નો કેસ કલેક્ટર દ્વારા ક્યારેય ગુણદોષના આધારે વિચારવામાં આવ્યો નહોતો, તેમજ અરજદારના કેસની પ્રતિવાદી નં. ૫ના કેસ સાથે તુલના કરીને જમીન ફાળવણીના હેતુના સંદર્ભમાં પણ તેનો વિચાર કરવામાં આવ્યો નહોતો, જ્યારે બંને એ જ જમીનની ફાળવણી માગતા હતા. પ્રતિવાદી નં. ૫નો કેસ અરજદારના કેસની સરખામણીમાં ગુણદોષના આધારે ક્યારેય વિચારવામાં આવ્યો નહોતો અને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦નો આદેશ ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા તા. ૨૫.૩.૧૯૬૯ના રોજ પસાર કરાયેલા, સંબંધિત જમીન અરજદારના પક્ષમાં મંજૂર કરનાર આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને, પ્રતિવાદી નં. ૫ની તરફથી કરવામાં આવેલી અરજી પર વિચાર કર્યા વગર પસાર કરવામાં આવ્યો હતો; તેથી નિશ્ચિતપણે કહી શકાય કે પ્રતિવાદી નં. ૫ને તેની અસરરૂપે નુકસાન પહોંચ્યું છે, અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ને ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ કહી શકાય અને તે મુજબ પ્રતિવાદી નં. ૫ ‘વ્યથિત વ્યક્તિ’ હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.

૧૦.૧૮ કારણ કે હવે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને અરજદારના પક્ષે વિવાદિત જમીનના જાળવણીના કારણે 'પીડિત વ્યક્તિ' તરીકે ગણવામાં આવ્યો છે, તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય યોગ્ય સત્તાધિકારી સમક્ષ યોગ્ય અરજી દાખલ કરીને ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના રોજ કરવામાં આવેલ આદેશને પડકારવાનો રહેશે. તેથી, આ અદાલત ઠરાવે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૫ ને તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારવાનો અધિકાર છે, ભલે પ્રતિવાદી નં. ૫ મહેસૂલી સત્તાધિકારીઓ સમક્ષની કોઈપણ કાર્યવાહીનો ક્યારેય પક્ષકાર ન રહ્યો હોય.

૧૦.૧૯ તૃતીય પક્ષના હસ્તે પુનર્વિચાર અરજી અથવા અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી જાળવપાત્ર ગણાય કે નહીં, તે પ્રશ્ન અંગે, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે મુમાન હબીબ નાસિર ખાનજી (ઉપરોક્ત) ના કેસના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો, જ્યારે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોષીએ કમલાબેન બાબરભાઈ સોલંકી, પાવર ઓફ એટર્ની દ્વારા (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો. કમલાબેન બાબરભાઈ સોલંકી (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદામાં, વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે મુમાન હબીબ નાસિર ખાનજી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં જે ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, તેનો અગાઉથી જ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે અને ખંડપીઠના ચુકાદાને ધ્યાનમાં લઈને, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે તે ચુકાદાના પરિણેદ ૫ અને ૬ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કર્યું હતું:

“પ. અદાલતના મત મુજબ, પ્રતિવાદી નં. ૩ અને ૪ માટે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મહેતા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી ત્રિવિધી દલીલોનો ઉત્તર આ અદાલતની ખંડપીઠે મુમન હબીબ નાસિર ખાનજી વિ./સ. રાજ્ય (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આપી દીધો છે. સંહિતાની કલમ ૨૦૩ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવા અંગેની દલીલનો તેમાં પરિચ્છેદ-૧૭ માં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે –

૧૭- આ કલમમાં આવક અધિકારી દ્વારા બોમ્બે જમીન આવક સંહિતા હેઠળ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા કોઈપણ કાયદા હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશ વિરુદ્ધ તે અધિકારીના તાત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારી સમક્ષ અપીલની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. બીજું, આવી અપીલ મૂળ તેમજ અપિલીય નિર્ણય બંને વિરુદ્ધ રહે છે. અમારા વિચારાર્થે ઉદ્ભવતો પ્રશ્ન આ છે:- ‘તે અધિકારીના તાત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દસમૂહનો અર્થ શું છે? એ સાચું છે કે કલમ ૨૦૩માં ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારી’ શબ્દો વપરાયા નથી, પરંતુ માત્ર ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દો વપરાયા છે. તેઓ જે સંદર્ભમાં વપરાયા છે તે જોતા ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દોનો અર્થ ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારી’ એવો થાય છે. ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દોના તુરંત પહેલાં જ ‘અધિકારી’ શબ્દ વપરાયેલો હોવાથી તે શબ્દોને અનુસરીને તેનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો નથી. શ્રી શેલત

દલીલ કરે છે કે ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દસમૂહનો અર્થ ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ સત્તાધિકારી’ એવો થાય છે. તેથી તેઓ આગળ એવી દલીલ કરે છે કે જો ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દોને ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ સત્તાધિકારી’ એમ અર્થઘટિત કરવામાં આવે, તો કલમ ૨૦૩ સંહિતાની કલમ ૨૧૧ હેઠળ પણ કલેક્ટરના નિર્ણય સામે રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અપીલની પરવાનગી આપશે. શ્રી શેલતની આ દલીલ અમને અનેક કારણોસર સ્વીકાર્ય નથી. પ્રથમ, અમને એવું જણાય છે કે કલમ ૨૦૩ને સમગ્રરૂપે વાંચતાં અને ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દોને તે જે સંદર્ભમાં વપરાયા છે તેમાં વાંચતાં, એ સંપૂર્ણપણે સ્પષ્ટ થાય છે કે તેઓ ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારી’ એવો અર્થ સૂચવવા અને વ્યક્ત કરવા માટે વપરાયા છે. ઉપર જણાવ્યા મુજબ ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દોના તુરંત પહેલાં ‘અધિકારી’ શબ્દ આવેલો હોવાથી વિધાનમંડળે તેને પછી ફરી ન દોહરાવવો યોગ્ય માન્યો છે. જો વિધાનમંડળનો આશય એવો હોત કે ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’નો અર્થ ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ સત્તાધિકારી’ જ થવો જોઈએ, તો માત્ર ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દો વાપરવા બદલે ‘તાંત્કાલિક ઉચ્ચ સત્તાધિકારી’ શબ્દો વાપરવા કરતા તેના માટે વધુ સરળ કંઈ ન હોત. કોઈ શબ્દ વાક્યના પૂર્વભાગમાં આવેલો હોય તો ભાષાના સંદર્ભમાં તેને અનુમાનથી સમજી લેવો શક્ય હોય છે. પરંતુ કોઈ એવો સંપૂર્ણ નવો શબ્દ, જે વાક્યમાં અગાઉ ક્યાંય

આવેલો ન હોય, તે સામાન્ય રીતે સંદર્ભ પરથી સમજી લેવો માટે છોડવામાં આવતો નથી. તેથી અમને એવું લાગે છે કે ‘તાત્કાલિક ઉચ્ચ’ શબ્દસમૂહ પછી ‘અધિકારી’ શબ્દ અનુમાનથી સમજી લેવાનો રાખવામાં આવ્યો છે. આ દૃષ્ટિકોણથી અમને એવું જણાય છે કે કલમ ૨૦૩ નીચલા સ્તરથી ઉચ્ચતમ સ્તર સુધીના આવક અધિકારીઓની અપિલીય શ્રેણીનું પરિકલ્પન કરે છે. હવે, રાજ્ય સરકાર ઉચ્ચ અધિકારી નથી અને થઈ પણ શક્તી નથી. ભારતના બંધારણ હેઠળ તેમજ અગાઉના બંધારણીય અધિનિયમો હેઠળ, તેને તેને સોંપાયેલા વિષયો સંબંધે અંતિમ કારોબારી સત્તા તરીકે સ્થાન મળેલું છે. તેથી, રાજ્ય સરકાર કલમ ૨૦૩ના અર્થમાં તાત્કાલિક ઉચ્ચ અધિકારી નથી.

૬ ઉપરોક્ત અવલોકન વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા કરવામાં આવેલ હોવાને દૃષ્ટિએ, શ્રી મહેતાની આ રજૂઆત કે અરજદારને ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૨૦૩ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવી આવશ્યક હતી, સ્વીકારવામાં આવી શકે તેમ નથી. ખાનગી પક્ષકારના પ્રેરણે કલમ ૨૧૧ હેઠળની પુનરાવર્તન અરજી ટકવાપાત્ર ન હોવાના મુદ્દા અંગે જ્યાં સુધી દલીલનો પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી ઉક્ત નિર્ણયમાં સ્પષ્ટપણે ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે રાજ્ય સરકારને કલમ ૨૧૧ હેઠળ સ્વપ્રેરિત રીતે અથવા અન્ય રીતે પુનરાવર્તન સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાની અને કલેક્ટરના આદેશ અથવા

નિર્ણય કાયદેસર તથા યોગ્ય છે કે નહીં તે જાણવા માટે તેની તપાસ કરવાની મુક્તતા છે. કલમ ૨૧૧નું સાદું વાંચન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે તે અવશિષ્ટ કલમ છે, એ અર્થમાં કે તે કલમ હેઠળ સત્તાપ્રાપ્ત અધિકારી સ્વપ્રેરિત રીતે અથવા અન્યથા અધિનસ્ત અધિકારીના ભૂલભર્યા નિર્ણયમાં સુધારો કરી શકે છે અથવા તેને રદ કરી શકે છે. આ સત્તાનો ઉપયોગ રાજ્ય સરકાર અથવા આવક અધિકારી કોઈપણ વ્યક્તિના પ્રેરણે કરી શકે, ભલે તે પીડિત પક્ષકાર ન હોય. ઉક્ત કલમમાં એવું સૂચવતું કશું જ નથી કે તેનો આશ્રય માત્ર સ્વપ્રેરિત રીતે જ લઈ શકાય અને પીડિત અથવા ખાનગી પક્ષકારના પ્રેરણે નહીં. તેથી અદાલતને શ્રી મહેતાની આ રજૂઆતમાં કોઈ તત્ત્વ જણાતું નથી કે અરજદારના પ્રેરણે કરાયેલ પુનરાવર્તન અરજી પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ ટકવાપાત્ર ન હતી.”

૧૦.૨૦ વધુમાં, મુમન હબીબ નારિસ ખાનજી (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં વિભાગીય ખંડપીઠે અનુચ્છેદ ૨૬ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૨૬. શ્રી પટેલની આગળની રજૂઆત એ છે કે કોઈ પણ સ્થિતિમાં પ્રતિવાદી નં. ૨ થી ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ સક્ષમ નહોતી, કારણ કે તેમને રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો. કલમ ૨૧૧ હેઠળ આ બાબતમાં રાજ્ય સરકારને માત્ર પુનર્વિચારાધિકાર છે, એવા અમારા નિષ્કર્ષના પ્રકાશમાં, આ પ્રશ્ન હવે

અમને વધુ સમય અટકાવતો નથી. કલેક્ટરના નિર્ણય વિરુદ્ધ પ્રતિવાદી નં. ૨ થી પને અપીલનો કોઈ અધિકાર હતો કે નહોતો, એ પ્રશ્ન બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતાની કલમ ૨૧૧ હેઠળ રાજ્ય સરકાર સ્વપ્રેરણાથી પુનર્વિચારની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, એ હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં પોતાનું મહત્વ અને મૂલ્ય ગુમાવે છે. તેથી, પ્રતિવાદી નં. ૨ થી પનું કાર્ય અને ભૂમિકા આ બાબત રાજ્ય સરકારના ધ્યાન પર લાવવા સુધી જ મર્યાદિત રહી. ત્યારબાદ, આ બાબતમાં આગળના પગલાં લેવા કે કોઈ પગલું ન લેવા, તે રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકારની અંદર આવતું હતું. રાજ્ય સરકાર કલમ ૨૧૧ હેઠળની પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ સ્વપ્રેરણાથી અથવા અન્ય રીતે કરી શકે છે અથવા તો તેનો ક્યારેય ઉપયોગ ન પણ કરે. બાબતને આ દૃષ્ટિએ જોતા, પ્રતિવાદી નં. ૨ થી પને અપીલ દાખલ કરવાનો અધિકાર હતો કે નહોતો, એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી. તેથી, અમે શ્રી પટેલના આ દલીલના બીજા ભાગને નામંજૂર કરીએ છીએ કે કલેક્ટરના નિર્ણય વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરવાનો અધિકાર પ્રતિવાદી નં. ૨ થી પને ન હોવાથી રાજ્ય સરકાર સમક્ષની કાર્યવાહી અયોગ્ય હતી. અમારા આ નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતાં, પ્રતિવાદી નં. ૨ થી પ ‘હિતસંબંધી વ્યક્તિઓ’ અથવા ‘અનિષ્ટગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ’ છે, એવી શ્રી શેલતની પ્રતિદલીલ સાથે વ્યવહાર કરવો અમારે માટે આવશ્યક નથી. તેવી જ રીતે, ૬ જી.એલ.આર. ૮૪૯ માં અહેવાલિત પંજાભાઈ વિ. જયંતીલાલના કેસનો ઉલ્લેખ કરવો પણ અમારે માટે જરૂરી નથી, જેમાં

‘હિતસંબંધી વ્યક્તિ’ અથવા ‘અનિષ્ટગ્રસ્ત વ્યક્તિ’ કોણ ગણાય, તે પ્રશ્નનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે.

૧૦.૨૧ ઉપરોક્ત બંને ચુકાદાઓએ સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડની કલમ ૨૧૧ હેઠળ પુનર્વિચારની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં તે નક્કી કરવું રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકાર હેઠળ આવે છે. સરકાર કલમ ૨૧૧ હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ સ્વપ્રેરણાથી અથવા અન્ય રીતે કરી શકે છે અથવા તેમનો બિલ્કુલ ઉપયોગ ન પણ કરી શકે. તૃતીય પક્ષનું કાર્ય અને ભૂમિકા એ બાબત રાજ્ય સરકારના ધ્યાન પર લાવવાની છે, જે વર્તમાન કેસમાં ગીર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ છે. વધુમાં, કલમ ૨૧૧ની ભાષા પણ ક્યાંય એવો પ્રતિબંધ મૂકતી નથી કે કાર્યવાહીનો પક્ષકાર હોય તેવી વ્યક્તિ સિવાય બીજી કોઈ વ્યક્તિ સહાયક અથવા ઉપકલેક્ટર કરતાં પદક્રમમાં નીચો ન હોય એવા કોઈ મહેસૂલી અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલ નિર્ણય અથવા આદેશના પુનર્વિચારની માંગણી કરી ન શકે.

૧૦.૨૨ ઉપરોક્ત ચુકાદો તેમજ કલમ ૨૧૧ની ભાષા સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની કસોટી કરવા માટે જે આવશ્યક છે તે જરૂરી અરજી કરીને રાજ્ય સરકારના ધ્યાન પર બાબત લાવવાની છે અને ત્યારબાદ પુનર્વિચાર સત્તાનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં તે નક્કી કરવું રાજ્ય સરકારના વિવેકાધિકાર પર નિર્ભર છે. હાલના કેસમાં, પ્રતિવાદી નં. ૫એ તા.

૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના આદેશને પડકારતી અપીલ કરવાની પરવાનગી માટે અરજી કરી હતી અને તેની અરજી પર પ્રતિવાદી – સચિવ (અપીલ), મહેસૂલ વિભાગે તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ના રોજ સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની નોંધ પર આદેશ પસાર કરીને અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી મંજૂર કરી હતી. તેનો અર્થ એ થાય છે કે રાજ્યએ કલમ ૨૧૧ હેઠળ પોતાની પુનર્વિચાર સત્તાનો ઉપયોગ કરવો યોગ્ય માન્યો હતો અને તેથી પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલ કરવાની પરવાનગી માટેની અરજી સુનવણીયોગ્ય ગણાવી શકાય અને તે મુજબ તેને સુનવણીયોગ્ય ઠરાવવામાં આવે છે.

૧૦.૨૩ માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિના દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ આ ગિલો કે “સ્પીકિંગ ટૂ મિનિટ્સ” માટેની નોંધ જેવી કોઈ પ્રક્રિયા અથવા નામાવલી બોમ્બે જમીન મહેસૂલ સંહિતામાં ઉપલબ્ધ નથી, તેમજ એવી કોઈ પ્રથા પણ નથી અને તે કાર્યસંચાલનના નિયમોમાં પણ સ્થાન પામતી નથી, તે અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, ત્યાં સુધી જોવાનું આવશ્યક એ છે કે કોઈ નિશ્ચિત દિવસે આદેશ પસાર કરતી વખતે એવું કંઈ છૂટી ગયું હતું કે નહીં, જે આદેશનો ભાગ હોવા છતાં કાગળ પર સ્થાન પામી શક્યું ન હતું. તેથી, આ સંદર્ભમાં, આ અદાલતે માનનીય વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતનો વિચાર કર્યો છે, જેમાં માનનીય વરિષ્ઠ વકીલે રામદાસ શ્રીનિવાસ નાઈક (ઉપરોક્ત) ના કેસના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં અનુચ્છેદ ૪ માં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

જ જ્યારે અમે વડી અદાલત સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાત તરફ વિદ્વાન એટર્ની જનરલનું ધ્યાન દોર્યું, ત્યારે શ્રી એ.કે. સેન, જેઓ વડી અદાલત સમક્ષ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય તરફથી હાજર રહ્યા હતા અને ત્યાં પ્રતિવાદીઓ તરફથી દલીલોનું નેતૃત્વ કર્યું હતું અને જેઓ અમારી સમક્ષ શ્રી અંતુલાય માટે હાજર રહ્યા હતા, તેમણે હસ્તક્ષેપ કરીને વાંધો ઉઠાવ્યો કે તેમણે આવી કોઈ કબૂલાત ક્યારેય કરી નહોતી અને અમને વડી અદાલતમાં તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી લેખિત રજૂઆતોનું અવલોકન કરવા આમંત્રિત કર્યું. અમને ખેદ છે કે વડી અદાલતમાં શું બન્યું હતું તે અંગે અમે તપાસ આરંભી શકતા નથી. તે સહજ રીતે કરવામાં આવતું નથી. જાહેર નીતિ અમને તેમાંથી અટકાવે છે. ન્યાયિક શિષ્ટાચાર અમને સંયમમાં રાખે છે. ન્યાયિક અભિલેખના વિષયો પ્રશ્નાતીત હોય છે. તેઓ શંકા માટે ખુલ્લા નથી. ન્યાયાધીશોને વિવાદના મેદાનમાં ખેંચી શકાય નહીં. "ચુકાદાઓને વિવાદપ્રક્રિયાના રમતમાં માત્ર ગોટાં તરીકે ગણાવી શકાય નહીં".(૧) અદાલતમાં શું બન્યું હતું તે અંગે ન્યાયાધીશોએ પોતાના ચુકાદામાં જે નોંધ્યું છે, તે નિવેદન સ્વીકારવા માટે અમે બંધાયેલ છીએ. અમે ન્યાયાધીશોના નિવેદનનો ખંડન બાર ખાતે કરાયેલા નિવેદનો દ્વારા અથવા સોગંદનામા તથા અન્ય પુરાવા દ્વારા થવા દેવા શકતા નથી. જો ન્યાયાધીશો પોતાના ચુકાદામાં કહે છે કે તેમની સમક્ષ કંઈક કરવામાં આવ્યું, કહેવામાં આવ્યું અથવા સ્વીકારવામાં આવ્યું, તો તે વિષય પર તે

અંતિમ શબ્દ ગણાવવો પડે. આ સિદ્ધાંત સુસ્થાપિત છે કે સુનાવણી દરમિયાન શું બન્યું હતું તે અંગે અદાલતના ચુકાદામાં નોંધાયેલા હકીકતના નિવેદનો, તેમ જણાવાયેલી હકીકતો અંગે નિશ્ચિત અને અંતિમ હોય છે અને કોઈપણ વ્યક્તિ આવા નિવેદનોનું ખંડન સોગંદનામા અથવા અન્ય પુરાવાથી કરી શકતી નથી. જો કોઈ પક્ષને એવું લાગે કે અદાલતમાં બનેલી ઘટનાઓનો ચુકાદામાં ખોટો નોંધ લેવાયો છે, તો તે પક્ષનું કર્તવ્ય બને છે કે, જ્યારે બાબત હજી પણ ન્યાયાધીશોના મનમાં તાજી હોય, ત્યારે જ જેમણે નોંધ કરી છે એવા તે જ ન્યાયાધીશોનું ધ્યાન આ હકીકત તરફ દોરે કે તેના વર્તન સંબંધે કરવામાં આવેલ નિવેદન ભૂલવશ કરવામાં આવેલ હતું. (૨) નોંધમાં સુધારો કરાવવાનો તે જ એકમાત્ર માર્ગ છે. જો આપું કોઈ પગલું લેવામાં ન આવે, તો બાબતનો અંત આવશ્યક રીતે ત્યાં જ થવો જોઈએ. નિશ્ચિતપણે કોઈ પક્ષ પોતાની કબૂલાતથી પાછળ હટી શકે અને અપીલી અદાલત તેને દુર્લભ અને યોગ્ય મામલાઓમાં, કબૂલાત કાયદાની ખોટી મૂલવણીના આધારે કરવામાં આવી હતી અને જેના કારણે ઘોર અન્યાય થયો હતો તે કારણસર, તેમાંથી પાછું હટવાની પરવાનગી આપી શકે; પરંતુ, ચુકાદામાં નોંધાયેલ રીતે કબૂલાત કરવામાં આવી હતી તે જ હકીકતને તે પડકારી શકશે નહીં.

૧૦.૨૪ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશીએ ઉલ્લેખ કરેલા ઉપરોક્ત ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતાં, જે બાબત સ્પષ્ટ થાય છે તે એ છે કે જ્યારે ન્યાયાધીશો

દ્વારા તેમના ચુકાદામાં કોઈ બાબત નોંધવામાં આવે છે, ત્યારે તેને બાર ખાતે કરાયેલા નિવેદન દ્વારા અથવા સોગંદનામાથી અથવા અન્ય કોઈ પુરાવાથી ખંડિત કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. જો ન્યાયાધીશો તેમના ચુકાદામાં કહે છે કે તેમની સમક્ષ કંઈક કરવામાં આવ્યું હતું, કહેવામાં આવ્યું હતું અથવા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું, તો તે વિષય અંગે તે જ અંતિમ શબ્દ ગણવાનો રહે છે. પરંતુ, જો કોઈ પક્ષકારને એવું લાગે કે અદાલતી કાર્યવાહીમાં બનેલી ઘટનાઓ ચુકાદામાં ખોટી રીતે નોંધાઈ છે, તો ઉપરોક્ત ચુકાદા અનુસાર, જ્યારે મામલો ન્યાયાધીશોના મનમાં અત્યંત તાજો હોય ત્યારે, તે નોંધ કરનાર ન્યાયાધીશોનું ધ્યાન આ બાબત તરફ દોરવાનું તે પક્ષકારનું ફરજિયાત કર્તવ્ય બને છે કે કોઈ ચોક્કસ નિવેદન સંબંધિત કરવામાં આવેલી નોંધમાં ભૂલ થઈ હતી, અને નોંધમાં સુધારો કરવાનો એ જ એકમાત્ર માર્ગ છે. વર્તમાન મામલામાં, પ્રથમ આદેશ સચિવ (અપીલ), મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા ૮.૭.૨૦૨૧ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સચિવ (અપીલ)એ અપીલ કરવાની મંજૂરી આપેલી હોવા છતાં, તે બાબત ૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશમાં લેખિતરૂપે ઉતારવામાં આવી નહોતી અને તેથી, ૧૮.૮.૨૦૨૧ના રોજ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા અપીલ કરવાની મંજૂરી માટે અરજી કરવામાં આવી હતી. અરજદારે લેખિત જવાબ દાખલ કરીને તે અરજીનો વિરોધ પણ કર્યો હતો. તેમ છતાં, ૩૦.૯.૨૦૨૧ના આદેશ દ્વારા વિદ્વાન સચિવ (અપીલ), મહેસૂલ વિભાગે એવો આદેશ કર્યો કે જેના દ્વારા અપીલ કરવાની મંજૂરી માટેની અરજી મંજૂર કરવામાં આવી અને તે મુજબ સુધારો કરીને ૮.૭.૨૦૨૧નો આદેશ દુરસ્ત કરવામાં આવ્યો. હવે, જો સત્તાધિકારીએ

કોઈ ભૂલ કરી હોય, તો તે ભૂલને સુધારવા માટે અધિનિયમ અથવા નિયમો અથવા કાર્યવ્યવહારના નિયમો હેઠળ કોઈ ચોક્કસ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત ન હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે એવી પ્રક્રિયા કાયદામાં અથવા કાર્યવ્યવહારના નિયમોમાં સ્થાન પામતી નથી, કોઈ પક્ષકારને ઉપચારવિહોણો ગણાવી શકાય નહીં. મુખ્ય બાબત એ છે કે ન્યાયના હિતો સિદ્ધ થાય અને સાચા તથ્યો આદેશમાં નોંધાય તે સુનિશ્ચિત કરવું. તેથી, જે કંઈક અદાલતમાં ઉચ્ચારવામાં આવ્યું હતું છતાં આદેશમાં લેખિતરૂપે ઉતરવાનું બાકી રહી ગયું હોય, તે બાબત સત્તાધિકારીના ધ્યાન પર લાવવાનો એકમાત્ર માર્ગ યોગ્ય અરજી કરવાનો છે. તે અરજીનું નામકરણ કંઈપણ હોઈ શકે, પરંતુ જોવાનું એ છે કે તે અરજી દ્વારા કઈ પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે. મિનિટ્સ અંગે બોલવા માટેની નોંધ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૫ એ નીચે મુજબની રાહત માંગી હતી:

માનનીય અદાલત યોગ્ય આદેશ પસાર કરવા કૃપા કરે, જેથી સુનાવણી સમયે મૌખિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવેલી, પરંતુ તા. ૦૮.૦૭.૨૦૨૧ના આદેશમાં ટાઈપ થવાથી રહી ગયેલી, દંડ અંગેની અપીલ દાખલ કરવા માટેની મંજૂરી માંગતી અરજીએ સંબંધિત આદેશ દાખલ કરી શકાય.

૧૦.૨૫ એ નોંધનીય છે કે ઉપરોક્ત મિનિટ્સ અંગે રજૂઆત કરવા માટેની અરજીનું સમર્થન ૬.૭.૨૦૨૧ના રોજ સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહેલા વકીલ દ્વારા પોતે જ કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે અરજદારે પોતે જ સ્વીકાર્યું છે કે

સમયસર નોટિસ પ્રાપ્ત ન થતાં તે ૬.૭.૨૦૨૧ના રોજ સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહી શક્યો નહોતો. ઉપરોક્ત પ્રાર્થના પોતે જ દર્શાવે છે કે નોંધ માત્ર અભિલેખમાં સુધારો કરવા માટે જ દાખલ કરવામાં આવી હતી, એવી બાબત માટે જે સુનાવણી દરમિયાન કરવામાં આવી હતી અને આદેશ પસાર થયો હોવા છતાં તે કાગળ પર ઉતારવામાં આવ્યો ન હતો, અને તેથી, મિનિટ્સ અંગે રજૂઆત કરવા માટેની નોંધ જે હેતુસર દાખલ કરવામાં આવી હતી તેને ધ્યાનમાં લેતાં, તે ગેરકાયદેસર છે અથવા કાયદાની જોગવાઈઓના વિરુદ્ધ છે એવું કહી શકાય નહીં.

૧૦.૨૬ વધુમાં, જે વકીલ પોતે જ આ મામલામાં હાજર રહ્યા હતા તેમણે સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટે નોંધ રજૂ કરીને સોગંદનામું દાખલ કર્યું હતું અને તે જ બાબત સત્તાધિકારીએ માન્ય રાખી હતી અને તેથી તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના આદેશ દ્વારા સ્પીકિંગ ટુ મિનિટ્સ માટેની નોંધ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. પ્રતિસાદી નં. ૫ તરફથી સત્તાધિકારી સમક્ષ હાજર રહેલા વકીલે એ હકીકત તરફ ધ્યાન દોર્યું હતું કે અપીલ કરવાની પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેનો આદેશમાં ઉલ્લેખ લખવામાં આવ્યો નહોતો; તેથી ઉક્ત આદેશને ગેરકાયદેસર આદેશ કહી શકાય નહીં. તે બાબત સત્તાધિકારીએ સ્વીકારી હતી, વિશેષ કરીને ત્યારે, જ્યારે રિટ અરજીકર્તાની તરફથી આ બાબતનો સ્વીકાર છે કે ઉપરોક્ત આદેશ તેમની ગેરહાજરીમાં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો; તેથી તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧ નો આદેશ ગેરકાયદેસર કહી શકાય નહીં.

૧૦.૨૭ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ ઉઠાવેલી એ દલીલ અંગે કે અપીલ કરવાની અનુમતિ માટેની અરજી મોડેથી દાખલ કરવામાં આવી હતી, છતાં તેની સાથે વિલંબ માફી માટેની અરજી સંલગ્ન કરવામાં આવી ન હતી, તે સંબંધે અદાલતે જોવાનું એ જરૂરી છે કે અપીલ કરવાની અનુમતિ દ્વારા જેને પડકારવા માંગવામાં આવ્યો હતો તે આદેશ ગિર સોમનાથના કલેક્ટર દ્વારા તા. ૧૭.૧૨.૨૦૨૦ના રોજ કરવામાં આવેલો આદેશ હતો. નોંધપોથીમાંથી જોવામાં આવે તેમ, અપીલ કરવાની અનુમતિ માટેની અરજી પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા તા. ૭.૬.૨૦૨૧ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. તે સમયે, મર્યાદા અધિનિયમની લાગુ પડતાશના સમાપન બાબતે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો આદેશ અમલમાં હતો, અને તેથી, અપીલ કરવાની અનુમતિ માટેની અરજી સાથે વિલંબ માફી માટેની અરજી સંલગ્ન કરવામાં આવી ન હોય તો પણ, એવું કહી શકાય નહીં કે તે યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૧૦.૨૮ પ્રતિવાદી નં. ૫ ને જો પોતાના હેતુ માટે જમીનની જરૂર હોય, તો તે સ્થિતિમાં તેઓ અરજદાર સાથે વાટાઘાટ કરી શક્યા હોત, તે અંગે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ કરેલી રજૂઆત જેટલી હદ સુધી સંબંધિત છે, તેટલી હદ સુધી આ અદાલત ઉપરોક્ત રજૂઆત પર વિચારણા કરતી નથી, કારણ કે જો આ અદાલત ઉપરોક્ત રજૂઆત પર વિચારણા કરે, તો તે બાબતના ગુણદોષના વિષયમાં પ્રવેશ કરવા સમાન થશે.

૧૦.૨૯ પ્રતિવાદી નં. પના હિતમાં પુનર્વિચાર અરજીના અંતિમ નિકાલ સુધી એકતરફી રાહત આપવામાં આવી હોવા બાબતે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કવિનાએ કરેલી દલીલ તથા તા. ૮.૭.૨૦૨૧ના આદેશને રદ કરવાની તેમની પ્રાર્થના અંગે, આ અદાલતનું મત એવું છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા તા. ૩૦.૯.૨૦૨૧નો આદેશ પસાર થયા બાદ આશરે ૬ મહિનાથી વધુ સમયથી આ અરજી આ અદાલત સમક્ષ બાકી રહી છે, તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતા, વધુમાં તા. ૮.૭.૨૦૨૧નો આદેશ આંતરિક આદેશ છે, જેના દ્વારા પ્રતિવાદી નં. પના હિતમાં વચગાળાની અંતરિમ રાહત આપવામાં આવી છે અને તેથી તે અંતિમ આદેશ નથી. નોંધપોથી પરથી એવું જણાય છે કે અરજદારે હજી સુધી પુનર્વિચાર અરજીમાં જવાબ રજૂ કર્યો નથી, અને તેથી ન્યાયના હિતમાં એવું થશે કે સચિવ (અપીલો)ને પુનર્વિચાર અરજી નં. એમ.વી.વી./ જે.એમ.એન./ જી.આઈ.આર./ ૧૧/૨૦૨૧ની તાત્કાલિક સુનાવણી કરીને તેનો નિર્ણય કરવા અંગે સૂચનાઓ આપવામાં આવે. તેથી, પક્ષકારોને તા. ૩૧.૭.૨૦૨૨ સુધીમાં, વધુમાં વધુ, પોતાની લેખિત રજૂઆતો પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે, પક્ષકારોની દલીલો તા. ૧૫.૯.૨૦૨૨ સુધીમાં પૂર્ણ કરવી રહેશે અને વિદ્વાન સચિવ (અપીલો)ને તા. ૩૧.૧૦.૨૦૨૨ સુધીમાં, વધુમાં વધુ, આદેશ જાહેર કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. વધુમાં, તમામ પક્ષકારોને એસ.એસ.આર.ડી. સમક્ષ બાકી કાર્યવાહીમધ્યે સહકાર આપવા તથા અત્યંત આવશ્યક પરિસ્થિતિઓ સિવાય અનાવશ્યક મુલતવી રાખવાની માગણીનો આશરો ન લેવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

૧૦.૩૦ એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ અદાલતે મામલાના ગુણદોષમાં પ્રવેશ કર્યો નથી અને આ આદેશમાં આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ તમામ અવલોકનો પ્રથમદષ્ટિએ તથા કામચલાઉ સ્વરૂપના છે, અને આવક વિભાગના સચિવ (અપીલ) ને તે સમક્ષ બાકી રહેલી પુનર્વિચાર અરજીની, આ આદેશમાં કરવામાં આવેલ અવલોકનોથી પ્રભાવિત થયા વિના, તેમના સમક્ષ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે તેવી સામગ્રીના આધારે, તેના પોતાના ગુણદોષના આધારે, સાંભળણી કરી નિર્ણય કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

૧૧ ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતનું મત છે કે તા. ૮.૭.૨૦૨૧ અને ૩૦.૯.૨૦૨૧ ના આદેશ પસાર કરતી વખતે પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા કોઈ ભૂલ કે ગેરકાયદેસરતા કરવામાં આવી નથી. વધુમાં, આ અદાલતનું એવું પણ મત છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ સમક્ષ પ્રતિવાદી નં. ૫ દ્વારા અપીલ કરવાની પરવાનગી માટે કરવામાં આવેલી અરજી કાયદેસર રીતે ચાલું રાખી શકાય તેવી છે અને તેથી આ અરજી નિષ્ફળ જાય છે તથા તેને ફગાવી દેવાની રહે છે. તદનુસાર, આ અરજી ફગાવી દેવામાં આવે છે. નિયમ ૨૬ થાય છે. અગાઉ આપવામાં આવેલ અંતરિમ રાહત રદ કરવામાં આવે છે. જોકે, ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ કરવામાં આવશે નહીં.

સહી/—

This judgment has been translated using AI Tool -
SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.